

Výkladový slovník základních pojmů z oblasti udržitelného rozvoje

Ing. Květoslava Remtová, CSc.

Výkladový slovník základních pojmů z oblasti udržitelného rozvoje

Květoslava Remtová

Ministerstvo životního prostředí ČR
2009

Výkladový slovník základních pojmů z oblasti udržitelného rozvoje

Ing. Květoslava Remtová, CSc.

Grafický design, sazba a tisk: Česká geologická služba, Praha

Vydalo: Ministerstvo životního prostředí ČR, 2009

www.mzp

Publikace neprošla jazykovou ani stylistickou korekturou.

Vytištěno na papíře vyrobeném bez použití chlóru.

Vydání: první

© Ministerstvo životního prostředí ČR

ISBN: 978-80-7212-506-7

Předmluva

Usnesením č. 1242 ze dne 8. prosince 2004 schválila vláda dokument „Strategie udržitelného rozvoje České republiky“, který jí předložila Rada vlády pro udržitelný rozvoj. Dokument byl pro informaci předložen také Parlamentu České republiky a stal se východiskem pro zpracování koncepčních dokumentů a pro strategické rozhodování v rámci státní správy a územní veřejné správy a pro jejich spolupráci se zájmovými skupinami. Strategie je zamýšlena jako dlouhodobý rámec i pro politické rozhodování v kontextu mezinárodních závazků.

Zavádění této strategie do praxe vede zákonitě k potřebě rychle se orientovat nejen v problematice udržitelného rozvoje jako takové, ale také k potřebě rychlé orientace v řadě nově vzniklých a stále vznikajících odborných termínů a výrazů. Z hlediska životního prostředí, jako jednoho ze tří základních pilířů udržitelného rozvoje, došlo v důsledku rychlého rozmachu environmentální politiky a jejích realizačních prostředků, tj. strategií, plánů, nástrojů a jiných aktivit, k velkému nárůstu odborných termínů především na poli udržitelné výroby a udržitelné spotřeby, tzn. v oblastech, kde je nutná kooperace mnoha zájmových skupin. Efektivita této

spolupráce velmi závisí na jednotně používané terminologii, tj. na stejném vnímání základních pojmů. Současný stav je bohužel takový, že mnoho základních pojmů je v důsledku svého vývoje a také v důsledku nejednotných překladů do češtiny různě vnímáno, což velmi ztěžuje práci těm, kteří v praxi musí s příslušnými pojmy pracovat a nemají čas sledovat anabázi jejich vzniku a orientovat se tak ve změnách, ke kterým v rámci zpřesňování významu užívaných pojmů, docházelo.

Předložené první vydání výkladového slovníku by mělo alespoň z části popsany nedostatek odstranit; poskytnout zájemci co nejrychleji podstatné informace o běžně používaných pojmech v oblasti udržitelného rozvoje, především v oblasti prostředků environmentální politiky, tj. nástrojů a strategií použitelných k dosažení udržitelné výroby a spotřeby a s nimi souvisejících základních pojmů.

Závěrem bychom poprosily každého, kdo by měl připomínky k formě nebo obsahu slovníku, aby je zasílal na e-mail: remtova@vse.cz. Těšíme se na vaše ohlasy.

Ing. Květoslava Remtová, CSc.

Používání slovníku

Navržený výkladový slovník má běžnou strukturu. Jednotlivé pojmy jsou řazeny dle české abecedy. Víceslovné výrazy jsou uvedeny tak, jak se s nimi nejčastěji setkáváme, tzn. že ve většině případů je na prvním místě přídavné jméno. Výjimku tvoří skupina nástrojů environmentální politiky, kde je – pro dosažení lepšího přehledu – uvedeno na prvním místě podstatné jméno.

U každého pojmu je nejdříve uveden jeho anglický ekvivalent a dále, pokud existuje, je uvedena jeho oficiální definice. Jestliže oficiální definice zatím nebyla jednotně stanovena, je uvedena taková definice, která nejlépe vystihuje podstatu pojmu, ve výjimečných případech i některá další. Tam, kde může být definice méně srozumitelná, je uveden stručný výklad pojmu vystihující jeho podstatu. K výkladu bývají připojeny i některé pro praxi důležité poznatky včetně odkazů na vhodnou literaturu, kde by mohl zájemce získat více informací. Přednostně jsou uváděny publikace v češtině. Označení (viz) informuje uživatele, že výraz, za kterým je toto označení uvedeno, se také nachází mezi pojmy výkladového slovníku. Slovník obsahuje také některé alternativní názvy pojmů a významné zkratky, které jsou do slovníku začleněny

jako hesla podle svého počátečního písmene s odkazem na odpovídající pojem.

Aby vzniklý výkladový slovník byl co nejužitečnější a sloužil v případě potřeby i jako překladový slovník, obsahuje jak česko-anglický, tak i anglicko-český abecední přehled všech pojmů a zkratk uvedených ve slovníku. Uživatel může snadno vyhledat pro neznámý anglický výraz v anglicko-českém rejstříku jeho český ekvivalent a pak heslo s příslušným výkladem.

Poznámka: Co se týče anglického výrazu „sustainable development“, je nutno zdůraznit, že po svém vzniku (rok 1987) bylo po mnoha diskuzích rozhodnuto překládat jej do češtiny jako „trvale udržitelný rozvoj“. V poslední době, aniž by došlo ke změně anglického ekvivalentu anebo jeho významu, se však stále více adjektivum trvalý vynechává a též pojem se překládá jako „udržitelný rozvoj“. Ve slovníku je proto u starších pojmů ponecháno adjektivum „trvalý“, neboť tak je uváděno i v citovaných materiálech a u novějších záležitostí je, opět podle citovaných materiálů, již adjektivum trvalý také vynecháno. Na podstatě věci samotné se nic nemění, je to jen otázka hledání nejvýstižnějšího českého překladu.

A

Aarhuská úmluva

(Aarhus Convention)

je úmluva o přístupu k informacím, o účasti veřejnosti na rozhodování a o přístupu k právní ochraně v záležitostech životního prostředí. Skládá se z preambule, 22 článků a dvou příloh. V podstatě rozpracovává směrnici Rady Evropského společenství č. 90/313/EEC „O volném přístupu k informacím o životním prostředí“. Úmluva byla jedním z výsledků jednání čtvrté konference ministrů životního prostředí nazvané „Životní prostředí pro Evropu“, která se konala v dánském Aarhusu 23–25. 6. 1998. Smluvními stranami Aarhuské úmluvy jsou členské státy Evropské hospodářské komise (EHK) a státy, které mají konzultativní status při EHK a rovněž organizace regionální hospodářské integrace tvořené svrchovanými členskými státy EHK, na něž členské státy těchto organizací přenesly pravomoc nad záležitostmi upravenými úmluvou. K úmluvě může přistoupit kterýkoliv jiný stát, který je členem OSN na základě souhlasu získaného na zasedání smluvních stran. ČR podepsala Aarhuskou úmluvu už na konferenci v Aarhusu a brzy začala její požadavky promítat do právního řádu ČR. Jedním z důsledků Aarhuské úmluvy je např. vládní usnesení č. 1048/2000 Sb., kterým byl v ČR přijat „Státní program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v ČR“. Mezi dalšími lze jmenovat požadavek na založení integrovaného registru znečišťování životního prostředí zakotvený v zákoně č. 76/2002 Sb., o integrované prevenci a omezování znečištění, tvorbu jednotného informačního systému a mimo jiné i některé novelizace právních předpisů týkajících se účasti veřejnosti při rozhodování.

LITERATURA:

- 1) *Convention on Access to Information, Public Participation in Decision-making and Access to Justice in Environmental Matters, Aarhus 1998*
- 2) *Příručka k implementaci Aarhuské úmluvy, MŽP ČR 2001*
- 3) *Informační list Aarhuské úmluvy, MŽP ČR 2001*
- 4) *Remtová, K.: Uplatnění environmentálně orientovaných nástrojů v integrované výrobkové politice na úrovni krajů plně v souladu s postupy EU, studie pro MŽP ČR*
- 5) *Motzke, R., Podskalská, S.: Aarhuská úmluva ve správní a soudní praxi, planeta roč. XV, číslo 6/2007, MŽP ISSN 1801-6898*

Aarlborgská charta

(Aarlborg Chart)

byla přijata v dánském Aarlborgu v roce 1994 na První evropské konferenci o trvale udržitelných městech a obcích. Charta vyzývala všechna evropská města a obce k zapojení do realizace programu nazvaného Místní Agenda 21, který byl přijat na Summitu Země v Rio de Janeiro v roce 1992 (viz). Podpisem Aarlborgské charty se představitelé příslušné komunity zavazovali, že v dané komunitě budou dodržovat principy Charty a vytvářet plány na ochranu životního prostředí směřující k trvalé udržitelnosti. Na Aarlborgskou

konferenci navázala Druhá evropská konference o trvale udržitelných městech a obcích, která se konala v říjnu 1996 v portugalském Lisabonu.

LITERATURA:

Petríková, D.: Trvalo udržitelná města a obce, Životné prostredie 3, str. 161, 1997, Bratislava ISSN 0044-4863

Acquis communautaire

je soubor právních norem schvalovaných nejvyššími orgány EU včetně Evropského parlamentu a vydávaných Evropskou komisí. Patří sem:

- a) Nařízení, jež jsou automaticky závazná pro všechny členské státy jakmile vstoupí v účinnost a musí jej všichni respektovat v plném rozsahu. Mají dokonce přednost před národní legislativou. Členské státy je do svého právního systému netransponují, nýbrž je přijímají v doslovném překladu. Pokud je nějaký národní předpis v rozporu s nařízením musí být změněn anebo zrušen.
- b) Směrnice musí členské státy převést ve stanovené (obvykle dvouroční) lhůtě do národní legislativy. Směrnice mají rámcový charakter a jsou závazné pokud jde o cíl, nicméně způsob převodu do národního práva (vyhláška, novela zákona apod.) je už ponechán na členském státu, nicméně stejně jako u nařízení platí, že pokud je nějaký národní předpis v rozporu s danou směrnicí musí být změněn anebo zrušen.
- c) Rozhodnutí jsou podobně jako nařízení automaticky závazná, ale jen pro cílovou skupinu čili pro ty, jimž jsou určena. Např. pro firmy porušující pravidla hospodářské soutěže.
- d) Doporučení a stanoviska nejsou závazná.

LITERATURA:

- 1) *Steinmetzová, D., Stuchlíková, Z., Hnát, P.: Jsme v EU, budme v obraze, vydavatel VŠE 2006, ISBN 80-239-8024-6*
- 2) *Moldán, B.: (Ne) udržitelný rozvoj ekologie hrozba i naděje, Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2001 ISBN 80-246-0286-5*

Agenda 21

(Agenda 21)

Agenda 21 je jedním z pěti dokumentů, které byly přijaty na tzv. Summitu země (viz), tj. na Konferenci OSN o životním prostředí a rozvoji, která se konala v Rio de Janeiro 3. až 14. června v roce 1992. Úkolem konference bylo vytýčit hlavní body realizace trvale udržitelného rozvoje v praxi. Nejdůležitějším a nejrozsáhlejším výsledkem konference (dokument o zhruba 500 stranách) je Agenda 21, což je akční plán (dynamický program) realizace trvale udržitelného rozvoje, jehož zabezpečení mají za úkol jednotlivé státy. Pro lepší orientaci je 40 kapitol Agendy 21 rozděleno do čtyř oddílů, přičemž kap. 1 slouží jako Preambule.

V první oddílu nazvaném „Sociální a ekonomické dimenze“ (kap. 2 až 8), jsou uvedeny cíle Agendy 21. Z hlediska změn životního stylu je velmi významná kap. 4., nazvaná

„Změna vzorců výroby a spotřeby“, která se v části A zabývá neudržitelnými vzorci výroby a spotřeby a v části B rozvojem politiky a strategií přispívajících ke změně trvale neudržitelných vzorců spotřeby.

Druhý nejrozsáhlejší oddíl Agendy 21 nazvaný „Ochrana a obhospodařování zdrojů“ (kap. 9 až 22) se zabývá nejen problémy spojenými s ochranou atmosféry, zdrojů vod, lesů, biodiverzity, atd., ale také problémy spojenými s toxickými látkami a všemi druhy odpadů včetně radioaktivních.

Třetí oddíl nazvaný „Posilování úlohy velkých skupin“ (kap. 23 až 32) se zabývá možnostmi zapojení široké veřejnosti (jednotlivců, skupin, organizací) do akcí vedoucích k dosažení trvale udržitelného rozvoje. Základní nutností pro správné rozhodování je ovšem přístup všech těchto jednotlivců, skupin a organizací k informacím, jež se týkají životního prostředí, a to včetně informací o výrobcích a činnostech, jež mají nebo mohou mít významný dopad na životní prostředí a také k informacím o opatřeních, které se týkají ochrany životního prostředí. (Viz také Místní Agenda 21).

Čtvrtý oddíl nazvaný „Prostředky realizace“ (kap. 33 až 40) se zabývá konkrétními prostředky potřebnými pro realizaci navržených programů. Především jde o zdroje finanční, zdroje z mezinárodního hlediska, dále o převody technologií, výsledků vědeckého výzkumu, nutností zajistit potřebné vzdělání a s tím vším související potřebou budování příslušných mezinárodních institucí, mezinárodního práva a otázkami přenosu informací.

LITERATURA:

1) *Konference OSN o životním prostředí a rozvoji, Rio de Janeiro, 3. až 14. června 1992, Dokumenty a komentáře, editor B. Moldan, Management Press, Praha 1993*

2) *Ganguly, P.: Trvale udržitelný rozvoj, VŠB- Technická univerzita Ostrava 1997, ISBN 80-7078-473-3*

Agroturistika

(agrotourism)

je způsob trávení volného času na farmách či venkovských statcích způsobem, který se v podstatě neodlišuje od místního způsobu. Agroturistika bývá nejčastěji spojována s výcvikem jízdy na koních. Viz také ekoagroturistika.

Akční plán pro udržitelnou spotřebu a výrobu a udržitelnou průmyslovou politiku

(*The Community Sustainable Consumption and Production and Sustainable Industrial Policy Action Plan*)

byl zveřejněn 16. 7. 2008. Vychází z návrhu Lisabonského programu Společenství 2008–2010, kde bylo uvedeno 10 hlavních cílů, přičemž devátý hlavní cíl zní: „Společenství podpoří průmyslovou politiku zaměřenou na více udržitelnou spotřebu a výrobu, která se soustředí na obnovitelné zdroje energie a nízkouhlíkové produkty, služby a technologie, efektivní z hlediska zdrojů“. Hlavní oblasti, na něž se plán soustřeďuje jsou:

- 1) lepší výrobky (better products) především z hlediska jejich obchodu, tj. podporování tvorby jejich vnitřních trhů,
- 2) chytrou spotřebu (smarter consumption), v podstatě jde o dosažení změny chování spotřebitelů za účelem preference ekologicky šetrných výrobků, 3) štihlejší výrobu (leaner production), tj. výrobu využívající efektivně energetických a materiálových zdrojů s akceptovatelnými dopady na životní prostředí, 4) globální trhy (global markets) ve smyslu podporování udržitelných výrobků. Z nástrojů environmentální politiky se dané cíle týkají především ekodesignu, LCA, označování výrobků, zelených veřejných zakázek, aplikace nástrojů čistší produkce a řídicích systémů jako např. EMAS.

ner production), tj. výrobu využívající efektivně energetických a materiálových zdrojů s akceptovatelnými dopady na životní prostředí, 4) globální trhy (global markets) ve smyslu podporování udržitelných výrobků. Z nástrojů environmentální politiky se dané cíle týkají především ekodesignu, LCA, označování výrobků, zelených veřejných zakázek, aplikace nástrojů čistší produkce a řídicích systémů jako např. EMAS.

LITERATURA:

COM(2008) 397 on the Sustainable Consumption and Production and Sustainable Industrial Policy Action Plan

Akreditace

(accreditation)

Postup, na jehož základě vydává pověřený orgán osvědčení o tom, že určitý orgán nebo osoba jsou způsobilé provádět určité činnosti.

LITERATURA:

ČSN EN 45020 Všeobecné termíny a jejich definice, týkající se normalizace a souvisejících činností, 1995

Analýza SWOT

(SWOT analysis)

Viz SWOT analýza

Audit

(audit)

je obecný pojem pro revizní postup, kterým se vzájemně porovnávají dvě řady hodnot. Většinou se zjišťuje zda kontrolované v praxi existující hodnoty odpovídají hodnotám požadovaným nebo hodnotám uváděným v materiálech.

Název „audit“ vznikl ve starém Římě, kdy jeden z úředníků vyhlášoval císařské nařízení a druhý ho sluchem kontroloval (lit. 1)

V současné době existuje mnoho různých druhů auditů (lit. 2). Podle účelu auditu může jít o audit finanční, audit environmentální, audit EMS (viz), audit shody s legislativními předpisy, audit jakosti a pod. Podle vztahu auditora k předmětu auditu může jít o audit vnitřní (auditor je placen auditovanou organizací), audit vnější (auditorem je nezávislý odborník). Příkladem vnějšího auditu je audit certifikační, na jehož výsledku závisí získání certifikátu.

LITERATURA:

1) *Selected topics in environmental management, UNESCO Series of Learning Materials in Engineering Sciences, 1996*

2) *Mikoláš, J., Moucha, B.: Váš podnik a životní prostředí při vstupu České republiky do Evropské unie, Příručka pro podnikatele, MŽP 2004, ISBN 80-7212-268-1*

Audit EMS

(audit EMS)

je informační nástroj, jehož úkolem je kontrolovat systém environmentálního managementu. Podle příslušnosti provádějícího auditora se dělí na vnitřní audit, který provádí osoba placená podnikem a vnější audit, který provádí auditor z nezávislé vnější organizace. Oficiální definice auditu EMS je v současné době uvedena v normě ČSN EN ISO 14001, a v Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 761/2001

a v normě ČSN EN ISO 19011. Definice z normy ČSN EN ISO 14001 zní: „audit systému environmentálního managementu je systematický a dokumentovaný proces ověřování objektivně získávaného a vyhodnocovaného důkazu z auditů, kterým se určí, zda systém environmentálního managementu organizace se shoduje s kritérii auditu systému environmentálního managementu, stanovenými organizací, a jehož výsledky se sdělují vedení“.

Definice z Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 761/2001 zní: „nástroj řízení, zahrnující systematické, dokumentované, pravidelné a objektivní hodnocení výkonu organizace, systému řízení a postupů v ochraně životního prostředí s cílem:

- usnadnit kontrolu řízení prováděnou vedením, týkající se způsobů chování, které mohou mít dopad na životní prostředí,
- posouzení dodržování politiky životního prostředí, včetně obecných a specifických cílů organizace, týkajících se ochrany životního prostředí.

Podle normy ČSN EN ISO 19011, která je společná pro audit EMS i audit jakosti je audit: „systematický, nezávislý a dokumentovaný proces získávání důkazu z auditu a jeho

objektivního hodnocení s cílem stanovit rozsah splnění kritérií auditu. Pod pojmem důkaz z auditu se rozumí záznamy, konstatování skutečnosti nebo jiné informace, které souvisejí s kritérii auditu a jsou ověřené. Pojmem kritéria auditu se rozumí soubor politik, postupů nebo požadavků

Provádění auditu EMS se původně řídilo normami ISO 14010 až ISO 14012 publikovanými v roce 1997. V současné době již tyto normy neplatí a provádění auditu EMS se řídí stejnou normou jako provádění auditu jakosti, a to normou ČSN EN ISO 19011 publikovanou v dubnu 2003.

LITERATURA:

ČSN EN ISO 14001:2005 *Systémy environmentálního managementu – Požadavky s návodem pro použití*

ČSN EN ISO 19011:2003 *Směrnice pro auditování managementu jakosti a/nebo systému environmentálního managementu*

AWI

(AWI)

Zkratka z angl.: Approved Work Item for a New International Standard or a Revision, v češtině: odsouhlasená pracovní verze nové mezinárodní normy nebo revise. Používá se u mezinárodních norem ISO k označení stadia rozpracovanosti

B

BAT

(BAT)

Zkratka z anglického názvu: Best Available Technique, což se překládá jako: nejlepší dostupná technika (viz)

Benchmarking (Porovnávání s nejlepším)

(benchmarking)

Benchmarking lze obecně definovat jako kontinuální systematický proces na porovnávání výkonnosti organizace, funkcí nebo procesů s jejich nejlepšími v praxi existujícími analogy s cílem nejen dosáhnout stejných výsledků (výkonnosti), ale překonat je (lit. DG III, 1996).

Podle toho na jaký cíl se benchmarking soustředí (např. dosáhnout nejlevnější produkce nebo zlepšit celkovou strategii podnikání atp.), existují různé typy benchmarkingu (konkurenční, procesový, strategický, globální).

Environmentalní benchmarking se soustředí na identifikaci oblastí, ve kterých by bylo možno snížit negativní dopady na životní prostředí.

LITERATURA:

1) Karlöf, B., Östblom, S.: *Benchmarking Jak napodobit úspěšné*, Victoria Publishing Praha 1993, ISBN 80-85865-23-8

2) Materiály z: DG III (1996): *Commission briefing document on benchmarking*

3) Keegan, R.: *Benchmarking Facts, A European Perspective*, European Commission, DG III – Industry, 1998, ISBN 1-86076-093-7

Benchmarking environmentální výkonnosti

(benchmarking environmental performance)

je nástroj environmentální politiky, který vznikl adaptací univerzálně použitelného nástroje – benchmarkingu, což lze do češtiny přeložit jako „porovnání s nejlepším“. V environmentální politice se metodika benchmarkingu používá ke zjištění oblastí nižší environmentální výkonnosti některých podniků ve srovnání s jinými podniky.

LITERATURA:

Bolli, A., Emtairah, T.: *Environmental benchmarking for local authorities: From concept to practice*, EEA, Copenhagen, 2001

BIG-Net

(BIG-NET)

je zkratka z anglického názvu: „Buy it green“ – Network of Municipal Purchasers in Europe, tj. Nakupuj zelené – Síť městských nákupčích v Evropě. Jedná se o fórum, kde si mají městské úřady a veřejné orgány vyměňovat zkušenosti o nákupu výrobků a služeb. Zároveň tam jsou uváděny výrobky, jejichž nákup se nejvíce vyplatí.

Bílá kniha EU

(White Paper)

před větší akcí Evropské unie je zapotřebí soustředit a také vytyčít názory zúčastněných subjektů. Slouží k tomu různé studie a pracovní semináře, jejichž výsledkem je tzv. Zelená kniha (Green paper) v němž jsou základní přístupy shrnuty a předloženy pak souhrnné veřejnosti a k dalšímu jednání. Po Zelených knihách následují Bílé knihy, které již obsahují konkrétní návrhy pro přijetí opatření ve specifických oblastech politiky.

Bílá labuť*(White Swan)*

Bílá labuť je ekoznačka ecolabelingového nadnárodního programu, kterého se účastní: Finsko, Švédsko, Norsko, Dánsko a Island (viz ecolabeling).

Bioakumulace*(bioaccumulation)*

je ukládání některých látek do orgánů či tkání živých organismů. U člověka se látky nejčastěji hromadí v játrech, ledvinách, kostech, tukových tkáních. Nevýhodou bioakumulace je ta skutečnost, že nahromaděné množství škodlivých látek se dostává do dalšího článku potravního řetězce, takže může dojít i k takovému rozporu, že koncentrace škodliviny v prvním článku potravního řetězce může být pod NPK, ale její hromadění v jednotlivých článcích může u živého organismu, který je na konci potravního řetězce a který stravou dostává již značné množství škodliviny vést k onemocnění až k smrti. Bioakumulace byla poprvé zjištěna u vodních ptáků, jejichž populace nebývalou rychlostí klesala aniž by se v okolí zvýšilo množství jejich predátorů (nepřátel). Po dlouhém bádání se zjistilo, že příčinou vymírání ptáků je insekticid DDT, který rybáři používali proti komárům. I když koncentrace DDT ve vodě byla velmi nízká, (miliontiny mg na litr vody) v planktonu, který z vody žije, byla už o 3 řády větší, v malých rybkách živících se planktonem byla vyšší o další řád a stejně tak se zvýšila v těle dravých ryb, které už DDT obsahovaly v rozsahu 1,33 až 2,07 mg/kg. U vodních ptáků žijících z ryb, byla koncentrace DDT opět řádově vyšší a způsobovala velkou křehkost vaječné skořápky, takže ptáci nemohli vylézt z vajíček.

Biodegradovatelný*(biodegradable)*

označuje rozložitelnost látky přírodními mechanismy. Biodegradovatelnost je nezbytná pro koloběh látek v přírodních ekosystémech, neboť v důsledku biodegradovatelnosti uhynulých těl živých organismů dochází k jejich rozkladu nejrychlejšími přírodními procesy za pomoci mikroorganismů (plísní, kvasinek, bakterií) zpět na abiotické (neživé) složky,

z nichž se opět jinými přírodními procesy vytvářejí nové živé organismy. Biodegradovatelnost má velký význam u odpadních látek.

Biodiverzita*(biodiversity)*

je biologická rozmanitost přírody daná množstvím existujících různých živých organismů. Z ekologického hlediska platí, že čím větší je biodiverzita ekosystému, tím lépe daný ekosystém odolává změnám. Bohužel biodiverzita přírody se stále poměrně rychle snižuje.

LITERATURA:

Sekretariát Úmluvy o biologické rozmanitosti: Biologická rozmanitost na Zemi: stav a perspektivy, český překlad vydala Scientia, spol. s r. o. 2004, ISBN 80-7183-331-2

Biopotravina*(organic food)*

je potravina vyrobená za podmínek uvedených v zákoně č. 242/2000 Sb., o ekologickém zemědělství a splňující podmínky na jakost a zdravotní nezávadnost stanovené zvláštními předpisy, na níž bylo vydáno osvědčení o biopotravině.

LITERATURA:

Zákon č. 242/2000 Sb., o ekologickém zemědělství a o změně zákona č. 368/1992 Sb., o správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů.

Bioprodukt*(product of organic farming)*

je surovina rostlinného nebo živočišného původu získaná v ekologickém zemědělství (viz) a určená na základě osvědčení podle § 22 zákona č. 424/2000 Sb., o ekologickém zemědělství, k výrobě biopotravin.

LITERATURA:

Zákon č. 242/2000 Sb., o ekologickém zemědělství a o změně zákona č. 368/1992 Sb., o správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů.

BREF*(BREF)*

Zkratka z anglického výrazu BAT Reference Documents, tj. referenční dokumenty nejlepších dostupných technik (viz)

CD*(CD)*

Zkratka z anglického názvu: Committee Draft of a New International Standard or a Revision, v překladu: Koncept výboru pro mezinárodní normu nebo revizi. Používá se k označení stádia rozpracovanosti u mezinárodních norem (viz ISO normy – vývoj)

CEN

Zkratka z francouzského názvu: Comité européen de normali-

sation čili Evropský výbor pro normalizaci (www.cenorm.be). CEN vznikl v roce 1961 jako nezisková mezinárodní asociace vědecko technického charakteru. Jeho úkolem je podporovat dobrovolnou technickou harmonizaci v Evropě. Sdružuje Organizace pro normalizaci na národní úrovni a mezinárodní asociace.

Certifikace*(certification)*

je definována v ČSN ISO/TR 14025 jako: „postup, kterým tře-

tí strana dává písemné ujištění, že výrobek, proces nebo služba odpovídá specifickým požadavkům“.

Poznámka: Pod pojmem třetí strana se rozumí strana, která je nezávislá, jejíž zájmy nejsou dotčeny výsledkem certifikace. Viz dále uvedené heslo.

CSR

(CSR)

Zkratka z pojmu: Corporate Social Responsibility, překládáno jako: sociální odpovědnost organizace (viz)

Č

Číslo CAS

(CAS No.)

je registrační číslo pod nímž jsou chemické látky registrovány a popsány v databázi Chemical Abstract Service Registry Number. (Chemical Abstract je jedním z nejstarších tzv. referátových periodik přinášející abstrakty všech významnějších vědeckých článků chemického zaměření)

Čistší produkce

(cleaner production)

je forma preventivní strategie ochrany životního prostředí, která se začala formovat v druhé polovině 80-tých let minulého století a byla z počátku v různých zemích různě označována, např.: minimalizace odpadů u zdroje, čistší technologie, prevence znečištění apod. Podstatou čistší produkce je nalézat a odstraňovat příčiny, jež vedou ke vzniku jevů škodících životnímu prostředí. K prvnímu pokusu o sjednocení různých názvů a vymezení pojmu čistší produkce došlo na 15. zasedání UNEP v květnu 1989 v Paříži, kde byla čistší produkce definována jako: takový koncepční a procedurální přístup k výrobě, v němž je vyžadováno, aby všechny fáze životního cyklu produktu a výrobních procesů byly stále prověřovány s účelem zabránit vzniku jak krátkodobého, tak i dlouhodobého poškození zdraví člověka a životního prostředí“. Tato definice byla v roce 1994 na zasedání UNEP upravena a dnešní mezinárodně používaná definice zní: čistší produkce je stálá aplikace integrální preventivní strategie ochrany životního

prostředí na procesy, výrobky a služby s cílem zvýšit jejich efektivnost a omezit rizika jak vůči člověku, tak i vůči životnímu prostředí. Čistší produkce se v praxi uskutečňuje pomocí systematických postupů jako je např. hodnocení možností čistší produkce (viz) a monitoring a targeting (viz).

Aplikace čistší produkce se intenzivně rozšiřuje po celém světě, neboť téměř vždy se vedle snížení negativního dopadu na životní prostředí dosáhne i snížení nákladů. Čistší produkce je proto zařazována mezi strategie jimiž se dosáhne dvojího vítězství (win-win strategy).

Význam čistší produkce dokládá vyhlášení Mezinárodní deklarace o čistší produkci v září 1998 v Soulu v Koreji (viz). Česká republika tuto Deklaraci podepsala v roce 1999 a v roce 2000 vyhlásila vláda ČR z iniciativy MŽP Národní program čistší produkce. Úkolem NPCP je rozšiřování čistší produkce do práce dalších resortů (Vládní usnesení ze dne 9. února 2000 č. 165).

LITERATURA:

- 1) Remtová, K., Sucharovová, D.: Čistší produkce, příručka MŽP ČR, Praha 2003
- 2) Kotovicová, J. a kol.: Čistší produkce, Mendelova zemědělská a lesnická universita v Brně, 2003, ISBN 80-7157-675-1
- 3) Amundsen, A.: Omezování vzniku odpadů-čistší produkce, překlad z norského vydání, vydal ENZO v r. 1995, ISBN 80-901732-2-5
- 4) Šlesinger, J., Najmanová, K.: Čistší produkce v zemědělství, CENIA, česká informační agentura životního prostředí, Praha 2008
- 5) Šlesinger, J., Kozielová, Z., Najmanová, K.: Čistší produkce, CENIA, česká informační agentura životního prostředí, Praha 2008

D

D4E

Viz heslo ekodesign

Decouplingový faktor

(decoupling factor)

měří pro zvolené časové období změny hodnoty indikátoru, který má ve jmenovateli proměnnou vyjadřující ekonomický výkon národního hospodářství (např. hrubý domácí produkt, HDP) a v čitateli proměnnou vyjadřující zátěž životního prostředí s ním spojenou (např. emise oxidu uhličitého). Decoupling (viz rozpojení vazby) nastává v případě, kdy má decouplingový faktor hodnotu větší než nula a menší nebo rovnu jedné.

LITERATURA:

Krumpová, E., Markošová, K., Tůmová, M., Šleisová, L.: Vybrané účty životního prostředí v České republice na makroekonomické úrovni (NAMEA pro emise do ovzduší v letech 1998, 1999, 2003 a MFA v letech 1993–2004). Životní prostředí, Zemědělství, ročník 2006, Český statistický úřad

Decoupling

(decoupling)

Viz rozpojení vazby.

Deklarace o čistší produkci

(Declaration on Cleaner Production)

Viz Mezinárodní deklarace o čistší produkci

Deklarace o životním prostředí a rozvoji

(Declaration on the Environment and Development)

je jedním z pěti závěrečných dokumentů Konference OSN o životním prostředí a rozvoji (Summit Země) konané v r. 1992 v Rio de Janeiro (viz). Obsahuje 27 zásad trvale udržitelného rozvoje, které jsou vzhledem k jejich významu uvedeny v příloze 1.

LITERATURA:

1) Konference OSN o životním prostředí a rozvoji, Rio de Janeiro 3.–14. června 1992, Dokumenty a komentáře, editor B. Moldan, Management Press, Praha 1993

2) Ganguly, P.: Trvale udržitelný rozvoj, VŠB – Technická univerzita Ostrava, 1997

Dematerializace

(dematerialization)

je pojem používaný běžně pro označení přeměny hmoty na energii nebo obecně pro odhmotnění. V environmentální politice se stalo módním používat tento termín pro označování snahy o výrazné snižování materiálových vstupů do socio-ekonomického systému za účelem snížení znehodnocování životního prostředí.

Celý problém je ovšem složitější a znehodnocování životního prostředí je dáno hlavně kvantitativní a kvalitativní nerovnováhou materiálových toků vyměňovaných mezi životním prostředím a socio-ekonomickým systémem. Také je třeba rozlišovat toky přímé, průtočné a toky cyklické. V každém případě by bylo vhodnější používat sice delší, ale zase přesnější a nematoucí výraz, jako je např.: „snižování materiálových toků“.

DIS

(DIS)

Zkratka z anglického názvu: Draft International Standard, v překladu: Koncept mezinárodní normy. Používá se k označení stádia rozpracovanosti u mezinárodních norem (viz ISO normy – vývoj)

Dobrovolné environmentální dohody

(voluntary environmental agreements)

jsou dohody uzavírané v oblasti ochrany životního prostředí mezi státními orgány a podniky, po případě sdružením podniků či podnikovým svazem) za účelem efektivnějšího dosažení cílů v oblasti ochrany životního prostředí, přičemž stanovení rámce a dosahu těchto dohod musí být vždy úlohou státního orgánu.

Z hlediska environmentální politiky řadíme dobrovolné environmentální dohody mezi regulační kooperační nástroje. Hlavním rysem dobrovolných environmentálních dohod je ta skutečnost, že existují mimo rámec stávajících legislativních předpisů a někdy i potřebný legislativní předpis nahrazují.

Hlavním stimulem pro uzavírání dohod je na straně podniku obava ze vzniku vyšších nákladů (v případě neuzavření dohody), stimulem na straně státních orgánů je zjednodušení procesu, který by jinak musely realizovat, aby podnik motivovaly k požadované aktivitě. (Většinou by se jednalo o zdoluhavé legislativní procesy sledující přijetí určitých předpisů týkajících se ochrany životního prostředí).

LITERATURA:

Šauer, P., a kol.: Dobrovolné dohody v politice životního prostředí, Praha 2002, ISBN 80-245-0116-3

Dobrovolné přístupy

(voluntary approaches)

Pojem dobrovolné přístupy označuje jak dobrovolné akce, tak i dobrovolné nástroje, jejichž aplikací mohou podniky snižovat negativní dopad svých činností na životní prostředí. Patří sem např. uzavírání dobrovolných environmentálních dohod, aplikace strategie čistší produkce, označování ekologicky šetrných výrobků, zavádění environmentálních manažerských systémů podle EMAS nebo podle ISO 14000 a analogicky i připojení se k environmentálním odvětvovým programům, např. k Programu odpovědné péče v chemickém průmyslu. Mezi intenzivně se rozvíjející dobrovolné nástroje patří metoda LCA a ekodesign.

Dobsonova jednotka (D. U.)

(Dobson unit, D. U.)

Množství ozonu ve stratosféře (viz rozrušování ozonové vrstvy) se pro jednoduchost veřejnosti udává jako jeho procentuální změna vzhledem k dlouhodobému průměru. V praxi se však měří Dobsonovými nebo Brewerovými spektrofotometry a udává se v Dobsonových jednotkách, které vyjadřují celkové množství ozonu ve vertikálním sloupci atmosféry. 1 D. U. je takové množství ozonu ve vertikálním sloupci atmosféry, které by při tlaku 1013 hPa a teplotě 15 stupňů Celsia vytvořilo vrstvu 0,001 cm. Celkové okamžité množství ozonu se pohybuje v širokém rozmezí od 250 do 380 D. U., tj. od 2,5 do 3,8 mm. Podléhá přirozeným periodickým změnám v důsledku aktivity Slunce, je závislé na zeměpisné šířce a také na vzdálenosti od povrchu. Nejvíce ozonu je ve výškách 15–25 km od povrchu. V ČR se ozon měří z pozemních stanic v Solárním a ozonovém oddělení ČHMÚ v Hradci Králové a pomocí balonových sond v Aerologické observatoři ČHMÚ v Praze – Libuši. Celkově je na Zemi umístěna necelá stovka takových stanic (na souši i na moři). Světové ozonové centrum se nachází v kanadském Torontu.

LITERATURA:

Lippert, E.: Ozonová vrstva Země, nakl. Vesmír, MŽP 1995, ISBN 80-85368-61-7

Dodavatelský řetězec

(supply chain)

Vše, co je v zestupnými nebo sestupnými vazbami zapojeno do procesů a činností, jež dodávají hodnoty ve formě produktů uživateli.

Poznámka: V praxi se často používají i výrazy: produktový řetězec nebo hodnotový řetězec.

Dohled nad výrobkem

(product stewardship)

je pojem označující obecně tu skutečnost, že z hlediska životního prostředí je nutné starat se o výrobek, který byl uveden na trh a to jak v jeho spotřební fázi, tak i v jeho po spotřební fázi, kdy se stává odpadem. Pojem „dohled nad výrobkem“ však nepřisuzuje tuto povinnost výrobcovi jako

pojem „rozšířená odpovědnost výrobce“ (viz), ale požadavek je vnášen obecně. Každý, kdo výrobek používá, by jej v zájmu ochrany životního prostředí měl používat tak, jak je doporučeno a stejně tak by měl zacházet i s použitým výrobkem, když se stane spotřebním odpadem. K dohledu nad výrobkem mohou hodně napomoci správní orgány vhodně volenými nástroji, většinou ekonomickými nebo direktivními,

podloženými legislativními předpisy. Mezi vhodné nástroje, které určitým způsobem naplňují požadavek „dohledu nad výrobkem“ lze řadit například zálohové systémy čili povinnost zálohovat nápojové obaly, dále zpětný odběr použitých výrobků, povinnost dodávat spolu s výrobkem i návod na jeho používání a likvidaci po použití, apod.

E

EEA

Zkratka z angl. názvu European Environment Agency, tj. Evropská agentura životního prostředí (viz)

Efekt odrazu

(rebound efekt)

Souhrnný pojem pro označení odezvy na provedenou akci. Není v podstatě rozhodující zda odezva žadaný výsledek provedené akce zvyšuje anebo snižuje až anuluje, i když nejčastěji se pojem používá k označení odezvy, která vyvolá činnosti vedoucí k negaci předpokládaného výsledku akce. Znalost existence efektu odrazu je důležitá při úvahách o snížení spotřeby zboží v důsledku jeho větší ekoeфекtivity a tím i možnostem snížení negativní zátěže na životní prostředí. Například jestliže spotřebitel začne používat nové auto s výrazně nižší spotřebou, mělo by dojít i k nižší negativní zátěži životního prostředí výfukovými plyny. V podstatě však k této skutečnosti dojde málokdy. Většinou nastane jeden ze tří druhů efektu odrazu:

- přímý, spotřebitel bude utrácet stejně, takže ujede více kilometrů a spotřeba pohonných hmot se nezmění anebo i stoupne,
- sekundární, spotřebitel ujede s automobilem stejný počet kilometrů, ale za ušetřené peníze nakoupí jiné zboží, třeba i s větším negativním dopadem,
- časový, nastává jen tehdy, když zlepšení přináší i časovou úsporu. Nižší spotřeba znamená méně časté tankování a snížení negativního dopadu na životní prostředí závisí na tom, jak spotřebitel získaný čas využije.

LITERATURA:

Mathias, B.: *Technological progress and sustainable development, what about the rebound effect?* *Ecological economics*, 36, pp. 119–132

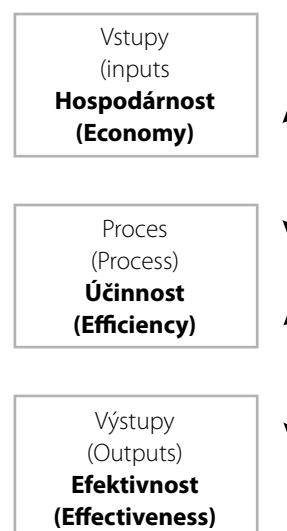
Efektivita

(effectiveness)

označuje dosažení požadovaných výsledků s minimálním výdajem použitých zdrojů, např. energie, materiálu, času, peněz. Porovnávané veličiny nemívají stejný rozměr. Ve většině případů se jedná o ekonomické zhodnocení, kde se dosažený účinek porovnává s vynaloženými náklady. Tak můžeme například svažovat efektivitu nákladů vynaložených za účelem snížení negativního dopadu odpadů na životní prostředí. V případě, že jsme na jednotku nákladů dosáhli požadovaného, případně ještě více než požadova-

ného, snížení negativního dopadu, lze vynaložení nákladů považovat za efektivní. Na rozdíl od účinnosti (viz), závisí hodnocení efektivnosti na postoji posuzovatele, můžeme také hovořit o určité únosnosti daného opatření z hlediska jeho provozovatele.

Vztah mezi často používanými a zaměňovanými pojmy: hospodárnost, účinnost a efektivnost ukazuje následující obrázek:

EIA

(EIA)

Zkratka z angl. názvu: Environmental Impact Assessment, viz posuzování vlivů na životní prostředí

Ekoagroturistika

(ecoagrotourismus)

je pobyt na farmách ve vzdálených oblastech. Typickým příkladem jsou tzv. wufleři, tj. lidé, jež na farmách za byt a stravu vypomáhají a zároveň poznávají okolí. Velmi rozšířeno např. ve Skotsku, v Irsku.

Ekodesign

(ecodesign)

Proces navrhování a vývoje výrobku, kde se vedle klasických vlastností jako je funkčnost, ekonomičnost, bezpečnost,

ergonomičnost, technická proveditelnost, estetičnost a pod., klade stejně velký důraz na dosažení minimálního negativního dopadu výrobku na životní prostředí, a to z hlediska jeho celého životního cyklu.

Název vznikl z anglického názvu ecodesign někdy psáno též EcoDesign. Používá se také zkratka DfE (Design for Environment, někdy D4E, kde je využito stejné výslovnosti anglické číslovky four = 4 s předložkou „for“). Je třeba poznamenat, že zcela nový, nyní stále více uváděný pojem „sustainable design“ (udržitelný design nebo lépe design pro udržitelný rozvoj) není s pojmem ekodesign totožný. Pojem „udržitelný design“ je širší, neboť při návrhu konstrukce výrobku jsou vedle faktorů, jež mají vliv na životní prostředí, posuzovány také faktory společenské (sociální) a ekonomické. Z hlediska environmentální politiky patří ekodesign mezi nástroje složené, což znamená, že postup jeho realizace v praxi lze stanovit jen rámcově, neboť konkrétní postup provádění závisí na mnoha okolnostech, (především na druhu, vlastnostech a množství vyráběného výrobku) a k realizaci ekodesignu pak lze využít nejrůznější postupy a metody, např. metodu LCA (viz), informační databáze o environmentálních aspektech materiálů, různé způsoby vícekritériálního hodnocení a pod. Vzhledem k důležité pozici v realizaci udržitelného rozvoje (viz), kterou ekodesign zaujímá v důsledku vysokého potenciálu prevence (návrh a konstrukce výrobku určuje jak potřebné přírodní zdroje a materiály, tak i technologické procesy k výrobě výrobku a tím i možnosti jeho likvidace jako odpadu), začíná být ekodesignu v současné době věnována velká pozornost nejen v rámci ISO norem (lit2, 3), ale i v rámci legislativních předpisů, kde už EU vydala: Směrnici stanovující rámec pro určení požadavků na ekodesign energetických spotřebičů (lit. 4). Tato směrnice má být v rámci realizace udržitelné spotřeby a výroby ještě rozšířena o výrobky, které ke svému provozu energii nepotřebují a k její úspoře přispívají tím, že ji šetří, např. okna.

LITERATURA:

- 1) Remtová, K.: *Ekodesign*, MŽP Praha 2003, ISBN 80-7212-230-4
- 2) ČSN 01 0962 *Environmentální management – Integrace environmentálních aspektů do návrhu a vývoje produktu*
- 3) ISO Guide 64 – *Guide for addressing environmental issues in product standards*, ISO 2008
- 4) *Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2005/32/ES ze dne 6. července 2005, o stanovení rámce pro určení požadavků na ekodesign energetických spotřebičů a o změně směrnic Rady 92/42/EHS a Evropského parlamentu a Rady 96/57/ES a 2000/55/ES*

Eko-efektivita (ekoefektivnost)

(eco-effectiveness)

Pojem po prvé uvedl švýcarský průmyslník Schmidheiny ve své knize *Změna směru* vydané v r. 1992. Pojem byl akceptován Světovou podnikatelskou radou pro trvale udržitelný rozvoj a definován jako:

„strategie pro dosažení ještě účinnějšího využití materiálů a energie a současného snížení finančních nákladů a negativních dopadů na životní prostředí (v angl. „more from less“ čili: více z méně).

Pro nevládní organizace je ekoefektivnost prostředkem jak snižovat absolutní hodnoty spotřeby materiálů a ener-

gie. Nicméně nejde jen o snížení materiálové a energetické náročnosti produktů a služeb. Ekoefektivnost zahrnuje i další prvky jako např. zabránění úniků toxických látek a zvýšenou trvanlivost a opravitelnost výrobků.

LITERATURA:

OECD Proceedings: Sustainable Consumption and Production, Clarifying the Concepts, OECD 1997)

Ekolabeling

(ecolabelling)

je výraz, který původně označoval jak existenci ekoznačení, tj. označování výrobků, jejichž negativní dopad na životní prostředí byl nižší než dopad výrobků s nimi alternativních, tj. plnicích ve sféře spotřeby tutéž funkci, tak i systém, kterým se označování provádělo.

Vzhledem k tomu, že časem se počet způsobů, které označují nějaký vliv výrobku na životní prostředí značně rozšířil, používá se v současné době pojmu ekolabeling jen pro tzv. „program environmentálního značení typu I“, který se řídí mezinárodní normou ISO 14024 a lze jej definovat jako: dobrovolný program třetí strany, podle něhož se na stanovenou časově omezenou dobu, uděluje licence opravňující k používání ekoznačky programu na tom produktu (výrobku nebo službě), jenž v dané výrobní kategorii splňuje všechna předepsaná kritéria, což prokazuje, že v rámci této kategorie má daný produkt největší vhodnost z environmentálního hlediska v průběhu svého celého životního cyklu.

Ekoznačka programu má charakter ochranné známky a patří provozovateli systému. I když ekolabelingové systémy mohou být podle své správy: národní, nadnárodní nebo i mezinárodní, obsahují vždy složku výkonnou, která na základě jednání se žadateli jim uděluje licenci anebo je k udělení této licence navrhuje, a složku s poradní, výzkumnou a kontrolní funkcí, která se zbývá především dalším rozvojem ekolabelingového systému. Ve složení této složky musí být zastoupení všechny tzv. zájmové skupiny, tj. především průmysl, obchod, zákazníci a spotřebitelé, věda a výzkum, akreditované laboratoře a nevládní ekologické organizace.

Ve světě existuje v současné době (rok 2004) 32 různých ekolabelingových systémů (programů), z nichž každý označuje ekologicky šetrné výrobky jinou ekoznačkou. První ekolabelingový systém vyvinulo Německo v roce 1978. Po deseti letech pak následovaly další země: Japonsko a Kanada v roce 1988 a v roce 1989 vznikl první nadnárodní ekolabelingový program pro skandinávské země (Švédsko, Finsko, Norsko). K intenzivnímu rozvoji ekolabelingových programů ve světě došlo na začátku 90. let 20. století, kdy mezi jinými vznikl v roce ekolabelingový program EU a v roce 1993 ekolabelingový program České republiky (viz heslo: Národní program udělování ochranné známky ekologicky šetrný výrobek). Přehled názvů existujících ekolabelingových programů je uveden pod heslem: Program environmentálního značení typ I.

LITERATURA:

- 1) ČSN ISO 14024:2000 *Environmentální značky a prohlášení – Environmentální značení typu I – Zásady a postupy*
- 2) Winters, J., Davis, G.: *Environmental Labelling Issues, Policies and Practices Worldwide*, EPA, December 1998

Ekolabelingový program

(ecolabelling programme)

Viz ecolabeling

Ekologická stopa

(ecological footprint)

je velikost plochy, která je nutná pro produkci zdrojů a uložení odpadů, jež určitá jednotka (občan, stát, komunita, apod.) z přírody odebírá a do přírody ukládá při uspokojování svých potřeb. Ekologickou stopu zavedli Kanaďané W. Rees a M. Wackernagel. Ekologická plocha se počítá stanoveným jednotným způsobem a považuje se za jeden z indikátorů udržitelného rozvoje. Jedná se o podobný indikátor jako je „Environmentální prostor“ (viz).

LITERATURA:

1) Wackernagel, M., Rees, W. E.: *Our Ecological Footprint*, New Society Publishers, Canada 1995, ISBN 1-55092-251-3

2) Moldán, B.: *Ekologická dimenze udržitelného rozvoje*, str. 26, UK v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2001

Ekologické zemědělství

(organic farming)

je podle zákona č. 242/2000 Sb., o ekologickém zemědělství: „zvláštní druh zemědělského hospodaření, který dbá na životní prostředí a jeho jednotlivé složky stanovením omezení či zákazů používání látek a postupů, které zatěžují, znečišťují nebo zamořují životní prostředí nebo zvyšují rizika kontaminace potravního řetězce, a který zvýšeně dbá na vnější životní projevy a chování a na pohodu chovaných hospodářských zvířat v souladu s požadavky zvláštního právního předpisu (Z. č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, ve znění pozdějších předpisů).

LITERATURA:

Zákon č. 242/2000 Sb., o ekologickém zemědělství a o změně zákona č. 368/1992 Sb., o správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů.

Ekologický batoh

(ecological rucksack)

zavedl Němec Schmidt-Bleek. Jedná se o celkovou spotřebu materiálů připadajících na jednu osobu za jeden rok. Podle provedených výpočtů spotřebují občané Nizozemí, Německa a USA cca 80 t materiálů za rok. Nepočítá se voda a vzduch. Občané Japonska spotřebují o polovinu méně. Největší část spotřeby materiálů tvoří vždy fosilní paliva, důlní a stavební materiály. Něco přes čtvrtinu tvoří nadloží těžných hornin, odpady při těžbě dřeva a jiné výrobní odpady, které nejsou v žádném systému výkaznictví.

LITERATURA:

1) Moldan, B.: *Ekologická dimenze udržitelného rozvoje*, str. 26, Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2001, ISBN 80-246-0246-6

2) Wackernagel, M., Rees, W. E.: *Our Ecological Footprint, Reducing Human Impact on the Earth*, New Society Publishers, Canada 1995, ISBN 1-55092-251-3

Ekologie

(ecology)

Věda zabývající se vzájemnými vztahy mezi živými organismy navzájem a prostředím v němž žijí. Původ slova vychá-

zí stejně jako slovo ekonomie z řeckého výrazu oikos označující dům, obydlí, okolí. Do literatury zavedl pojem ekologie v r. 1866 německý zoolog Haeckel, který svými pokusy prokázal, že změna prostředí vyvolá změny v něm žijícím organismu. V roce 1910 byla pak ekologie uznána jako vědní obor patřící do biologických věd.

LITERATURA:

1) Storch, D., Mihulka, S.: *Úvod do současné ekologie*, Praha, Portál 2000, ISBN 80-7178-462-1

2) Braniš, M.: *Základy ekologie a ochrany životního prostředí*, Informatorium Praha 1999, ISBN 80-86073-52-1

3) Papoušek, J.: *Hovory o ekologii, Cesty k trvale udržitelnému Česku*, Portál Praha 2000, ISBN 80-7178-483-4

4) Odum, E. Eugene.: *Základy ekologie*, Academia. Praha 1977

Ekosystém

(ecosystem)

je ekologický pojem označující určitý celek (nejrůznější velikosti) složený ze vzájemně se ovlivňujících složek, který je schopen udržovat se vlastními mechanismy v tzv. dynamické rovnováze a do určité míry tak vykompenzovat zásahy z vnějšího okolí. Definice uvedená v zákoně č. 17/1992 Sb., o životním prostředí jej vymezuje jako:

„funkční soustavu živých a neživých složek životního prostředí, jež jsou navzájem spojeny výměnou látek, tokem energie a předáváním informací a které se vzájemně ovlivňují a vyvíjejí v určitém prostoru a čase“. Podstatné pro ekosystém je systémové chování, tzn. že změna vlastností jednoho prvku, případně jeho vymizení či vstup nového prvku do ekosystému, může vyústit ve změnu vlastností více prvků a vést až ke změně kvality ekosystému. Největším ekosystémem je biosféra (viz).

LITERATURA:

1) Zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí

2) World Resources Institute: *Ekosystémy a lidský blahobyt*, Syntéza, Island Press 2005

3) Míchal, I.: *Ekologická stabilita*, MŽP ČR 1992

Ekoturistika

(ecotourism)

byla definována v roce 1991 Mezinárodní společností pro ekoturismus (The International Ecotourism Society, zkratka TIES) jako: odpovědné cestování ve vzdálených přírodních nebo chráněných či málo navštěvovaných oblastech, které nenarušuje tamní životní prostředí a přispívá k pohodě místních obyvatel. Viz také udržitelný cestovní ruch a Evropskou chartu pro udržitelný cestovní ruch.

LITERATURA:

1) *Ecotourism and sustainability*, Industry and Environment, No. 3–4, Volume 24, July–December 2001, UNEP, ISSN 0378-9993

Ekoučinnost

(eco-efficiency)

Termín byl do literatury zaveden v roce 1992 Světovou podnikatelskou radou pro udržitelný rozvoj (The World Business Council for Sustainable Development, zkratka WBCSD). Zdůrazňuje nutnost spojení ekologických a ekonomických aspektů. Je definován jako:

„produkování konkurence schopného zboží a služeb, jež uspokojuje potřeby člověka a zvyšuje kvalitu života, přičemž v průběhu svého celého životního cyklu progresivně snižuje ekologické dopady a dopady na zdroje a to při nejmenším na úroveň stanovené únosné kapacity Země“.

Ekoúčinnost je kombinace ekonomické a ekologické účinnosti a v podstatě znamená udělat více z méně čili produkovat více zboží a služeb s menší spotřebou energie a přírodních zdrojů a s produkcí menšího množství odpadů a znečištění. Posuzuje se pomocí indikátorů poměřujících naturálie (např. spotřebu přírodních zdrojů, produkci odpadů) s finančními hodnotami, např. s obratem, vytvořenou přidanou hodnotou apod. (lit. 3).

Poznámka: Pojmy eko-účinnost a čistší produkce jsou považovány za zaměnitelné. Je třeba upozornit na rozdíl mezi nimi, který je dán prioritou řešení problému. U eko-účinnosti se hledá ekonomicky výhodné řešení, které zároveň bude pozitivní i z hlediska životního prostředí. U čistší produkce se vychází z druhé strany, hledá se takové řešení, které co nejvíce sníží negativní dopad na životní prostředí, ale zároveň bude výhodné i z ekonomického hlediska.

LITERATURA:

- 1) OECD: ENV/EPOC/PPC(2000) 10
- 2) www.uneptie.org/pc/cp/understanding_cp/related_concepts.htm, datum stažení 21. 2. 05
- 3) Publikace Eco-efficiency WBCSD, 2000 na stránkách: <http://www.wbcsd.ch>

Eko-zásobování

(eco-procurement)

je pojem označující takové zásobování (nakupování ve větším měřítku) veřejné správy a i jiných veřejných institucí, které je ekonomické (nakupuje se jen nezbytně nutné zboží) a ekologické (při nákupu se dává přednost výrobkům s nejnižším negativním dopadem na životní prostředí). Při těchto nákupech jsou ohledy na životní prostředí začleněny do všech stádií nákupních procesů, tj. od zvážení zda je opravdu nutné nákup uskutečnit až k nákupu ekologicky šetrných produktů. Při ekozásobování je zapotřebí, aby s nákupčím spolupracoval environmentální odborník. Většinou se při výběru zboží vychází z kritérií stanovených v ekolabelingových programech (viz). Jak ukazuje praxe snižuje ekozásobování významně nejen náklady, ale i negativní vlivy na životní prostředí. Vzhledem k tomu, že potenciál eko-zásobování je veliký, je třeba, aby veřejná správa a veřejné instituce tohoto nástroje co nejvíce využívaly a tím významně přispívala k udržitelné spotřebě a výrobě.

LITERATURA:

- 1) Clement, S., Erdmenger, Ch., Ochoa, A.: Eco-Procurement Programme, ICLEI, Freiburg 2002, Germany
- 2) Clement, S., Erdmenger, Ch., Ochoa, A.: European Eco-procurement Programme and Eco-Efficient Economy (ICLEI EPP), ICLEI Germany
- 3) Internet: www.iclei.org/ecoprocure

Ekoznačka

(eco-label)

Pojem ekoznačka se obecně používá pro stanovené přesně určené environmentální značky ekolabelingových systémů (programů environmentálního značení I typu, viz). Napří-

klad pro německého Modrého anděla, nordickou Bílou labuť apod. (viz). Ekoznačky mají charakter ochranné známky. (Viz také pojem environmentální značka)

EMA

Zkratka z: environmental management accounting, tj. environmentální manažerské účetnictví (viz)

EMAS

(EMAS)

je zkratka z angl. názvu „Eco-Management and Audit Scheme“, což je název programu Evropské unie, který byl zaveden Nařízením Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1836/1993, o dobrovolné účasti průmyslových podniků v systému řízení podniků a auditu z hlediska ochrany životního prostředí a byl určen především pro podniky výrobní sféry. Protože v té době nebyla ČR členem EU, byl u nás EMAS přijat na základě Usnesení vlády ČR č. 466/1998, o schválení Národního programu zavedení systému řízení podniků a auditu z hlediska ochrany životního prostředí, zkráceně Národní program EMAS, případně Program EMAS. V roce 2001 bylo výše uvedené nařízení EU novelizováno a nahrazeno stejnojmenným Nařízením č. 761/2001 ze dne 19. března 2001, které je označováno jako EMAS II. Platí pro něj také Doporučení Komise (ES) č. 680/2001 a č. 532/2003, kde je standardizován obsah environmentálního prohlášení EMAS a výběr indikátorů environmentálního profilu (výkonnosti zavedeného systému). Vzhledem k tomu, že cílem Programu EMAS je stejné jako cílem norem řady ISO 14000 vybudovat v podniku EMS čili environmentální manažerský systém (viz), aktualizovala EU v reakci na aktualizaci normy ISO 14001 v roce 2004 Program EMAS znovu, a to vydáním Nařízení Komise (ES) č. 196/2006, kterým se změnila Příloha I z Nařízení č. 761/2001. Účelem aktualizace bylo docílení větší harmonizace s ISO 14001. V rámci dále probíhající revize Programu EMAS bylo vydáno také Rozhodnutí č. 193/2006, které umožňuje umístit logo EMAS i na nevýrobové obaly. K ukončení revize Programu EMAS má dojít v roce 2009 a od 1. 1. 2010 má už platit Program EMAS III.

Z hlediska environmentální politiky se program EMAS řadí mezi dobrovolné nástroje s regulačním, tj. redukčním působením (viz), neboť jeho cílem je podporovat neustálé snižování negativních vlivů organizací na životní prostředí a to:

- a) vytvořením a udržováním systémů řízení podniků z hlediska ochrany životního prostředí,
- b) systematickým, objektivním a pravidelným hodnocením výkonu těchto systémů,
- c) poskytováním informací o vlivu činnosti organizace na životní prostředí a otevřeným dialogem s veřejností a ostatními zúčastněnými stranami,
- d) aktivním zapojením zaměstnanců organizace do plnění úkolů vyplývajících z realizace Programu EMAS se zajištěním jejich stálého výcviku a školení.

Realizace EMS dle Programu EMAS a výhody, které podniku přináší jsou podrobně popsány v lit. 3. Stručně lze shrnout, že podnik, který se rozhodne podle jmenovaného Nařízení zavést systém řízení z hlediska ochrany životního prostředí musí nejprve určit všechny své vlivy, jimiž působí

na životní prostředí a na jejich základě si stanovit environmentální politiku čili cíle týkající se snižování negativního dopadu na životní prostředí a do svého stávajícího systému řízení zabudovat organizační strukturu, plánování, odpovědnosti, techniky, postupy, procesy a zdroje pro rozvoj, provádění, posouzení a podporu této environmentální politiky. Po ověření zavedeného systému EMAS nezávislou organizací je podnik zaregistrován v národním Registru EMAS a může používat logo EMAS. Funkčnost vybudovaného systému řízení ochrany životního prostředí je pravidelně kontrolována a dosažené výsledky jsou uváděny v tzv. environmentálním prohlášení EMAS, které musí být zpřístupněno veřejnosti. Existence environmentálního prohlášení EMAS s předepsanými požadavky na uváděné údaje, která značně zvyšuje důvěryhodnost z hlediska funkčnosti zavedeného systému, je jedním z hlavních rozdílů mezi zaváděním daného systému dle EMAS a dle ISO 14001, neboť norma ISO 14001 nepředepisuje jakou formou má podnik dosažené výsledky zveřejňovat.

V České republice byla na základě uvedeného usnesení vlády č. 466/1998 zřízena Rada programu EMAS a Agentura EMAS jako odpovědné orgány Programu EMAS. Byla vydána Pravidla k zavedení systému řízení podniků a auditu z hlediska ochrany životního prostředí a jmenován akreditační orgán Programu EMAS, kterým se stal Český institut pro akreditaci (ČIA). Zavedení Programu EMAS II bylo v ČR přijato Usnesením vlády ČR č. 651/2002 jako Aktualizovaný program EMAS a byla vydána Aktualizovaná pravidla programu EMAS. V současné době navrhuje Evropská unie v rámci strategie udržitelné spotřeby a výroby (viz) kde je Program EMAS řazen mezi nejdůležitější nástroje, revizi Nařízení EMAS (lit. 5).

LITERATURA:

- 1) Nařízení Rady EHS č. 1836/93 o dobrovolné účasti organizací v systému řízení podniků a auditu z hlediska ochrany životního prostředí (v originále: Council Regulation (EEC) No 1836/93 of 29 June 1993 allowing voluntary participation by companies in the industrial sector in Community eco-management and audit scheme".
- 2) Nařízení č. 761/2001 o dobrovolné účasti organizací v systému řízení podniků a auditu z hlediska ochrany životního prostředí, tzv. EMAS II.
- 3) Klášterka, J., Růžička, P., Babička, L., Remtová, K.: EMAS Systém environmentálního řízení a auditu, příručka k Programu EMAS, Planeta ročník XV, číslo 1/2007, MŽP
- 4) Mikoláš, J., Moucha, B.: Váš podnik a životní prostředí při vstupu České republiky do Evropské unie, Příručka pro podnikatele, MŽP Praha 2004, ISBN 80-7212-268-1
- 5) COM(2008) 402

Emise

(emissions)

Z obecného hlediska může jít o jakékoli vypouštění (látek, vibrací, záření, tepla, zvuku) ze zařízení do vnějšího prostoru. V životním prostředí se tento pojem nejčastěji používá pro látky vypouštěné do ovzduší. Množství emisí se udává v hmotnostních nebo objemových jednotkách vypouštěné škodlivé látky za určitou dobu, většinou za rok. Emise je třeba rozlišovat od imisí (viz), což jsou látky, na které se emise přemění po svém vypuštění do ovzduší v důsledku reakce s dalšími v ovzduší přítomnými látkami. Často mohou vznik-

nout látky ještě škodlivější. Množství imisí se udává v koncentračních jednotkách, např. v mikronech na kubický metr vzduchu.

EMS

(EMS)

Zkratka z anglického názvu Environmental Management System tj. systém environmentálního managementu (viz)

Energetické služby se zárukou

(energy performance contracting, zkratka EPC)

představují určitý způsob podnikání v němž firma poskytující EPC nabízí zákazníkovi komplexní službu zaměřenou na vyhledání potenciálu energetických úspor v jeho organizaci (ať výrobní či nevýrobní) za účelem snížení provozních nákladů této organizace. Pokud je zjištěný potenciál energetických úspor shledán dostatečným, firma vypracuje realizační projekt na snížení nákladů a hmotně se zaručí za deklarovaný výsledek, takže potřebné snížení nákladů je zákazníkovi smluvně garantováno. Firma poskytující EPC zajistí profinancování investice a pravidelný servis. Finance odpovídající dosaženým úsporám provozních nákladů jsou pak po dohodnutou dobu příjmem firmy a slouží ke splácení vynaložených investičních nákladů. Projekt je ekonomicky přínosný pro firmu i pro zákazníka a snížení spotřeby energie by mělo vést i ke snížení negativních dopadů na životní prostředí.

LITERATURA:

- 1) Hlaváček, J. a kol.: Rámec programů udržitelné spotřeby a výroby České republiky, Planeta ročník XII, číslo 4/2005, str. 17, MŽP, ISSN 1213-3393
- 2) www.enviros.cz

Energetické štítkování

(energy efficiency labelling programme)

je v současné době již právním předpisem stanovené (lit. 1, 2) povinné označování určitých druhů elektrospotřebičů štítky, na kterých je vyznačena spotřeba energie, kterou během používání spotřebují. Snaha o označování elektrospotřebičů se datuje od r. 1992, kdy s tímto návrhem přišel SEVen, Středisko pro efektivní využívání energie, o. p. s. Původně bylo označování dobrovolné a užívalo se u: chladniček, mrazniček, praček, bojlerů, myček nádobí a sušiček prádla, později se přidaly další, např. elektrické trouby, klimatizační jednotky a elektronické předřadníky pro zdroje světla. Návrh štítku a stanovení třídy energetické účinnosti spotřebiče vycházely ze směrnice EU 95/13/EG. (lit. 3). Energetické štítkování se šíří na předměty, které samy energii nespotebovávají, ale jsou schopny ji šetřit, např. okna. U nízkoeenergetických domů vyjadřuje energetický štítek celkovou energetickou náročnost budovy.

LITERATURA:

- 1) Vyhláška č. 442/2004 Sb., o energetickém štítkování a minimální účinnosti elektrospotřebičů
- 2) www.uspornespotrebice.cz
- 3) Procházková, V.: Vyznačování energetické náročnosti domácích elektrospotřebičů štítky, Planeta č. 12, 1996 MŽP
- 4) <http://si.vega.cz>

5) Kolářová H.: *Udržitelný rozvoj: Hledání cest, které nekončí*, Univerzita Karlova v Praze, Centrum pro otázky životního prostředí, Praha 2006, ISBN 80-87076-02-8)

Environmentální aspekt

(environmental aspect)

Oficiální definice pojmu je uvedena v normě ČSN EN ISO 14001 a zní:

„environmentální aspekt je prvek činností, výrobků nebo služeb organizace, který může ovlivňovat životní prostředí“.

Viz také environmentální dopad.

LITERATURA:

ČSN EN ISO 14001:2005 *Systémy environmentálního managementu – Požadavky s návodem pro použití*

Environmentální audit

(environmental audit)

je nástroj environmentální politiky. Formoval se během 70. a 80. let jako následek množících se právních předpisů, jež se týkaly ochrany životního prostředí a uváděly limitní hodnoty vypouštěných látek, jež bylo třeba dodržovat. Porovnávání požadovaných nebo uváděných hodnot týkajících se vlivů na životní prostředí s hodnotami nalezenými tvoří podstatu environmentálního auditu.

V praxi existuje několik druhů environmentálního auditu. Mezi nejstarší patří audit shody, které porovnávají naměřené hodnoty s hodnotami stanovenými právními předpisy. Existují také audity rizika, auditu efektivnosti managementu a nověji auditu EMS (viz). Pro vypracování environmentálního auditu je velmi výhodné připravit si předem co nejpodrobnější osnovu, respektující požadavky legislativních předpisů, norem a mezinárodně uznávaných směrnic. Návrh struktury takové osnovy je v lit. 2., str. 132.

LITERATURA:

1. O'Loughlin, G., and his team: *Selected topics in environmental management, UNESCO Series of Learning Materials in Engineering Sciences*, 1996, Paris, France

2. Mikoláš, J., Moucha, B.: *Váš podnik a životní prostředí při vstupu České republiky do Evropské unie, Příručka pro podnikatele*, MŽP Praha 2004, ISBN 80-7212-268-1

Environmentální dohody

(environmental agreement)

Viz dobrovolné environmentální dohody

Environmentální dopad

(environmental impact)

je oficiálně definován v normě ČSN EN ISO 14001 jako:

„jakákoli změna v životním prostředí, ať nepříznivá či příznivá, která je zcela nebo částečně způsobena činností, výrobky či službami organizace“.

Pojem se používá i mimo oblast environmentálních manažerských systémů, a to většinou pro vyjádření celkové změny, jež nějaký environmentální aspekt (vnější vliv) způsobí celkově v životním prostředí.

LITERATURA:

ČSN EN ISO 14001:2005 *Environmentální management – Požadavky s návodem pro použití*

Environmentální komunikace

(environmental communication)

je definována v ČSN ISO 14063 jako: „proces, který organizace provádí k poskytování a získávání informací a k vedení dialogu s interními a externími zainteresovanými stranami (viz) v zájmu povzbuzení a sdílení pochopení environmentálních problémů, aspektů a celkového chování“. Environmentální komunikace je širší než poskytování environmentálních zpráv (viz environmentální reporting). Environmentální komunikace má různé formy a účely, může být plánovaná i neplánovaná (tzv. ad hoc).

LITERATURA:

ČSN ISO 14063:2007 *Environmentální management – Environmentální komunikace – Směrnice a příklady*

Environmentální manažerské účetnictví (EMA)

(environmental management accounting)

je jedním z druhů environmentálního účetnictví (viz). Z hlediska environmentální politiky patří mezi dobrovolné informační nástroje a jeho hlavním úkolem je identifikovat, shromažďovat a poskytovat informace o environmentálních nákladech, případně výnosech, které lze v širším slova smyslu vymezit jako náklady/výnosy související přímo nebo nepřímo s životním prostředím. Může jít o náklady na ochranu životního prostředí vyplývající z legislativních předpisů, např. poplatky za emise do ovzduší nebo o investiční a provozní náklady na koncové technologie, např. čistírný odpadních vod, může jít o platby za vodu, dále o náklady na kompenzaci již vzniklých škod na životním prostředí (např. náklady na asanace po ekologických haváriích) anebo o náklady spojené s monitoringem (např. měření látek vypouštěných do ovzduší) apod. Sortiment environmentálních nákladů je široké a výběr položek, které budou zařazeny do EMA a analyzovány závisí na mnoha okolnostech, především na konkrétním cíli EMA a na charakteru podniku (lit. 2). Vzhledem k tomu, že se jedná o manažerské interní účetnictví nejsou striktně předepsány. Informace poskytované EMA, zvláště identifikace všech environmentálních nákladů a správné přiřazení k jejich nositelům/příčinám, mají význam nejen pro podnikovou strategii a plánování, ale především pro hospodárné využívání materiálových a energetických zdrojů a tím i pro snižování negativních vlivů na životní prostředí. Z hlediska EMS (viz) jsou velmi důležité pro tvorbu environmentálních indikátorů a pro prezentaci environmentálního profilu organizace a pro environmentální reporting.

LITERATURA:

1) *Metodický pokyn pro zavedení environmentálního manažerského účetnictví*, MŽP, Praha 2003

2) Obršálová, I., Munzarová, S., Kožená, M., Baťa, R., Převrtil, B.: *Příspěvek k problematice environmentálního účetnictví v českých podnicích*, Planeta ročník XIV, číslo 2/2006, MŽP, ISSN 1801-6898

3) Hyršlová, J., Bohmová, S.: *Výzkum sledování environmentálních nákladů v podnicích, podnikové environmentální účetnictví*, Sborník z vědecké konference, MŽP, Univerzita Pardubice, VUT Brno, 2003, ISBN 80-7194-572-2

Environmentální náklady

(environmental costs)

Viz environmentální manažerské účetnictví

Environmentální pojištění

(environmental insurance)

je tržně orientovaný nástroj politiky životního prostředí. Ve vyspělých zemích se začíná objevovat koncem 80. let. U nás se také připravuje.

LITERATURA:

Štěpánek, Z., Jílková, J.: *Malý výkladový slovník z oblasti ekonomiky životního prostředí*

Environmentální politika

(environmental policy)

je politika zabývající se ochranou životního prostředí, případně i péčí o něj. Obecně ji lze definovat jako:

„soubor nejrůznějších opatření a prostředků, jimiž se při řízení určitého celku (státu, regionu, podniku apod.) vědomě působí na chování lidí tak, aby svou činností nejen nepoškodili životní prostředí, ale přispívali k jeho ozdravení“.

Pod pojmem poškozování životního prostředí se obecně rozumí znehodnocování přírodních ekosystémů, ke kterému může dojít jak stálým odběrem nereprodukcujících se látek, např. neobnovitelných surovin, tak i vnášením látek škodlivých, např. jedů nebo látek nezapadajících do přírodního koloběhu, nerozložitelných atp. V posledně jmenovaném případě se také používá pojem znečišťování životního prostředí. Soubor opatření a prostředků, jež environmentální politiku tvoří, je dán cílem, koncepcí, strategií, nástroji a orgány zajišťujícími koncepční, výkonnou a kontrolní činnost. V zahraniční literatuře se často zdůrazňuje ještě další prvek environmentální politiky, a to tzv. „cílové skupiny“. Pod tímto pojmem se rozumí skupiny, na které se daná environmentální politika prioritně zaměřuje. Podle charakteru celku pro který je environmentální politika určena lze hovořit o politice státní, která je nejstarší, politice mezinárodní a regionální a o nejmladší politice lokální. Lokální politika je definována v normách řady ISO 14000 jako:

„celkové záměry a zaměření organizace ve vztahu k jejímu environmentálnímu profilu oficiálně vyjádřené vrcholovým vedením“. Pod pojmem environmentální profil (viz) se rozumí výkonnost s kterou organizace snižuje své negativní vlivy na životní prostředí.

LITERATURA:

1) ČSN EN ISO 14001:2005 *Systémy environmentálního managementu – Požadavky s návodem pro použití*

2) ČSN ISO 14004:2005 *Systémy environmentálního managementu – Všeobecná směrnice k zásadám, systémům a podpůrným metodám*.

3) Jordan, A.: *Environmental Policy in the European Union*, Earthscan 2002, ISBN 1 85383 795 4

4) Mezříčský, V. a kol.: *Environmentální politika a udržitelný rozvoj*, Portál, s. r. o., Praha 2005, ISBN 80-7367-003-8

Environmentální profil

(environmental performance)

je pojem, který se obecně používá k vyjádření environmentální výkonnosti zavedeného systému environmentálního

managementu (viz), tj. výkonnosti dosahované při snižování negativních dopadů na životní prostředí. Norma ČSN EN ISO 14001:2005 definuje environmentální profil jako:

„měřitelné výsledky managementu (řízení) svých environmentálních aspektů samotnou organizací“. V poznámce pak uvádí, že výsledky mohou být měřeny vůči environmentální politice, environmentálním cílům, environmentálním cílovým hodnotám organizace a dalším požadavkům na environmentální profil.

Norma ČSN EN ISO 14031:2000 definuje environmentální profil jako:

„výsledky procesu, jímž organizace řídí své environmentální aspekty“.

LITERATURA:

1) ČSN EN ISO 14001:2005 *Systémy environmentálního managementu – Požadavky s návodem pro použití*,

2) ČSN EN ISO 14031:2000 *Environmentální management – Hodnocení environmentálního profilu – Směrnice*

Environmentální prohlášení

(environmental declaration)

je pojem definovaný normou ČSN EN ISO 14020 spolu s pojmem environmentální značka jako:

„tvrzení, které poukazuje na environmentální aspekty výrobku nebo služby.

Poznámka: Environmentální značka nebo prohlášení může mít podobu sdělení, symbolu nebo obrazce na výrobku nebo na obalu výrobku, v dokumentaci k výrobku, v technických bulletinech, v reklamě nebo v propagaci, mezi jinými možnostmi.“

Ve vztahu environmentální prohlášení typ III (viz) a environmentální prohlášení EMAS (viz) je environmentální prohlášen typu III nadřazený pojem.

LITERATURA:

ČSN EN ISO 14020:2002 *Environmentální značky a prohlášení – Obecné zásady*

Environmentální prohlášení o produktu

(environmental product declaration)

označované zkratkou EPD podle uvedeného angl. názvu je založeno na environmentálním prohlášení typu III (viz) které patří do skupiny environmentálních značek a prohlášení, jež jsou normalizována dvacítkovou dekádu mezinárodních norem řady ISO 14020. Jedná se o ekolabeling (viz) normalizovaný ISO 14024 a vlastní environmentální tvrzení (viz) normalizované ISO 14021. Cílem této skupiny environmentálních značek a prohlášení je poskytovat ověřitelné, přesné a nezavádějící informace o vlivu produktu na životní prostředí a povzbudit tak poptávku a nabídku po těch produktech, jež méně zatěžují životní prostředí. Na rozdíl od ekolabelingu a vlastního environmentálního tvrzení, poskytuje EPD ověřené (nezávislým certifikačním orgánem) informace o dopadech jakéhokoliv produktu na životní prostředí, a to přes jeho celý životní cyklus (viz). Organizace tvořící EPD systém, tj. program pro vývoj a používání environmentálních prohlášení o produktu (vytvořený dle normy ISO 14025, která také stanovuje obsah environmentálního prohlášení o produktu) zajišťují objektivnost a ověření poskytovaných informací, jednotný způsob jejich zjišťování a jednotnou formu jejich

prezentace v poskytovaném EPD, čímž zákazníkovi velmi usnadňují porovnávání různých alternativních výrobků. Používání EPD je v zahraničí velmi rozšířeno, protože existence mezinárodního systému EPD dovoluje udělit ověřeným environmentálním prohlášením o produktu logo EPD, zaregistrovat je v mezinárodní databázi a uvést je tak de facto na mezinárodní trhy.

LITERATURA:

- 1) ČSN ISO 14025:2006 *Environmentální značky a prohlášení – Environmentální prohlášení typu III – Zásady a postupy*
- 2) ČSN ISO 14020:1999 *Environmentální značky a prohlášení – Obecné zásady*
- 3) ČSN ISO 14021:2000 *Environmentální značky a prohlášení – Vlastní environmentální tvrzení (typ II environmentálního značení)*
- 4) ČSN EN ISO 14040:2006 *Environmentální management – Posuzování životního cyklu – Zásady a osnova*
- 5) ČSN EN ISO 14044:2006 *Environmentální management – Posuzování životního cyklu – Požadavky a směrnice*
- 6) *Pravidla MŽP k realizaci Národního programu environmentálního značení*, Věstník MŽP, ročník XVII, částka 8, Sdělení 17, srpen 2007.
- 7) *The International EPD Cooperation: General Programme Instructions for Environmental Product Declarations, EPD, 2008-02-29*

Environmentální prohlášení typu III

(type III environmental declaration)

Je III. typem environmentálního značení. V podstatě se jedná o deklaraci, která provází produkt a informuje o jeho hlavních dopadech na životní prostředí z hlediska jeho životního cyklu. Vedle vlivů posouzených normalizovanou metodou LCA může výrobce uvést i další důležité parametry. Environmentální prohlášení typu III je normalizováno normou ČSN ISO 14025 kde je definováno jako:

„environmentální prohlášení (viz) poskytující kvantifikované environmentální údaje používající předem stanovené parametry (založené na normách řady ISO 14040) a tam, kde je to relevantní, doplňkové environmentální informace, které mohou být kvantitativní nebo kvalitativní.“

Podobně jako u environmentálního značení typu I (ekolabelingu) existuje i v tomto případě Program environmentálních prohlášení typu III provozovaný určitou organizací, která vybírá produktové kategorie, tj. druhy produktů (výrobků nebo služeb) pro které pak stanoví pravidla na vypracování environmentálního prohlášení typu III. Hlavní rozdíl mezi ekolabelingem a environmentálním značením typu III spočívá v tom, že u ekolabelingu byly přímo stanoveny hodnoty ekologických kritérií, které musely výrobky pro udělení ochranné známky splnit a z udělení ochranné známky u ekolabelingu nevyplývalo jak moc se konkrétní hodnoty u příslušných výrobků liší od hodnot stanovených ve směrnici. Výrobky označené ochrannou známkou měly sice mít nižší negativní vliv na životní prostředí než výrobky neoznačené, ale už nebylo možné je porovnávat mezi sebou a vybrat výrobek s nejnižším dopadem. Navíc se výrobky porovnávaly jen z hlediska určitých vybraných parametrů a ne z hlediska jejich životního cyklu čili se zahrnutím všech stádií, jimiž musí každý výrobek projít, tj. stádium získávání surovin a materiálů, výroba, použití a odstraňování produktu jako odpadu.

Výhoda environmentální prohlášení typu III spočívá v tom, že jednotným způsobem stanovuje dopady produktů na životní prostředí, a to za jejich celý životní cyklus, takže získané výsledky může zákazník dobře porovnat a vybrat z nabízených alternativních produktů ten, jehož dopad na životní prostředí je opravdu nejnižší. Této skutečnosti se využívá v tvorbě environmentálních prohlášení o produktu, označovaných zkratkou EPD z angl. výrazu Environmental Product Declaration (viz).

LITERATURA:

- 1) ČSN ISO 14025:2006 *Environmentální značky a prohlášení – Environmentální prohlášení typu III – Zásady a postupy*.
- 2) *Sdělení o vydání Pravidel Národního programu environmentálního značení, Pravidla Ministerstva životního prostředí k realizaci Národního programu environmentálního značení*, Věstník MŽP č. 8, str. 2–17, srpen 2007

Environmentální prostor

(environmental space)

Je výraz, který určuje jaké množství energie, vody, půdy, neobnovitelných zdrojů a dřeva je možné trvale využívat, většinou v roční dávce. Udává tak strop dovolené úrovně používání zdrojů. Výraz pro výpočet environmentálního prostoru byl navržen holandským ekonomem H. Opschoorem a organizací Přátelé Země ke kvantitativní charakterizaci neudržitelosti současných vzorců spotřeby. V podstatě jde o indikátor udržitelného rozvoje, podobně jako je ekologická stopa (viz) nebo ekologický batoh (viz). Na rozdíl od ekologické stopy používá přímo jednotky dané spotřební složky a nepřevádí je na plochu.

LITERATURA:

- Moldán, B.: Ekologická dimenze udržitelného rozvoje, str. 25, UK v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2001*

Environmentální reporting

(environmental reporting).

Jde o informační nástroj environmentální politiky, jehož úkolem je „podávat zprávu“ čili informovat zájmové skupiny (zákazníky, veřejnost, atd.) o aktivitách podniku v oblasti životního prostředí. Protože (s výjimkou Dánska a Nizozemí) se jedná o nástroj dobrovolný, popisuje většina zpráv pouze ty aktivity, které dokumentují úspěchy podniku při snižování svých negativních vlivů na životní prostředí. Správně by však environmentální reporting měl informovat o všech vlivech podniku na životní prostředí, aby bylo možné podniky navzájem porovnat a posoudit jejich environmentální profil (viz). Návrhem osnovy jednotného reportingu se na mezinárodní úrovni zabývá mezinárodní organizace GRI (viz).

LITERATURA:

- 1) *Lizner, M., Řenčová, L., Lippert, E., Šíp, F.: Aktivita podniků v oblasti ochrany životního prostředí v letech 1997–1998, MŽP květen 2000, ISBN 80-7212-140-5*
- 2) *Charter, M.: Corporate Environmental Reports a guide for environmental managers, The Centre for Sustainable Design, Surrey Institute of Art & Design, Great Britain*
- 3) *Global Reporting Initiative: Sustainability Reporting Guidelines, 1999*

Environmentální technologie

(Environmental Technology)

Komise EU definuje pojem environmentální technologie ve své zprávě (lit. 1) velmi široce, jako všechny technologie, popřípadě činnosti, jejichž použitím se snižuje negativní působení na životní prostředí. Nezáleží na tom, zda jde o technologie, které působí preventivně, zabraňují vzniku či vstupu škodlivých látek do životního prostředí, tzv. environmentálně benigní (zdravé) technologie (viz) nebo koncové technologie (viz) nebo technologie využívající účinněji přírodní zdroje či technologie ozdravující poškozené životní prostředí (např. dekontaminace zeminy znečištěné ropnými látkami).

LITERATURA:

1) Commission report of 13 March 2002, environmental technology for sustainable development (<http://europa.eu.int/scadplus/leg/en>)

Environmentální tvrzení

(environmental claim)

je pojem, který je definován normou ČSN ISO 14021 jako: „prohlášení, značka nebo obrazec, který poukazuje na environmentální aspekt výrobku, součástky nebo obalu“.

LITERATURA:

ČSN ISO 14021:2000 Environmentální značky a prohlášení – Vlastní environmentální tvrzení (typ II environmentálního značení)

Environmentální účetnictví

(environmental accounting)

je jedním z nových informačních nástrojů environmentální politiky. Provádí se na tzv. makro a mikro úrovni. Na makro úrovni se jedná o environmentální národní účetnictví, jehož základem jsou statistické přehledy, na jejichž bázi se vytvářejí národní zelené účty. Environmentální národní účetnictví je pak zdrojem environmentálně zaměřených informací např. o spotřebě národních přírodních zdrojů. Viz také NAMEA.

Účelem environmentálního účetnictví na mikro úrovni, je zjistit jak se aktivity spojené s environmentální problematikou projevují ve finančních tocích účetní jednotky. V tomto případě může jít o environmentální finanční účetnictví anebo o environmentální manažerské účetnictví (viz). Postupů na provádění environmentálního manažerského účetnictví existuje několik, ale žádný z nich zatím nebyl vybrán za oficiální. Nejčastěji se vychází z Metodického pokynu pro zavedení environmentálního manažerského účetnictví, který je dostupný na internetových stránkách MŽP.

LITERATURA:

1) Metodický pokyn pro zavedení environmentálního manažerského účetnictví, MŽP ČR Praha 2000

2) Hyršlová, J., Vaněček, V.: Environmentální účetnictví a typy rozhodovacích úloh, Environmentální aspekty podnikání, č. 1, 2003, CEMC Praha, ISSN 1211-8052,

3) Vaněček, V., Hyršlová, J.: Případové studie podnikového environmentálního účetnictví, Planeta č. 5, ročník IX, MŽP ČR, 2003, ISSN 1213-3393

4) Hyršlová, J., Vaněček, V.: Manažerské účetnictví pro potřeby environmentálního řízení (Environmentální manažerské účetnictví), MŽP ČR, Praha 2003, ISBN 80-7212-227-4

5) Vaněček, V., Hyršlová, J.: Využití environmentálního účetnictví při řeše-

ní rozhodovacích úloh v podniku s cílem ochrany životního prostředí, Planeta roč. XII, číslo 5/2004, MŽP, ISSN 1213-3393

Environmentální vliv

(environmental influence)

Pojem není oficiálně definován. Obecně se pod tímto pojmem rozumí zásah do životního prostředí, ať už vnášením nebo odběrem látek a energií, jenž je schopný způsobit určitou změnu. Viz také pojmy environmentální dopad a environmentální aspekt.

Environmentální výrobkově orientovaná politika

(environmental product oriented policy)

je politika, která se zaměřuje na životní cyklus výrobku s účelem najít příčiny jeho hlavních negativních vlivů na životní prostředí a tyto příčiny odstranit anebo jejich působení snížit.

Cílem výrobkově orientované environmentální politiky je stimulace výrobců k výrobě ekologicky šetrných výrobků, spočívající většinou ve snížení negativních vlivů procesních toků životních cyklů výrobku.

Environmentální značení

(environmental labelling)

Pod pojem environmentální značení se laicky zahrnují všechny druhy značení (v grafické i písemné formě, tj. značky, loga, obrazce, prohlášení, popisky, firemní letáčky, buletiny atd.), jež jsou v nějakém vztahu k životnímu prostředí. Tento přístup je sice logický, nicméně z hlediska účelu, pro který se pojem environmentální značení zavedl je příliš široký a tím i zavádějící. Zahrnuje totiž i taková značení, jež nepoužívají přírodních motivů za účelem předání informací o vztahu označeného objektu k životnímu prostředí, ale z důvodů jiných, např. estetických, historických a pod.

V odborné praxi se pod pojem environmentální značení zahrnují jen takové formy značení (grafické i písemné), z nichž vyplývají bližší informace o vztazích mezi označeným subjektem a životním prostředím. Často se pojem environmentální značení zužuje ještě více a rozumí se pouze ty druhy značení, jež definují normy dvacítkové dekády řady ISO 14000. Konkrétně se jedná o normy:

ČSN EN ISO 14020:2002 Environmentální značky a prohlášení – Obecné zásady,

ČSN ISO 14021:2000 Environmentální značky a prohlášení – Vlastní environmentální tvrzení (typ II environmentálního značení),

ČSN ISO 14024:2000 Environmentální značky a prohlášení – Environmentální značení typu I – Zásady a postupy,

ČSN ISO 14025:2006 Environmentální značky a prohlášení – Environmentální prohlášení typu III- Zásady a postupy.

Environmentální značení typ I

Viz ekolabeling

Environmentální značení typ II

Viz Vlastní environmentální tvrzení

Environmentální značení typ III

Viz Environmentální prohlášení typu III

Environmentální značka

(environmental label)

je definována shodně s pojmem „environmentální prohlášení“ v normě ČSN ISO 14020 jako:

„tvrzení, které poukazuje na environmentální aspekty výrobku nebo služby“

Environmentální značka může mít podobu sdělení, symbolu, obrazce na výrobku nebo na obalu výrobku, v dokumentaci výrobku, v technických bulletinech, v reklamě nebo v propagaci a pod.

LITERATURA:

ČSN EN ISO 14020:2002 Environmentální značky a prohlášení – Obecné zásady

EPA

(EPA)

Zkratka z anglického názvu Environmental Protection Agency, tj. Úřad na ochranu životního prostředí. V USA je U. S. EPA v podstatě totéž jako naše Ministerstvo životního prostředí.

EPC

(EPC)

Zkratka z anglického výrazu: Energy Performance Contracting, překládaného jako: Energetické služby se zárukou (viz)

EPD

(EPD)

Zkratka angl. názvu Environmental Product Declaration tj. environmentální prohlášení o produktu (viz), aby nedošlo k jeho záměně s jiným prohlášením. Logo je umístěno v rámečku a je u něho uvedeno číslo registrace v příslušné databázi. Ukázky používaných verzí loga EPD a jejich užívání jsou podrobně vysvětleny v uvedené literatuře.

LITERATURA:

Sdělení o vydání Pravidel Národního programu environmentálního značení, Pravidla Ministerstva životního prostředí k realizaci Národního programu environmentálního značení, Věstník MŽP č. 8, str. 2–17, srpen 2007

EPER

Zkratka z angl. názvu European Pollutant Emission Register, tj. Evropský registr emisí znečišťujících látek (viz)

ESCO

Zkratka z názvu: Energy Services Company

Zkratkou jsou označovány firmy, které poskytují energetické služby metodou EPC (viz) nebo podle konceptu M & T ESCO.

Eutrofizace

(nutrification)

je závažný environmentální problém. Jde o nadměrný růst zelených rostlin (řas, sinic, vodního květu) v povrchových vodách, ke kterému dochází z důsledku nadměrného přísunu anorganických sloučenin především fosforu a dusíku, které se do vod většinou dostávají z nevyužitých minerálních hnojiv. Nárůst biomasy snižuje výměnu plynů mezi vodou a ovzduším, vede k deficitu kyslíku ve vodě a k udušení vy-

ších živých organismů, např. ryb. Zároveň dochází ke změně ve vodě probíhajících aerobních rozkladů organických látek na rozklady anaerobní, které na rozdíl od aerobních nepotřebují ke svému průběhu kyslík, ale na rozdíl od aerobních rozkladů produkují jedovaté látky, např. místo dusíku nebo vody vznikají u anaerobních rozkladů: amoniak a methan. Protože amoniak je pro vodní organismy značně toxický zvyšuje se jejich úhyn a jejich následujícím anaerobním rozkladem se opět zvyšuje množství toxických látek. Konečným výsledkem pak je páchnoucí značně znečištěná a jedovatá voda s vysokým obsahem pevných látek.

LITERATURA:

Kušková, P.: Česká republika 2003, Deset let udržitelného ? rozvoje, Univerzita Karlova v Praze, Centrum pro otázky životního prostředí, 2003, ISBN 80-239-2010-3

Evropská agentura životního prostředí

(European Environment Agency, zkratka EEA)

byla založena na podporu udržitelného rozvoje Nařízením EEC č. 1210/1990 ve znění Nařízení EEC č. 993/1990 a svoji činnost zaměřenou na sledování a zlepšování evropského životního prostředí zahájila v r. 1994. Úkolem EEA je poskytovat aktuální relevantní a spolehlivé environmentální informace pro politické a veřejné rozhodování. Za tímto účelem zpracovává EEA údaje z členských států a spolupracuje s EIONETem (Evropská síť environmentálních informací a pozorování) a s dalšími mezinárodními organizacemi.

Evropská hospodářská komise Organizace spojených národů

(United Nations Economic Commission for Europe)

Byla založena Ekonomickou a sociální Radou v r. 1947 s úkolem pomáhat ekonomické obnově válkou narušeným členských zemí OSN. V současné době je fórem severoamerických, evropských a středoasijských zemí pro vzájemnou spolupráci hlavně v oblasti péče o životní prostředí a udržitelné energetiky.

LITERATURA:

Hlaváček, J.: Česká republika a mezinárodní organizace působící v oblasti životního prostředí, Planeta ročník XV, číslo 7/2007, MŽP, ISSN 1801-6898

Evropská charta pro udržitelnou turistiku v chráněných oblastech

(European Charter for Sustainable Tourism in Protected Areas)

byla vypracována Evropskou federací pro parky (the European Federation of Parks, zkr. EUROPARC) a je aplikována od r. 2001. Obsahuje 12 následujících zásad:

- 1) Považovat Evropské chráněné oblasti za základní část našeho dědictví, které musí být zachováno pro současnou i příští generaci.
- 2) Vyvíjet a řídit turistiku v chráněných oblastech udržitelným způsobem s ohledem na potřeby životního prostředí, místních obyvatel, místního podnikání a návštěvníků.
- 3) Udržovat partnerské vztahy
- 4) Připravit a zavést udržitelnou strategii turistiky a akční plán pro chráněné oblasti

- 5) Seznamovat všechny návštěvníky se všemi aspekty této turistiky
- 6) Podporovat produkty specifické pro danou oblast, které přispívají k jejímu poznání
- 7) Efektivně informovat návštěvníky o specifických kvalitách dané oblasti
- 8) Zvyšovat znalosti o chráněných oblastech a o problematice udržitelnosti u všech, kdož v turistice pracují
- 9) Zajišťovat podporu turistiky, aniž by tím byla dotčena kvalita života místních obyvatel
- 10) Chránit přírodní a kulturní památky jak pro turistiku tak během turistiky
- 11) Monitorovat vliv návštěvníků za účelem snížení jejich negativního dopadu.

LITERATURA:

1) Denman, R., Blangy, S., Hamele, H.: *What does ecotourism mean for Europe ?*, *Ecotourism and sustainability, Industry and Environment*, No. 3–4, Vol. 24, July–December 2001, UNEP ISSN 0378-9993

Evropská politika veřejných zakázek

(*European public procurement policy*)

Politika na podporu vytvoření konkurenčního, nediskriminačního trhu veřejných zakázek v Evropské unii. Viz také heslo „veřejné zakázky“.

Evropská strategie udržitelného rozvoje

(*European sustainable development strategy*)

Evropská strategie udržitelného rozvoje byla přijata na zasedání ve švédském Goteborgu v červnu 2001. Základem této strategie je potřeba, aby ekonomický růst, sociální soudržnost a ochrana životního prostředí byly realizovány společně.

Evropský registr emisí znečišťujících látek

(*European Pollutant Emission Register, zkratka EPER*)

byl založen na základě Rozhodnutí Komise ze dne 17. Července 2000 (2000/479/EC) o vytvoření Evropského registru emisí znečišťujících látek (EPER) podle článku 15 směrnice Rady 96/61/ES o integrované prevenci a kontrole znečišťování /IPPC). Článek 15(3) Směrnice o IPPC stanovuje členským státům EU povinnost inventarizovat a vykazovat údaje o významných emisích (celkem 50 látek, z toho 37 do ovzduší, 26 do vody) a jejich zdrojích. Komise výsledky publikuje každé tři roky a stanovuje formát a specifikace přenosu informací od členských států. Webové adresy registrů znečišťujících látek jednotlivých členských států a také Kanady, USA, Japonska a Austrálie lze najít v lit. 1. EPER bude rozšiřován za vzniku Evropského registru přenosů a úniků znečišťujících látek.

LITERATURA:

1) *Integrovaný registr znečišťování životního prostředí, Souhrnná zpráva za rok 2004*, MŽP, CENIA, 2006, ISBN 80-7212-386-6
2) <http://www.eper.cec.eu.int/>

Externalita

(*externality*)

Pojmem externality označujeme ztráty nebo užtky způsobené subjektu A jednáním subjektu B, aniž by souhlas subjektu A byl nutný k tomu, aby jednání subjektu B bylo legitimní.

Jinými slovy: jde o situaci, kdy subjekt provádějící určitou ekonomickou činnost nenese všechny její náklady, neboť jejich určitou část přesouvá na jiné subjekty bez jejich souhlasu (negativní externalita) anebo z ní nezískává všechny užtky (pozitivní externalita). Náklady, které jsou přesunuty na jiný subjekt se označují jako externí náklady.

Znehodnocování životního prostředí je příkladem negativní externality. Např. vypouštění škodlivých látek do ovzduší, které způsobí mnoha lidem zdravotní újmy a přivodí jim s tím související náklady, výlohy (pracovní neschopnost, nákup léků a pod.).

F

FDIS

(*FDIS*)

Zkratka z anglického výrazu: Final Draft International Standard, v překladu: závěrečná verze mezinárodní normy. FDIS patří mezi zkratky označující stupeň rozpracovanosti mezinárodní normy. Po stupni FDIS již následuje vydání hotové normy, takže s normou označenou jako FDIS lze víceméně pracovat již jako s hotovou normou, neboť případné změny budou závažné.

Viz také heslo: ISO normy vývoj.

Fotochemický smog

(*photochemical smog*)

je směs látek obsahující ozon a tzv. fotooxidanty vzniklé reakcemi organických těkavých látek, nespálených uhlovodíků

a některých dalších organických sloučenin s oxidy dusíku za přítomnosti slunečního záření. Příčinou jeho vzniku je automobilová doprava a spalování fosilních paliv. Fotochemický smog byl poprvé popsán v Los Angeles a označuje se také jako losangeleský smog na rozdíl od tzv. londýnského smogu, ke kterému dochází v důsledku atmosférické teplotní inverze. Látky obsažené ve fotochemickém smogu mají velmi nepříznivé fyziologické účinky, vyvolávají slzení, dýchací potíže, snížení imunity a některé z nich patří mezi karcinogeny.

LITERATURA:

Manych, J.: Ekologie pro lékaře, Avicenum Praha 1988

Funkční jednotka

(*functional unit*)

je pojem používaný v metodě posuzování životního cyklu

(viz). Jedná se o základní jednotku, kterou lze použít ke kvantifikaci funkce, pro kterou je posuzovaný produkt vyráběn. ČSN EN ISO 14040 definuje funkční jednotku jako: „kvantifikovaný výkon produktového systému, který slouží jako referenční jednotka.“

Stanovení funkční jednotky je velmi důležité, především při vzájemném porovnávání alternativních (z hlediska funkce zaměnitelných) produktů. Např. při porovnávání obalů na nápoje, jejichž funkce spočívá pouze v ochraně nápoje a umožnění jejich přenosu a skladování, nelze za funkční jednotku považovat jeden kus obalu, tj. jednu láhev, plechovku či tetrapakovou krabici, jestliže nemají též užitečný objem. Funkční jednotkou v tomto případě musí být ve všech pří-

padech též objem, např. jeden litr a získané výsledky je třeba u všech obalů na jeden litr přepočítat. V případě, že by u porovnávaných obalů měly význam i jejich izolační vlastnosti čili jejich funkcí by nebyl jen přenos nápojů, ale i schopnost udržet nápoje při dané teplotě co nejdéle, bylo by nutné tuto schopnost obalu do funkční jednotky také zařadit, např. ve formě doby po kterou daný obal udrží stanovený objem nápoje při konstantní teplotě.

LITERATURA:

1) ČSN EN ISO 14040:2006 *Environmentální management – Posuzování životního cyklu – Zásady a osnova.*

2) ČSN EN ISO 14044:2006 *Environmentální management – Posuzování životního cyklu – Požadavky a směrnice*

G

GEN

(GEN)

Zkratka z anglického názvu: Global Ecolabelling Network čili Globální síť ecolabelingových programů (viz)

Globalizace

(globalization)

je slovo vzniklé z uvedeného anglického výrazu „překládaného jako „mезinárodnění“. Vzhledem k tomu, že v kontextu, v němž se pojem globalizace používá, se jedná spíše o postupný proces než výsledek, je v tomto případě výstižnějším překladem slovo „mезinárodnění“. Významným rysem globalizace je nárůst přenosu informací v globálním měřítku, nárůst světového obchodu a růst dopravy všech druhů. Z ekonomického hlediska lze také říci, že jde o sjednocování trhů podniků. Z ekologického hlediska je globalizace jev rozporuplný, který má kladné i záporné stránky. Typickým příkladem je nárůst dopravy, jež je hlavním předpokladem rozvoje světového obchodu a zároveň se stává nejvýznamnějším činitelem zvyšujícím negativní dopad na životní prostředí. Globalizaci je přičítána také rostoucí nerovnost mezi chudými a bohatými zeměmi, i když hlavní příčinou této nerovnosti jsou v podstatě nedemokratické způsoby chování světových lobbyistických skupin, prosazujících své zájmy na úkor nejslabších členů světového společenství.

LITERATURA:

1) Moldan, B.: *Ekologická dimenze udržitelného rozvoje*, str. 27, Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2001, ISBN 80-246-0246-6

2) Kislingerová, E. a kol.: *Inovace nástrojů ekonomiky a managementu organizací*, kap. 1. 2., nakl. G. H. Beck v Praze 2008

3) Dlouhá, J., Dlouhý, J., Mezřícký, V.: *Globalizace a globální problémy*, Univerzita Karlova, Centrum pro otázky životního prostředí 2006, ISBN 80-87076-01-X

Globální fond životního prostředí

(Global Environment Facility, GEF)

byl založen v r. 1991 ve světové bance jako stálý mechanismus podporující mezinárodní spolupráci a poskytující finanční, organizační a odbornou projektovou podporu řešení závažných globálních problémů životního prostředí v šesti následujících oblastech: 1) ochrana biodiverzity (viz), 2) ochrana ozonové vrstvy (viz), 3) ochrana před změnou klimatu, 4) ochrana mezinárodních vod, 5) ochrana před persistentními organickými polutanty, 6) ochrana půdy a boj s desertifikací.

LITERATURA:

Hlaváček, J.: *Česká republika a mezinárodní organizace působící v oblasti životního prostředí*, Planeta ročník XV, číslo 7/2007, MŽP, ISSN 1801-6898

Globální oteplování

(Global warming)

je zvyšování teploty ovzduší v důsledku nárůstu koncentrace skleníkových plynů (viz) v atmosféře, což způsobuje navyšování skleníkového efektu (viz).

Globální síť ecolabelingových programů

(global ecolabelling network)

se volně, ale výstižněji překládá jako Světová organizace pro ekoznačení (viz)

GRI

(GRI)

Zkratka z anglického Global Reporting Initiative, (Iniciativa globálního reportingu) je organizace, založená v roce 1997 v USA Koalicí pro environmentálně odpovědnou ekonomii (Coalition for Environmentally Responsible Economies, zkratka CERES) na principu aktivní účasti průmyslových společností, nevládních organizací, poradenských a účetních firem, obchodních asociací, univerzit a dalších institucí z celého světa. Hlavním úkolem GRI je stanovit indikátory udržitelnosti na podnikové úrovni a vypracovat příručku obsahující mezinárodní pravidla pro tvorbu podnikových zpráv, z nichž by vyplývala míra zapojení podniků do realiza-

ce udržitelného rozvoje, což by umožnilo vzájemné porovnávání jednotlivých podniků. Poslední verze příručky, kterou GRI vypracovala, byla vydána v r. 2002 a v zahraničí ji používá již několik stovek organizací. V ČR ji využívá jen několik velkých podniků, mezi nimi např. Škoda auto a. s. a ČEZ. V sou-

časné době navrhla GRI novou verzi příručky GR3, ke které probíhá diskuse.

LITERATURA:

1) <http://www.grig3.org>

2) <http://www.skoda-auto.com>

H

Hodnocení environmentálního profilu

(*environmental performance evaluation*)

je pojem používaný v EMS (viz) k hodnocení environmentální výkonnosti organizace čili výkonnosti s níž snižuje velikost svého negativního dopadu na životní prostředí. Podle ČSN ISO 14031 jde o „proces výběru indikátorů, shromažďování a analýzy údajů, posuzování informací srovnáváním s kritérii environmentálního profilu, informování a komunikace a periodického přezkoumávání a zdokonaňování tohoto procesu, který má vedení organizace usnadnit rozhodování ve věcech environmentálního profilu organizace“.

Viz také heslo environmentální profil.

LITERATURA:

ČSN EN ISO 14031:2000 Environmentální management – Hodnocení environmentálního profilu – Směrnice

Hodnocení možnosti čistší produkce

(*cleaner production assessment*)

je nástroj environmentální politiky realizující v praxi strategii čistší produkce.

Oficiální definice tohoto nástroje nebyla podána. V podstatě lze tento nástroj definovat jako:

systematický postup směřující ke stálému zlepšování envi-

ronmentálního a ekonomického profilu výroby, který za tímto účelem prověřuje materiálové a energetické toky vybraného výrobního systému, zjišťuje příčiny vzniku jejich ztrát, které vedou k negativním dopadům na životní prostředí i k ekonomickým ztrátám a generuje možnosti jejich odstranění.

Viz také heslo: čistší produkce

Hodnocení životního cyklu výrobku

Původně používaný překlad pro anglický název Life-cycle assessment, kde slovo „assessment“ lze přeložit jako „hodnocení“ nebo „posuzování“. Od vydání mezinárodní normy ISO 14040:1998 se výraz Life-cycle assessment už jednotně překládá jako: posuzování životního cyklu (viz).

Hodnotový řetězec

(*value chain*)

Viz Dodavatelský řetězec

Hospodárnost

(*economy*)

Lze definovat jako získávání zdrojů příslušné kvality a kvantity za minimální cenu.

Viz také pojem efektivnost a účinnost.

ICLEI

Zkratka z anglického názvu: The International Council for Local Environmental Initiatives, tj. Mezinárodní rada pro lokální environmentální iniciativy. V současné době se mimo jiné zabývá hlavně vytvářením vhodných sad indikátorů udržitelnosti a Programem pro zelené zásobování.

LITERATURA:

www.iclei.org/europe

Imise

(*air pollution*)

je obecný pojem na označení látek, které vznikly z emisí (viz) látek do ovzduší. Zdůrazňuje tu skutečnost, že látka vypuštěná do ovzduší podléhá změnám a za některých podmínek se může změnit v látku ještě škodlivější než byla látka původní.

Např. oxid siřičitý se může ve znečištěném ovzduší přeměnit na oxid siřový, který za určitých podmínek reaguje s vodními parami za vzniku drobkových kapiček kyseliny siřové. Imise látek čili jejich koncentrace v ovzduší se dají měřit analýzou odebraného množství vzduchu a udávají se většinou v mikrog/m³.

Indikátory pro posouzení změn vzorců spotřeby a výroby

(*sustainability indicators*)

Základní soubor indikátorů pro posouzení změn vzorců spotřeby a výroby byl navržen Komisí pro udržitelný rozvoj. Sledováním jejich časového vývoje v určitém státu lze posoudit, zda v něm dochází k realizaci udržitelného rozvoje. Do souboru indikátorů patří:

a) Sledování zdrojů

Energie:

1. Roční spotřeba energie na hlavu
2. Využití energie na jednotku výroby/služby (u vybraných sektorů)
3. Podíl obnovitelné energie na celkové spotřebě
4. Cena energie ve vztahu k HDP a disponibilnímu příjmu

Materiály:

5. Celková potřeba materiálů pro národní hospodářství
6. Intenzita využití materiálů, tj. využití materiálů na jednotku výroby/služby pro vybrané sektory

Voda:

7. Intenzita využití vody na jednotku výroby/služby pro vybrané sektory

Půda:

8. Využití půdy v lesnictví, zemědělství, infrastruktura a rekreace.

b) Sledování spotřeby

Mobilita:

9. procestovaná vzdálenost na hlavu podle typu dopravy (pěší, cyklistické, železniční, lodní, automobilové, autobusové, letecké)
10. Počet silničních vozidel eventuálně dle typu a používaného paliva

Spotřební zboží a služby:

11. Prodej vybraných druhů zboží na hlavu (maloobchodní prodej elektroniky, domácích potřeb, ošacení)
12. Podíl na trhu pro zboží a služby produkované podle zásad udržitelného rozvoje

Bydlení a domácnosti:

13. Domácí spotřeba vody a energie na domácnost
14. Průměrná velikost domácnosti (počet osob v domácnosti)

Potraviny:

15. Podíl na trhu pro potraviny produkované udržitelným způsobem

Rekreace:

16. Podíl využitelného příjmu určeného na rekreaci
17. Čas strávený pro využití volného času, placenou a neplacenou práci a cestování.

LITERATURA:

Moldán, B.: *Ekologická dimenze udržitelného rozvoje*, str. 26, UK v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2001

Indikátory udržitelného rozvoje

(sustainability indicators)

V Agendě 21 (viz) v kap. 40 se uvádí, že je třeba vytvořit nové indikátory na posouzení dosaženého rozvoje neboť dosud používané indikátory např. HDP (hrubý domácí produkt) neodráží vývoj z hlediska souvislosti se stavem životního prostředí, zdraví, kulturností, vzděláním obyvatel apod. Komise OSN pro trvale udržitelný rozvoj (viz) proto v roce 1995 publikovala seznam 130 indikátorů, uspořádaných podle rámce zavedeného OECD, tj. rozdělených do tří skupin: 1) indikátory tlaku (hnací síly), které popisují primární působení lidských činností na životní prostředí např. indikátory znečištění, indikátory spotřeby přírodních zdrojů, 2) indikátory stavu, které popisují aktuální stav životního prostředí, např. údaje

o ozonové vrstvě a 3) indikátory odezvy, které se vztahují k opatřením, jejichž úkolem je eliminovat nežádoucí vlivy na životní prostředí, např. k čištění odpadních vod. Obecně lze říci, že se jedná o jednotně stanovené parametry pro hodnocení dosaženého pokroku při realizaci udržitelného rozvoje, které umožňují stanovení cílů rozvoje a zhodnocení efektivity vynaložených prostředků na jejich dosažení. Stanovují se jak na makroúrovni, tak i na mikroúrovni. Jejich hodnoty mají umožnit srovnání s doporučenými hodnotami, s legislativními limity a dále srovnání mezi státy, regiony, městy, případně podniky a organizacemi. Vzhledem k tomu, že se jedná o indikátory udržitelného rozvoje, jde jak o indikátory ochrany životního prostředí a čerpání přírodních zdrojů, tak také o indikátory týkající se místní samosprávy, demokracie, rovnoprávnosti, sociální rovnosti, pokrývání místních potřeb, ochrany kulturního dědictví, sladění ekonomického rozvoje apod. Vytvářením vhodných sad indikátorů se věnuje mnoho světových a evropských iniciativ, např. GRI (viz), ICLEI (viz) a jsou součástí výzkumných programů EU. Viz také heslo „Společné evropské indikátory“ a heslo Indikátory pro posouzení změn vzorců spotřeby a výroby.

LITERATURA:

1) Praha – *Životní prostředí 2004*, Magistrát hlavního města Prahy, 2005

2) Bossel, H.: *Indicators for Sustainable Development: Theory, Method, Applications*, International Institute for Sustainable Development 1999, Canada, ISBN 1-895536-13-8

3) Moldán, B.: *Indikátory trvale udržitelného rozvoje*, edice Phare Programme svazek 2, MŽP ČR a VŠB-TU Ostrava 1966

4) Ganguly, P.: *Trvale udržitelný rozvoj*, VŠB – Technická univerzita Ostrava, 1997

Integrovaná produktová politika

(integrated product policy, zkratka IPP)

je veřejná politika, která se explicitně zaměřuje na zlepšování environmentálního profilu (viz) výrobních systémů (viz) v rámci jejich celých životních cyklů (viz).

Jedná se přitom o novou iniciativu Evropské unie, která integrovanou výrobní politiku definuje v Zelené knize jako:

„přístup, který se snaží snížit environmentální dopady výrobků z hlediska jejich celého životního cyklu, tzn. od získávání surovin, přes výrobu, distribuci, užití a nakládání s odpadem, přičemž integrace environmentálních dopadů v každém stádiu životního cyklu výrobku je základním předpokladem, který by se měl odrážet v rozhodnutí zájmových skupin (stakeholders)“.

Cílem integrované výrobní politiky EU je podporovat ekologicky šetrnější výrobní systémy a zároveň zajišťovat dostatečný zájem spotřebitelů.

Hlavní rozdíl integrované výrobní politiky od výrobní orientované environmentální politiky, která se také zabývala životním cyklem výrobku, spočívá v tom, že výrobní orientovaná politika se v podstatě zaměřovala jen na výrobce, a nedokázala dostatečně zapojit další zájmové skupiny, především účastníky spotřební sféry, tj. zákazníky, spotřebitele, obchodníky, dodavatele, veřejnost atd. Zapojení těchto zájmových skupin je však pro dosažení udržitelného rozvoje

naprosto nutným krokem, který může výrazně napomoci k vytvoření fungujících trhů s ekologicky šetrnými výrobky a systémy.

V současné době vybrala Evropská komise z 22 došlých návrhů 2 pilotní projekty k demonstraci realizace IPP v praxi. Jedná se o návrh firmy Nokia, aplikace IPP na mobilní telefony, a návrh firmy CAREFOUR, aplikace IPP na zahradní nábytek.

LITERATURA:

europa.eu.int/comm/environment/ipp

Integrované řízení řetězců

(integrated chain management)

byl ústřední princip prvního Národního plánu environmentální politiky, který byl vyhlášen v Nizozemí v roce 1989 a měl za úkol napomoci trvale udržitelnému rozvoji. Integrované řízení dodavatelsko-odběratelského řetězce bylo definováno jako:

„řízení materiálových toků, jež jsou výsledkem řetězců nějaké společenské aktivity, které je prováděno s ohledem na životní prostředí“.

Zabezpečení realizace integrovaného řízení řetězců v praxi závisí na nástrojích, které vláda ve své environmentální politice používá. Cílem aplikace takové politiky je přinutit výrobce k tomu, aby se snažili o snižování negativních dopadů výroby ve všech fázích jeho existence.

LITERATURA:

Vermeulen, W. J. V., Kok, M. T. J., Cramer, J. M.: *Perspectives in integrated chain management*, Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer, nr. 1995/14

Integrovaný management životního cyklu

(integrated life cycle management)

je aplikace integrovaného managementu řetězce (viz) na určitý výrobek. Jde v podstatě o strategii, která činí výrobce a spotřebitele odpovědnými za vlivy výrobku na životní prostředí i tehdy, když je výrobek předán do další fáze svého života, např. ze spotřební sféry do likvidace. Protože odpovědnost výrobce a spotřebitele nekončí přechodem výrobku z jedné fáze do druhé, nýbrž pokračuje v celém řetězci, musí být také předávány i informace, které se vztahují k vlivům výrobku na životní prostředí.

Integrovaná prevence a omezování znečištění

(integrated prevention and pollution control)

Integrovaná prevence a omezování znečištění je název Směrnice Rady EU 96/61 EC, Integrated Prevention and Pollution Control, zkráceně IPPC, která byla plně přejata do české legislativy (Zákon č. 76/2002 Sb., o integrované prevenci a omezování znečištění, o integrovaném registru znečišťování a o změně některých zákonů). Jmenovaná směrnice a tím i zákon představují zcela nový direktivní nástroj, jenž se snaží korigovat obecnou nevýhodu direktivních nástrojů, tj. převádění problémů z jedné složky životního prostředí do jiné složky životního prostředí tím, že se průmyslové aktivity podniku posuzují z hlediska ochrany životního prostředí jako celek. Směrnice stanoví základní principy, kterými by se měli řídit provozovatelé určitých (v příloze směrnice přesně

vyjmenovaných) průmyslových zařízení. Jedná se o zařízení používaná v odpadovém hospodářství k zneškodňování odpadů, o průmyslová zařízení z provozů energetických, metalurgických, chemických, potravinářských, ze zpracování nerostných surovin a o některá další, z hlediska životního prostředí silně zátěžových výroby, např. z výroby papíru, zpracování kůže, zpracování textilních vláken, povrchových úprav a výroby uhlíku.

Mezi základní principy patří:

- přijmout potřebná preventivní opatření, spočívající zejména v používání nejlepších dostupných technologií,
- provoz průmyslových zařízení nesmí významnou měrou znečišťovat životní prostředí,
- je třeba zabránit produkci odpadů, pokud odpady vzniknou, musí být opětně využity a není-li to možné musí být nezávadně likvidovány s minimálním vlivem na životní prostředí,
- je nutné účinně využívat energii,
- je třeba přijmout nezbytná opatření k předcházení haváriím a k omezení jejich následků,
- po ukončení provozu průmyslového zařízení je nezbytné učinit všechna potřebná opatření, aby nedošlo k nebezpečí znečištění životního prostředí a navrátit lokalitu do původního stavu.

LITERATURA:

1) Mikoláš J., Moucha B.: *Váš podnik a životní prostředí při vstupu České republiky do Evropské unie*, MŽP, Praha 2004

2) Zákon č. 76/2002 Sb., o integrované prevenci a omezování znečištění, o integrovaném registru znečišťování a o změně některých zákonů

Inventarizační analýza životního cyklu

(life-cycle inventory analysis, LCI)

je jednou z fází metody posuzování životního cyklu (viz). V podstatě jde o sběr potřebných dat týkajících se kvality a kvantity materiálových a energetických toků mezi posuzovaným produktovým systémem a životním prostředím. Norma ČSN EN ISO 14040 ji definuje jako: „shromažďování a kvantifikaci vstupů a výstupů produktu během jeho životního cyklu“.

LITERATURA:

1) ČSN EN ISO 14040:2006 *Environmentální management – Posuzování životního cyklu – Zásady a osnova*.

2) ČSN EN ISO 14044:2006 *Environmentální management – Posuzování životního cyklu – Požadavky a směrnice*

IPCC

je zkratka z anglického názvu mezinárodní organizace zabývající se změnami klimatu: Intergovernmental Panel on Climate Change, v překladu Mezivládní panel pro změnu klimatu (viz).

IPPC

Zkratka z angl. názvu: Integrated prevention and pollution control, integrovaná prevence a omezování znečištění (viz)

ISO 14000

(ISO 14000)

je řada mezinárodních norem, které se vztahují k vybudování

významného dobrovolného nástroje environmentální politiky, a to environmentálního manažerského systému, zkráceně EMS (viz). Tento systém si organizace podle požadavků norem ISO 14000 sama zabuduje do svého stávajícího řídicího systému a s jeho pomocí pak řídí své vlivy na životní prostředí tak, aby se jejich negativní dopad na životní prostředí neustále zmenšoval. Hlavním impulsem pro tvorbu norem řady ISO 14000 byl úspěch předcházejících norem na vybudování systému řízení jakosti, které spadají pod technický výbor TC 176.

Na doporučení ISO/IEC SAGE (Strategické poradní skupiny pro životní prostředí) byl v r. 1993 vytvořen nový technický výbor TC 207, který byl pověřen tvorbou řady norem ISO 14000 týkajících se systému environmentálního řízení. (V ČR odpovídá tomuto výboru technická normalizační komise – TNK 106). První zasedání TC 207 se konalo v Torontu v červnu 1993. Prvních pět norem bylo publikováno již v r. 1996. V ČR vyšly dvojazyčně (anglický originál s českým překladem) v r. 1997). Současné normy řady ISO 14000 jsou dále uvedeny v tematickém řazení po dekáдах. Kurzivou v závorkách jsou uvedeny příslušné původní normy, které jim předcházely.

Jednotková základní dekáda týkající se zavádění systému environmentálního managementu obsahuje:

ČSN EN ISO 14001:2005 Systémy environmentálního managementu – Požadavky s návodem pro použití. (*Tato norma nahrazuje ISO 14001:1996 Systémy environmentálního managementu – Specifikace s návodem pro její použití*).

ČSN ISO 14004:2005 Systémy environmentálního managementu – Všeobecná směrnice k zásadám, systémům a podpůrným metodám. (*Tato norma nahrazuje ISO 14004:1996 Systémy environmentálního managementu – Všeobecná směrnice k zásadám, systémům a podpůrným metodám*).

Desítková dekáda týkající se provádění auditů obsahuje: ČSN EN ISO 19011:2003 Směrnice pro audit managementu jakosti a/nebo systému environmentálního managementu. (*Tato norma nahrazuje tři normy auditu systému jakosti z r. 1992, a to: ČSN ISO 10011-1 ČSN ISO 10011-2, ČSN ISO 10011-3 a tři následující normy auditu EMS z r. 1996: ISO 14010 Směrnice pro provádění environmentálních auditů – Všeobecné zásady, ISO 14011 Směrnice pro provádění environmentálních auditů – Postupy auditu – Provádění auditu systémů environmentálního managementu, ISO 14012 Směrnice pro provádění environmentálních auditů – Kvalifikační kritéria pro environmentální auditu*).

ČSN EN ISO 14015:2003 Environmentální management. Environmentální posuzování míst a organizací.

Dvacítková dekáda týkající se environmentálních značek a prohlášení obsahuje:

ČSN EN ISO 14020:2002 Environmentální značky a prohlášení – Obecné zásady.

ČSN ISO 14021:2000 Environmentální značky a prohlášení – Vlastní environmentální tvrzení (typ II environmentálního značení). (*Od roku 2001 je uznána i Evropskou normalizační organizací*).

ČSN ISO 14024:2000 Environmentální značky a prohlášení – Environmentální značení typu I – Zásady a postupy.

(*Od roku 2001 je uznána i Evropskou normalizační organizací*).

ČSN ISO 14025:2006 Environmentální značky a prohlášení – Environmentální prohlášení typu III – Zásady a postupy.

V třicítkové dekádě týkající se hodnocení environmentálních vlivů podniku na životní prostředí byla na mezinárodní úrovni vydána jedna norma a jedna technická zpráva, která nebyla převzata jako česká norma:

ČSN EN ISO 14031:2000 Environmentální management – Hodnocení environmentálního profilu – Směrnice.

ISO/TR 14032:2002 Environmentální management – Příklady na hodnocení environmentálního profilu (EPE).

V čtyřicítkové dekádě týkající se posuzování životního cyklu byly vydány:

ČSN EN ISO 14040:2006 Environmentální management – Posuzování životního cyklu – Zásady a osnova.

ČSN EN ISO 14044:2006 Environmentální management – Posuzování životního cyklu – Požadavky a směrnice.

Obě uvedené normy nahrazují původní normy: ISO 14040:1998 Environmentální management – Posuzování životního cyklu – Zásady a osnova, ISO 14041: 1997 Environmentální management – Posuzování životního cyklu – Stanovení cíle a rozsahu a inventarizační analýza, ISO 14042:2000 Environmentální management – Posuzování životního cyklu – Hodnocení dopadu, ISO 14043:2000 Environmentální management – Posuzování životního cyklu – Interpretace životního cyklu).

ČSN ISO/TS 14047:2004 Environmentální management – Posuzování životního cyklu – Příklady aplikace ISO 14042 (*označení TS znamená, že na mezinárodní úrovni se nejedná o normu, neboť zatím nedošlo k všeobecnému konsenzu a tak byla pro potřeby praxe vydána prozatímně tzv. technical specification – technická specifikace*).

ČSN P ISO TS 14048:2003 Environmentální management – Posuzování životního cyklu – Formát dokumentace údajů. (*Opět nejde o normu, ale technickou specifikaci, což zdůrazňuje písmeno P – předběžná verze české normy*).

ČSN ISO/TR 14049:2001 Environmentální management – Posuzování životního cyklu – Příklady aplikace ISO 14041 pro stanovení cíle a rozsahu inventarizační analýzy. (*Označení TR (technical report – technická zpráva) se dává ze stejných důvodů jako dříve uvedené TS*).

V padesátkové dekádě je vydáván slovník:

ČSN ISO 14050:2003 Environmentální management – Slovník. (*První vydání této normy bylo v r. 1999*).

V šedesátkové dekádě vyšly následující dokumenty:

ČSN ISO 1462 Environmentální management – Integrace environmentálních aspektů do návrhu a vývoje produktu.

ISO Guide 64:2008 Guide for addressing environmental issues in product standards.

ČSN ISO 14063:2007 Environmentální management – Environmentální komunikace – Směrnice a příklady

ČSN ISO 14064-1:2006 Skleníkové plyny – Část 1: Specifikace s návodem pro stanovení, monitorování a vykazování snížení emisí a propadů skleníkových plynů pro organizace.

ČSN ISO 14064-2:2006 Skleníkové plyny – Část 2: Specifikace s návodem pro stanovení, monitorování a vykazování snížení emisí nebo zvýšení propadů skleníkových plynů pro projekty.

ČSN ISO 14064-3:2006 Skleníkové plyny – Část 3: Specifikace s návodem pro pro validaci a ověření výroků o skleníkových plynech.

LITERATURA:

www.iso.org/tc207

Pro jednotlivé podvýbory je třeba doplnit lomítko SC a číslo podvýboru.

ISO normy

(ISO standards)

Označení ISO mají všechny normy (viz) vydávané Mezinárodní normalizační organizací (International Organization for Standardization), která byla založena v r. 1947. Označení ISO vzešlo z řeckého „isos“, což znamená stejný, totožný. Vytváření mezinárodních norem je řízeno jednotlivými Technickými výbory, které Mezinárodní normalizační organizace ustanovuje pro širší celek norem. Např. normami řady ISO 14000 pro Environmentální management se zabývá Technický výbor 207 (TC 207). Konkrétním tématem spadajícím do daného celku se pak zabývají jednotlivé podvýbory (subcommission, zkratka SC) daného Technického výboru. Počet podvýborů závisí na rozsahu zpracovávaného celku. Počet podvýborů se může měnit s časem v souladu se změnou počtu a rozsahu zpracovávaných témat. Jednotlivé podvýbory ustanoví pro každou jednotlivou normu pracovní skupinu (WG – working group) skládající se z mezinárodně uznávaných odborníků. Vývoj normy nebo její revize je časově dosti náročná záležitost. Pracovní skupina navrhne předběžnou pracovní verzi normy nebo její revize a rozešle ji na členské normalizační organizace k připomínkám a ke schválení. Obdržené připomínky jsou zváženy a do normy zapracovány nebo nezpracovány a nová verze je opět rozeslána k posouzení. Přijetí konečné verze v každém stádiu musí odsouhlasit 75 % delegátů. Pracovní stádium, v němž se daná verze nachází se označuje příslušnou zkratkou (viz dále heslo: ISO normy – vývoj).

Pracovní skupiny mohou být někdy ustanoveny i mimo podvýbor. V současné době existují na mezinárodní úrovni tři takové nové pracovní skupiny: Environmentální komunikace (14063), Změny klimatu (14064) a Akreditace validačních/certifikačních orgánů pro skleníkové plyny (14064).

Vzhledem k tomu, že Český normalizační institut je členem Mezinárodní normalizační organizace, podílí se Česká republika jako jediná z tzv. postkomunistických zemí, na tvorbě mezinárodních norem.

ISO normy- vývoj

(ISO standards – development)

Při svém vzniku prochází mezinárodní norma několika stádii, jež se na příslušném dokumentu pro získání systematického přehledu vyznačují zkratkou, která je odvozena z anglického názvu stádia:

1. předběžné stádium
ISO/PWI – Preliminary Work Item for New International Standard or a Revision
Předběžná pracovní verze nové mezinárodní normy nebo revize
2. návrhové stádium
ISO/NW – New Work Item for a International Standard or a Revision
Nová pracovní verze mezinárodní normy nebo revize
3. přípravné stádium
ISO/AWI – Approved Work Item for a New International Standard or a Revision
Odsouhlasená pracovní verze nové mezinárodní normy nebo revize
- ISO/WD – Working Draft of a New International Standard or a Revision
Pracovní verze nové mezinárodní normy nebo revize
4. stádium výboru
ISO/CD – Committee Draft of a New International Standard or a Revision
Koncept výboru pro mezinárodní normu nebo revizi
5. dotazovací stádium
ISO/DIS – Draft International Standard
Koncept mezinárodní normy
6. schvalovací stádium
ISO/FDIS – Final Draft International Standard
Závěrečná verze mezinárodní normy
7. publikační stádium
ISO – International Standard (includes revisions)
Mezinárodní norma (včetně revizí).

J

Jednostranné dohody

(unilateral agreements).

Viz jednostranné závazky

Jednostranné závazky

(unilateral commitments)

Poznámka: Pro úplnost je třeba poznamenat, že vedle pojmu jednostranné závazky se méně logicky používá pojem jednostranné dohody. Většinou se jedná o soubory zásad anebo o deklarace či jiné výzvy zaměřené na ochranu životního prostředí, jež jsou ini-

ciované nějakým průmyslovým svazem či podnikem nebo i mezinárodní organizací, k jejichž plnění se svým podpisem dobrovolně přihlašují nejrůznější organizace. Příkladem takového jednostranného závazku je třeba Iniciativa za trvalou udržitelnost lesů (Sustainable Forestry Initiative) vyhlášená americkou asociací lesů společně s asociací papíru v roce 1998. Jiným příkladem jednostranného závazku je Responsible care vyhlášený v roce 1984 Kanadskou chemickou asociací, které je u nás známo pod názvem Odpovědné podnikání v chemii (viz).

Kjótský protokol

(Kyoto Protocol)

Mezinárodní úmluva vyhlášená v r. 1997 na konferenci OSN o klimatických změnách v japonském Kjótu. Jejím cílem je stabilizovat emise skleníkových plynů (viz)

Kód NACE

(NACE code)

je mezinárodní standard ekonomických činností. Viz odvětvová klasifikace ekonomických činností.

LITERATURA:

Integrovaný registr znečišťování životního prostředí, Souhrnná zpráva za rok 2004, MŽP, CENIA, 2006, ISBN 80-7212-386-6

Kód NOSE-P

(NOSE-P Code)

Viz Standardní nomenklatura zdrojů emisí.

LITERATURA:

Integrovaný registr znečišťování životního prostředí, Souhrnná zpráva za rok 2004, MŽP, CENIA, 2006, ISBN 80-7212-386-6

Komise OSN pro udržitelný rozvoj

(United Nations Commission for Sustainable Development, zkratka UN CSD, někdy jen CSD)

Vznikla jako funkční orgán Ekonomické a sociální rady OSN v r. 1993 s účelem zajistit efektivní plnění závěrů přijatých na UNECD, tj. Konferenci OSN o životním prostředí a rozvoji, která se konala v Rio de Janeiro v červnu 1992 (viz). Hlavními úkoly UNCSD jsou:

- 1) posuzovat pokrok na mezinárodní, regionální a národní úrovni v začleňování doporučení a závazků obsažených v dokumentech z UNECD, především v Agendě 21 (viz) a v Deklaraci o životním prostředí a rozvoji,
- 2) rozpracovat politické směrnice pro další aktivity navazující na Implementační plán Světového summitu o udržitelném rozvoji z r. 2002,
- 3) vést dialog a budovat partnerství pro udržitelný rozvoj s vládami a hlavními zájmovými skupinami. Za tím účelem UNCSD shromažďuje a aktualizuje zprávy o přijetí a implementaci národních strategií udržitelného rozvoje.

LITERATURA:

Hlaváček, J.: Česká republika a mezinárodní organizace působící v oblasti životního prostředí, Planeta ročník XV, číslo 7/2007, MŽP ISSN 1801-6898

Konference OSN o životním prostředí a rozvoji

(United Nations Conference on Environmental Development, zkratka UNCED)

Viz Summit Země

Koncové technologie

(end-of-pipe technologies)

Přesný překlad anglického výrazu zní: „technologie na konci roury“, tj. roury, která obsahuje odpadní látky, jejichž vzniku se nepodařilo předejít ve výrobním procesu a která ústí do některé ze složek životního prostředí (ovzduší, vody, půdy). Úkolem koncové technologie je snížit koncentraci škodlivých látek v odpadním toku buď tím, že škodlivé látky převede na látky nejsou škodlivé, případně jsou méně škodlivé anebo je z odpadního toku oddělí, zachytí v příslušném odlučovači a pak je vypustí nebo uloží do té složky životního prostředí, kde se předpokládá, že budou škodit méně. Příkladem koncových technologií jsou čistírny odpadních vod, cyklony, filtry, různé typy absorberů, katalyzátory výfukových plynů, spalovny odpadů apod.

Z hlediska strategie trvale udržitelného rozvoje není zavádění koncových technologií nejlepším řešením, neboť v případě použití odlučovačů nedojde nikdy ke 100% odstranění škodlivin a jen částečné odstranění škodliviny je snadno kompenzováno zvýšením dané výroby. Navíc, i kdyby se podařilo realizovat takovou koncovou technologii, která by zachytila veškeré množství škodliviny, je pak nutné zachycenou škodlivinu buď zpracovat anebo uložit do nějaké složky životního prostředí, kde bude škodit méně. Například zachycený popílek ze spalných plynů se ukládá na skládku. Kal z čistíren odpadních vod se spaluje. Tím se ovšem škodlivá látka do životního prostředí stejně dostává a může škodit jiným způsobem. Koncové technologie navíc ještě potřebují další zdroje pro svůj provoz (energii, chemikálie apod.).

LCA

Zkratka anglického názvu Life-cycle assessment, tj. posuzování životního cyklu (viz)

LCI

Zkratka anglického názvu: Life-cycle inventory, což je jedna z fází při provádění metody LCA týkající se sběru dat. Viz: inventarizační analýza životního cyklu

M

MA 21

Zkratka pro Místní Agendu 21 (viz)

Management dodavatelského řetězce

(supply-chain management)

Management dodavatelského řetězce se zabývá vzájemnými vztahy mezi jednotlivými články dodavatelského řetězce, tj. mezi dodavateli, dopravci, zákazníky, prodejci, manažery nakládání s odpady včetně těch, kteří se zabývají produkty po ukončení jejich života. Tyto interakce se v řetězci pravděpodobně mění směrem nahoru a dolů v závislosti na tom, jaký může organizace mít na dodavatelský řetězec. Je zřejmé, že účinná komunikace může posílit spolupráci, snížit možnosti nedorozumění a ovlivnit opatření přijímaná organizací v rámci dodavatelského řetězce.

LITERATURA:

ČSN ISO/TR 14062 *Environmentální management – Integrace environmentálních aspektů do návrhu a vývoje produktu* (květen 2003)

M&T

je zkratka výrazu „monitoring a targeting“ (viz)

Marrakéšský proces

(Marrakesh Process)

je pojem zahrnující nejrůznější druhy pravidelných setkání na mezinárodní a regionální úrovni, která se konají od roku 2003 za účelem plnění 10-letého rámce programů udržitelné spotřeby a výroby stanoveného v Implementačním plánu na Světovém Summitu o udržitelném rozvoji v Johannesburgu v r. 2002 (viz). Při těchto setkáních různého druhu (pracovní semináře, kulaté stoly apod.) má docházet k vzájemnému předávání know-how na poli dosahování udržitelné výroby a spotřeby. Název procesu je odvozen od prvního zahajovacího setkání, které zorganizoval UNEP (viz) ve spolupráci s Divizí pro udržitelný rozvoj Odboru pro hospodářské a sociální záležitosti OSN (angl. zkratka UN DESA) v červnu 2003 v Marrakéši v Maroku.

Materiálová identifikace

(material identification)

Pod tímto pojmem se podle normy ISO 14021 rozumí: „slova, číslce nebo značky použité k označení složení součástí výrobku nebo obalu“.

LITERATURA:

ČSN ISO 14021: 2000 *Environmentální značky a prohlášení – Vlastní environmentální tvrzení (typ II environmentálního značení)*

Metoda EPC

(EPC)

Viz heslo: energetické služby se zárukou

Metoda LCA

Viz posuzování životního cyklu

Mezinárodní deklarace o čistší produkci

(International declaration on cleaner production)

je dobrovolné, veřejné vyhlášení závazku o používání, propagování a podporování strategie čistší produkce (viz), která je vedle eko-efektivnosti, zelené produktivity a prevence vzniku znečištění, jednou z cest jak dosáhnout udržitelného rozvoje. Každý signatář se zavazuje, že bude za tímto účelem: 1) využívat svého vlivu, 2) budovat informační a vzdělávací kapacity, 3) podporovat integraci preventivních strategií, 4) hledat nová řešení, 5) sdílet nabyté zkušenosti a 6) realizovat aktivity v oblasti čistší produkce. Deklaraci, která byla na mezinárodní úrovni přijata 28. 9. 1998 v jihokorejském Soulu, formuloval UNEP, který ji také monitoruje a koordinuje. K závazku se mohou přihlásit průmyslové podniky, vládní i nevládní organizace. Za Českou republiku podepsal Mezinárodní deklaraci 8. 3. 1999 M. Kužvart, tehdejší ministr životního prostředí. V témže roce se podpisem svých představitelů připojily k Deklaraci Znovín Znojmo, a. s., Škoda Plzeň, a. s. a Úřad města Zlín. V roce 2000 přibýly podpisy: Města Moravská Třebová, MORA Moravia Olomouc, a. s., Provio Jaroměř, a. s., Preciosa Jirkov, a. s., Kabelovna Děčín, a. s., PKZ Keramika Břeclav, a. s., TOS Varnsdorf, a. s., ŽS Brno, a. s., (Závod energetické a ekologické stavitelství), Plzeňská teplárenská, a. s., Xaverov holding, a. s. (Drůbež Mor. Budějovice).

LITERATURA:

Implementation Guidelines for Facilitating Organizations, UNEP Division of Technology, Industry and Economics Production and Consumption Branch, 2001, ISBN 92-807-2095-3

Mezinárodní smlouvy

(international conventions)

Mezinárodní smlouvy týkající se environmentální problematiky jsou také řazeny mezi nástroje environmentální politiky. Mezinárodní smlouvy jsou uzavírány většinou mezi státy, méně často mezi jednotlivými organizacemi z různých států. Mezinárodní smlouvy, které se zabývají omezováním množství vlivů působících negativně na životní prostředí, nejsou nijak novými nástroji. Používají se již řadu let zvláště v problematice ovzduší a vod. V poslední době se zabývají hlavně globálními problémy životního prostředí.

Mezivládní panel pro změnu klimatu

(Intergovernmental Panel on Climate Change)

je mezivládní orgán zabývající se problematikou globálního oteplování způsobeného navyšováním skleníkového efektu (viz). Založily jej dvě instituce OSN: Světová meteorologická organizace (World Meteorological Organization, WMO) a Program Spojených národů pro životní prostředí (United Nations Environmental Programme, UNEP) v roce 1988. První setkání Panelu se konalo v listopadu 1988 a byly na něm ustanoveny tři pracovní skupiny. První skupina se zabývá vědeckými poznatky o klimatických změnách, druhá skupina jejich dopady a třetí skupina politickými reakcemi. První souhrnnou zprávu k problematice změny klimatu zveřejnil Panel koncem května v r. 1990 a zpráva se následně stala

klíčovým dokumentem pro Summit Země v Riu v r. 1992 (viz) a podnětem pro vznik Rámcové úmluvy OSN o změně klimatu, kterou podepsalo více než 160 států včetně ČR. Konkrétním krátkodobým cílem Úmluvy byl požadavek, aby všechny státy snížily do roku 2000 emise skleníkových plynů na úroveň roku 1990. Dlouhodobým cílem Úmluvy vyjádřeným v článku 2 je: stabilizovat koncentraci skleníkových plynů v atmosféře na „úrovni, jež by umožnila předejít nebezpečným důsledkům interakce lidstva a klimatického systému“. V r. 1997 byl japonským Kjótu podepsán protokol, v němž se signatáři zavazují snížit emise skleníkových plynů do roku 2008–2012 o 5,2 % ve srovnání s rokem 1990. Po roce 2012 má dojít k dalšímu snižování. Procenta snížení nejsou pro všechny státy táž. Např. EU se jako celek zavázala ke snížení 8 % stejně jako ČR, která Kjótský protokol ratifikovala v listopadu 2002.

LITERATURA:

1) Kušková, P. a kol.: *Česká republika 2003, Deset let ? udržitelného rozvoje*, Univerzita Karlova v Praze, Centrum pro otázky životního prostředí, 2003

2) Houghton, J.: *Globální oteplování*, Academia Praha 1998, ISBN 80-200-0636-2

Ministerstvo životního prostředí České republiky

(the Ministry of the Environment of the Czech Republic)

bylo zřízeno zákonem ČNR č. 173/1989 Sb. k 1. lednu 1990 jako ústřední orgán státní správy a orgán vrchního dozoru ve věcech životního prostředí. Před jeho ustanovením existoval od roku 1970 tzv. gesční systém ochrany životního prostředí, tzn., že za ochranu jednotlivých složek životního prostředí odpovídala jednotlivá ministerstva, což bylo značně nevýhodné zejména pro svou roztržitost a rozdílnost zájmů.

LITERATURA:

1) *Životní prostředí v České republice 1989–2004*, CENIA, česká informační agentura životního prostředí, 2005

2) *Deset let péče o životní prostředí v České republice*, Sborník dokumentů, MŽP, 2000, ISBN 80-7212-137-5

Místní Agenda 21 (zkratka MA 21)

(Local Agenda 21)

je program pro uplatnění udržitelného rozvoje na místní a regionální úrovni vzniklý na základě kap. 28 v dokumentu Agenda 21 (viz), který byl schválen na Summitu země (viz) v Riu de Janeiro v r. 1992 kde také ČR tento závazek přijala. Na Světovém summitu v Johannesburgu se mimo jiné konal i Summit místních správ, kde bylo vyhodnoceno dosavadní prosazování MA 21 a navržena opatření pro zintenzivnění dalšího postupu (např. zvýšení podpory národních vlád, posílení pravomocí a zdrojů místních správ a zefektivnění mezinárodní spolupráce na všech úrovních).

MA 21 lze definovat jako proces, který prostřednictvím zkvalitňování správy veřejných věcí, strategického plánování (řízení), zapojování veřejnosti do veřejného života a využívání všech dosažených poznatků o udržitelném rozvoji v jednotlivých oblastech zvyšuje kvalitu života ve všech jeho aspektech a směřuje k zodpovědnosti občanů za jejich životy i za životy ostatních bytostí v prostoru a čase (lit. 7). Uplatňování

MA21 je způsob jakým se mohou občané zapojit do realizace udržitelnosti. V ČR se tato aktivita začala rozvíjet poměrně pozdě až v roce 1997, především se zahraniční finanční podporou nevládních organizací. MA21 je jedním z cílů současné Státní politiky životního prostředí na roky 2004–2010 a je také podporována ve Státním programu environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty.

V r. 2004 byla pod Radou vlády pro udržitelný rozvoj ustanovena Pracovní skupina pro MA 21, jejímž prvním úkolem je vytvoření a otestování sady kritérií pro zařazení MA 21 v ČR do databáze podle objektivních ukazatelů. Koordinátorem pro MA 21 v ČR je nyní CENIA, česká informační agentura životního prostředí, která převzala tuto funkci od Českého ekologického ústavu, jehož transformací vznikla. CENIA zajišťuje základní i aktuální informace z oblasti, zprostředkovává kontakty a informační zdroje v rámci ČR i mimo ni a provozuje databázi projektů MA 21 v ČR, která v roce 2004 uvádí 27 aktivních MA 21 v ČR. Programy MA 21 prosazuje také Národní síť zdravých měst (lit. 6), kde je 47 členů a TIMUR (viz).

LITERATURA:

1) *Metodika pro místní Agendy 21 v České republice, Strategie, postupy a techniky uplatnění MA21 na místní a regionální úrovni ČR*, vydalo MŽP, DFID, ČEÚ, Zdravá města, obce, regiony České republiky 2003

2) *Praha Životní prostředí*, Magistrát hlavního města Prahy, 2005

3) www.cenia.cz

4) www.iclei.org/europe

5) www.ma21.cz

6) www.nsmz.cz

7) *Životní prostředí v České republice 1989–2004*, CENIA, česká informační agentura životního prostředí Praha 2005, ISBN 80-8587-56-1

Mobiova smyčka

(Mobius loop)

je značka ve tvaru tří překroucených na sebe navazujících šipek tvořících trojúhelník. Používá-li se v environmentálních tvrzeních (viz) musí její tvar splňovat grafické požadavky dané ISO 7000, značka č. 1135. Mobiova smyčka se používá k označení recyklace Je-li použita bez číselného označení, znamená to, že označený materiál lze recyklovat. Jestliže je použita s číslem umístěným uvnitř anebo vně stylizovaného trojúhelníka, pak číslo udává procenta recyklovaného materiálu obsaženého v označeném výrobku.

LITERATURA:

ČSN ISO 14021 *Environmentální značky a prohlášení – Vlastní environmentální tvrzení (typ II environmentálního značení)*

Modrý anděl

(Blue Angel)

je ekoznačka ecolabelingového národního systému Německa. V podstatě se jedná o logo OSN (modrá postavička s rozpaženými rukama okroužená vavřínovým věncem), které bylo Německu za tím účelem zapůjčeno. Německý systém je nejstarším ecolabelingovým systémem na světě. Vznikl v roce 1978 iniciativou tehdejšího ministra vnitra, který si uvědomil, že obchodníci využívají zájmu veřejnosti o zboží šetrné k životnímu prostředí a vydávají za ekologicky šetrné

výrobky i takové výrobky, jež tyto vlastnosti nemají. Aby veřejnost nebyla klamána bylo třeba vytvořit systém, řízený nezávislým orgánem, který na základě porovnání vlastností výrobku se stanovenými kritérii, má v případě shody, pravomoc propůjčit výrobku ekoznačku, které už bude moci spotřebitel důvěřovat a koupí označeného výrobku bude pak skutečně přispívat ke snižování negativních vlivů na životní prostředí. Název Modrý anděl získala ekoznačka až časem, původně nebyla nijak pojmenována.

LITERATURA:

www.blauer-engel.de

Monitoring a targeting

(monitoring and targeting)

Zkratka M&T, je systém energetického řízení vedoucí ke stálému zlepšování energetické účinnosti. Má analytickou a implementační složku. Analytickou složku lze charakterizovat jako nepřetržitý energetický audit poskytující dynamická data o stupni efektivity při spotřebě energií a navazující

systém pro zjišťování příčin odchylek od očekávané úrovně spotřeb. Implementační složka představuje zejména soubor manažerských postupů integrovaných do řídicích struktur firmy, kterými je zajištěno průběžné odstraňování negativních odchylek ve spotřebě, a dále vyhledávání a realizace úsporných opatření organizačního nebo i investičního rázu.

LITERATURA:

www.enviros.cz

Mutagenní látky

(mutagenic substances)

jsou látky, které nemusí ovlivňovat zdraví svého nositele, ale mohou změnou DNA způsobit různé vrozené vady jeho potomkům. Nevýhodou těchto vad je, že jsou dědičné, neboť došlo k mutaci – změně DNA.

MŽP ČR

Zkratka pro: Ministerstvo životního prostředí České republiky (viz)

N

Náhrada výrobku službou

(systém product-service)

Viz termín Systém výrobek-slужba

NAMEA

(NAMEA)

V doslovném překladu znamená Matice národních účtů rozšířená o účty environmentální. Ve své podstatě představuje rámec, ve kterém jsou různé typy statistických dat uspořádány konzistentním způsobem – propojuje ekonomické a environmentální informace pocházející z různých statistických oblastí. Základem je sada tabulek obsahující ekonomická data z národních účtů a tabulky environmentálních účtů, které obsahují data vyjádřená nejčastěji v jednotkách naturálních veličin (hmotnost, objem, elektrická energie apod.).

LITERATURA:

Krumpová, E., Markošová, K., Tůmová, M., Šleisová, L.: Vybrané účty životního prostředí v České republice na makroekonomické úrovni (NAMEA pro emise do ovzduší v letech 1998, 1999, 2003 a MFA v letech 1993–2004), publikace Životní prostředí, Zemědělství, ročník 2006, Český statistický úřad

Národní klasifikace ekonomických činností

(National Classification of Economic Activities)

je číslo odpovídající v standardní evropské klasifikaci ekonomické činnosti. Kód je čtyř číselný s pátou číslicí pro národní úroveň.

Národní program čistší produkce

(National programme of cleaner production)

Národní program čistší produkce vyhlásila vláda České republiky z iniciativy MŽP vládním usnesením č. 165 ze dne

9. února 2000. Úkolem Národního programu čistší produkce je rozšiřování čistší produkce do dalších resortů.

Národní program EMAS

(National Programme of EMAS)

Viz Národní program zavedení systému řízení podniku a auditu z hlediska ochrany životního prostředí

Národní program environmentálního značení (zkratka NPEZ)

(National programme of environmental labelling)

vznikl v r. 2007 na základě Usnesení vlády ČR č. 26/2007 ze dne 3. ledna 2007 a zastřešuje tři základní typy již existujícího environmentálního značení, jež jsou normalizovány normami dvacítkové dekády v řadě ISO 14000 (viz) a to:

- typ I normalizovaný ČSN EN ISO 14024 a realizovaný jako Národní program označování ekologicky šetrných výrobků a služeb (viz) a systém ekoznačení EU podle Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1980/2000, o revidovaném systému Společenství pro udělování ekoznačky,
- typ II nebo-li vlastní environmentální tvrzení (viz) normalizovaný normou ČSN ISO 14021
- typ III nebo-li environmentální prohlášení typu III (viz), ale v praxi se v souladu s používaným logem EPD užívá těž označení environmentální produktová deklarace anebo environmentální prohlášení o produktu je normalizovaný normou ČSN ISO 14025.

NPEZ se řídí pravidly NPEZ, která MŽP publikovala ve Věstníku 8/2007, kde jsou též uvedeny cíle a zásady NPEZ, odpovědné a zainteresované subjekty NPEZ a podrobně popsány požadavky na II. III. typ environmentálního značení.

LITERATURA:

Sdělení o vydání Pravidel Národního programu environmentálního značení, Věstník MŽP, ročník XVII, č. 8/2007

Národní program označování ekologicky šetrných výrobků a služeb

(National programme of labelling environmentally friendly products)

je národní program České republiky, který byl založen na základě vládního usnesení č. 159 z r. 1993. Gestorem tohoto programu je Ministerstvo životního prostředí ČR. Vlastníkem ochranné známky byl původně Český ekologický ústav, který se v r. 2005 transformoval na CENIA, českou informační agenturu životního prostředí. Výkonným orgánem Národního programu je Agentura pro ekologicky šetrné výrobky, která je jedním z oddělení CENIA. Poradním orgánem Národního programu byla Rada pro ekologicky šetrné výrobky. Členy Rady jmenuje (a také odvolává) ministr životního prostředí. Členství v Radě je čestnou funkcí a musí v ní být zástupci průmyslu, spotřebitelů, nevládních organizací, veřejnosti, vědy a výzkumu a orgánů státní správy.

O udělení ochranné známky může Agenturu pro ekologicky šetrné výrobky požádat každý výrobce, jehož výrobek vyhovuje požadavkům uvedených v tzv. směrnici pro příslušnou výrobovou kategorii. Přehled výrobových kategorií i příslušných směrnic je uveřejňován dvakrát ročně ve Zpravodaji MŽP ČR. Kromě toho lze potřebné informace získat kdykoliv od Agentury pro ekologicky šetrné výrobky. V současné době (podzim 2005) existuje již 43 výrobových kategorií (viz), jejichž seznam lze nalézt na webových stránkách CENIA.

LITERATURA:

1) *Národní program označování ekologicky šetrných výrobků, CENIA, česká informační agentura životního prostředí, Praha 2005, ISBN 80-85087-55-3*

2) www.env.cz

3) www.ekozenacka.cz

Národní program zavedení systému řízení podniku a auditu z hlediska ochrany životního prostředí (Program EMAS)

(Program EMAS)

Viz heslo EMAS

Nástroje analytické (posuzovací)

(analytical tools)

Analytické nástroje patří mezi informační nástroje environmentální politiky. Jedná se o metody nebo systematické postupy, které se používají ke zjištění příčin vlivů, jimiž nějaká akce působí nebo bude působit na životní prostředí a také k určení souhrnných dopadů těchto vlivů, tj. k určení změn, jež v životním prostředí mohou nalezené vlivy vyvolat.

Mezi nejznámější analytické informační nástroje patří:

- hodnocení možností čistší produkce
- posuzování životního cyklu
- ekodesign
- některé druhy auditu
- environmentální benchmarking.

Nástroje direktivní

(normative tools)

patří mezi nástroje environmentální politiky. Tvoří podskupinu ve skupině nástrojů řízení a jsou často označovány jako nástroje přímého řízení na rozdíl od druhé podskupiny, která je označována jako nástroje nepřímého řízení (viz).

Direktivní nástroje lze definovat jako takové nástroje environmentální politiky, které neponechávají subjektu při rozhodování o jeho chování žádnou možnost volby. Subjekt je musí akceptovat, jinak by byl za jejich neplnění sankcionován. Jedná se o příkazy, zákazy a nařízení

Nástroje dobrovolné

(voluntary tools)

Pod pojem dobrovolné nástroje environmentální politiky se řadí takové nástroje, jejichž používání není podniku nařízeno žádným právním předpisem a podnik je užívá zcela dobrovolně podle vlastního uvážení. Příkladem dobrovolných nástrojů je hodnocení možností čistší produkce (viz), posuzování životního cyklu (viz), zavádění environmentálních manažerských systémů, účast v ekolabelingu (viz) apod.

Nástroje dokumentační

(documentary tools)

jsou nástroje environmentální politiky, které poskytují konkrétní naměřené údaje získané buď monitorovacím zařízením nebo matematickými výpočty. Mají statický charakter a závisí na přesnosti provedeného měření a na konstrukci, kvalitě a stavu používaných měřicích přístrojů. Jestliže mají být dokumentační nástroje použity k vzájemnému srovnávání jednotlivých složek životního prostředí, je zapotřebí, aby všechny parametry, jež je mohou ovlivnit, např. typ měřicího přístroje, postup měření, jakož i postup výpočtu byly shodné.

Dokumentační nástroje lze rozdělit podle objektu, jenž monitorují na:

1. nástroje informující o stavu jednotlivých složek životního prostředí
2. nástroje informující o konkrétních vlivech nějakého stávajícího systému (podniku, výrobního procesu, zařízení apod.) na jednotlivé složky životního prostředí.

Nástroje edukační (osvětové, výchovně-vzdělávací)

(educational tools)

jsou takové nástroje environmentální politiky, jejichž úkolem je vytvořit v subjektu zodpovědný postoj k životnímu prostředí. Patří sem všechny vzdělávací a výchovné programy včetně demonstračních projektů. Nástroje osvětové jsou sice náročné na čas a na kvalitu provedení, nicméně jsou, jak vyplývá z praxe, velice úspěšné. Dojde-li k jejich akceptování subjektem, jsou paradoxně mnohem více účinné než nástroje direktivní.

Nástroje ekonomické

(economic tools)

Nástroje ekonomické (užívá se též pojem nástroje nepřímého řízení) využívají hmotné zainteresovanosti subjektu znehodnocujícího životní prostředí a snaží se ho přimět k požadova-

né akci ovlivňováním jeho ekonomické pozice. Podle způsobu ovlivňování subjektu lze ekonomické nástroje rozdělit na nástroje finanční (viz) a nástroje tržně orientované (viz).

Jestliže porovnáme ekonomické nástroje s nástroji direktivními, které pouze stimulují subjekty ke snižování negativního dopadu na životní prostředí, mají ekonomické nástroje plnit ještě dvě další funkce:

- vytvářet tlak na zavádění a rozvoj technologií, popřípadě výrobků, jež budou šetrnější vůči životnímu prostředí než technologie a výrobky stávající,
- vytvářet zdroje finančních prostředků na ochranu životního prostředí.

Zkušenosti z praxe ukazují, že za posledních 15 let plnily ekonomické nástroje nejlépe posledně jmenovanou funkci. Ve stimulačních funkcích úspěšné nebyly. I když z ekonomického hlediska jsou považovány za vhodnější než nástroje direktivní, je nutné si uvědomit, že funkci direktivních nástrojů nikdy nemohou v praxi nahradit a že je lze považovat za výhodnější pouze v některých případech. Např. tam, kde je kladen důraz na zavádění preventivních opatření nebo v oblastech, kde přímá regulace není proveditelná jako tomu je u rozptýlených zdrojů znečištění.

Nástroje environmentální politiky

(environmental policy tools)

Nástroje environmentální politiky patří mezi formalizované prostředky, jež v environmentální politice používáme k dosažení vytyčených cílů v ochraně a v péči o životní prostředí. Ve srovnání s ostatními prostředky environmentální politiky, jako jsou koncepce, plány, proklamační programy a strategie, které působí v oblasti plánování a vytyčují základní trendy, způsoby postupu a krátkodobé či dlouhodobé cíle, jsou nástroje konkrétní metody nebo postupy, jež subjekty buď používají anebo jsou jimi ovlivňovány s cílem změnit chování a činnosti tak, aby se snížil negativní dopad jejich aktivit na životní prostředí. Je důležité si uvědomit, že jedná o též koncepce, strategie či plán environmentální politiky mohou být v praxi realizovány různými nástroji, jejichž výběr může značně ovlivnit úspěšnost dané koncepce, strategie či plánu.

Poznámka: Mezi nástroje environmentální politiky nepatří technická zařízení, jako jsou odlučovače popílku nebo čistírny odpadních vod, protože jejich působení není zaměřeno na chování subjektů, ale na chování škodlivin.

Také instituce environmentální politiky, tj. kontrolní, koncepční a řídicí orgány, které na chování subjektů nepůsobí bezprostředně, spíše působení existujících nástrojů zprostředkovávají či vhodné nástroje vymýšlejí a hledají, by neměly být řazeny mezi nástroje environmentální politiky, ale jen mezi její prostředky.

Nástroje finanční

(financial tools)

Nástroje finanční jsou v podstatě určité finanční částky, které lze z hlediska subjektu dělit do dvou skupin, a to na nástroje finančně negativní a nástroje finančně pozitivní.

Nástroje finančně negativní jsou částky, které subjekt musí vydat jako kompenzaci za svůj negativní dopad na životní

prostředí. Nejvíce používaným druhem této skupiny nástrojů, jsou poplatky. Mnohem méně používané jsou ostatní prostředky, jako např. zvýšení daní, zvýšení cla a pod.,

Nástroje finančně negativní jsou často používány ke zvýraznění působnosti nástrojů direktivních a pro získání peněžních prostředků. Tyto prostředky jsou pak buď cíleně využívány pro zlepšování životního prostředí (např. prostředky odváděné do Státního fondu životního prostředí) anebo slouží k posílení státních či obecních rozpočtů, po případě (některé druhy plateb a úplat) k úhradě nákladů spojených s danou službou.

Nástroje finančně pozitivní jsou částky, které subjekt může získat v rámci realizace aktivit, jež napomáhají snižování negativních dopadů na životní prostředí.

Nejběžnějšími nástroji z této skupiny jsou granty, subvence a dotace. Méně časté jsou zrychlené odpisy a poskytování úvěru. Daňové úlevy a měkké půjčky existují, i když jsou méně časté. Celní úlevy se téměř nevyskytují. Ve srovnání s vyspělými zeměmi jsou finančně pozitivní nástroje v naší environmentální politice velmi málo využívány.

Nástroje informační

(informational tools)

Informační nástroje environmentální politiky poskytují údaje o stavu životního prostředí a o velikostech vlivů, jimiž na životní prostředí působí nebo by mohly působit sledované subjekty.

I když informační nástroje samy o sobě nemohou změnit stav životního prostředí nebo velikost vlivů, jež na něj působí, mají nejširší spektrum použitelnosti, neboť jsou zdrojem potřebných informací pro všechna odvětví a to jak na mikroúrovni, tak i na makroúrovni.

Používají se ke kontrole práce odpovědných orgánů, ke zjištění dosažené změny v životním prostředí, k posouzení dopadu zamýšlené akce, ke stanovení plánu rozvoje a pod. Velmi důležité je jejich použití z hlediska prevence především v rozhodovacích procesech týkajících se přípravy budoucích koncepcí, zaměření environmentální politiky, charakteru výrobních procesů, charakteru výrobků, služeb a pod.

Podle charakteru údajů, jež informační nástroje poskytují, je vhodné rozdělit informační nástroje na nástroje dokumentační (viz) a nástroje analytické (posuzovací) viz.

Nástroje kooperační

(co-operative tools)

Kooperační nástroje jsou nástroje, jejichž působení je založeno na kooperaci subjektu, tj. na jeho dobrovolném aktivním zapojení do akcí nebo programů vedoucích ke snižování negativních vlivů na životní prostředí.

Podle charakteru tohoto zapojení lze kooperační nástroje rozdělit na nástroje založené na vzájemných ujednáních (viz smluvní nástroje) a na tzv. dobrovolné přístupy (viz).

Nástroje regulační

(regulative tools)

Úkolem nástrojů regulačních je přimět subjekt k akci, jejíž realizace povede ke snížení negativního dopadu na životní pro-

středí. Podle stupně volnosti, který subjektu při tomto působení nástroj ponechává, lze regulační nástroje rozdělit na:

- nástroje direktivní
- nástroje ekonomické
- nástroje kooperační.

Nástroje smluvní

(agreement tools)

jsou také někdy označovány jako kooperační nástroje na bázi vzájemného ujednání.

Podstata smluvních nástrojů environmentální politiky spočívá ve vytvoření písemného, smluvního vztahu, ve kterém jsou specifikovány požadavky, jež má každý z účastníků vytvořeného ujednání plnit. Podle úrovně na kterém bylo ujednání uzavřeno a podle povahy jeho účastníků, můžeme smluvní kooperační nástroje rozdělit na mezinárodní smlouvy (viz) a na environmentální dohody (viz).

Nástroje tržně orientované

(market oriented tools)

patří spolu s nástroji finančními pod nástroje ekonomické, tzn., že využívají hmotné zainteresovanosti subjektu. Princip působení tržně orientovaných nástrojů spočívá ve vytvoření speciálního trhu, jehož existence napomáhá snižování negativního dopadu na životní prostředí. Název nástroje přitom bývá odvozen od předmětu trhu. V současné době se nejčastěji používají zálohové systémy (viz), ekolabeling (viz) a obchodovatelné povolenky (viz).

Princip tržně orientovaných nástrojů lze demonstrovat na všeobecně známých zálohových systémech. Podstatou zálohových systémů je uvalení zálohy na obaly (např. na pивní lahve). Záloha, která bude spotřebiteli vrácena po navrácení obalu, má spotřebitele přimět k tomu, aby obal vrátil zpět do prodejny a nevyhazoval jej do odpadu. Obal je pak znovu použit, čímž se sníží množství odpadu. Vzhledem k tomu, že jedna skleněná láhev může být použita více než 50x, jedná se o značné snížení odpadu.

Účinnost tržně orientovaného nástroje však vždy závisí na vytvoření příslušného trhu, v uvedeném případě, trhu se zálohovanými obaly. V případě, že spotřebitel nebude ochoten obal vrátit, i přes zaplacenou zálohu anebo na druhé straně, prodejna bude klást vrácení obalu překážky, nevytvoří se potřebný dobře fungující trh a účinnost nástroje bude nízká až nulová.

Analogicky účinnost ekolabelingu závisí na vytvoření trhu s ekologicky šetrnými výrobky, tj. výrobky označenými příslušnou ekoznačkou. Podobně závisí účinnost obchodovatelných povolenek na vytvoření trhu s vydanými povolenkami.

Natura 2000

(Natura 2000)

jsou chráněné oblasti na území členských a kandidátských zemí Evropské unie. Vybírají se dle dvou směrnic EU. Pro tzv. ptačí oblasti platí směrnice č. 79/409/EHS, o ochraně volně žijících ptáků a pro tzv. území významná pro Společenství platí směrnice 92/43/EHS. Výběr ptačích území je ponechán na členském státu a Evropské komisi je jen nahlásí. Výběr významných území členský stát navrhuje a předkládá

dá Evropské komisi, která může počet významných území snížit i zvýšit. Do soustavy Natura 2000 mohou, ale nemusí být zahrnuta území, která už jsou jednotlivými státy chráněna. Cílem Natury 2000 je zachovat biologickou rozmanitost prostřednictvím ochrany vybraných druhů rostlin, živočichů a přírodních stanovišť, jež jsou nejvíc ohroženy lidskou činností.

LITERATURA:

1) www.natura2000.cz

2) Kolářová H.: *Udržitelný rozvoj: Hledání cest, které nekončí*, Univerzita Karlova v Praze, Centrum pro otázky životního prostředí, Praha 2006, ISBN 80-87076-02-8

Negativní externalita

(negative externality)

Viz externalita

Nejlepší dostupná technika

(best available technique)

Pojem nejlepší dostupná technika je definován v zákoně č. 76/2002 Sb., o integrované prevenci a omezení znečištění, o integrovaném registru znečišťování a o změně některých zákonů, jako:

„nejúčinnější a nejpokročilejší stupeň vývoje použitých technologií a způsobů jejich provozování, které jsou vyvinuty v měřítku umožňujícím jejich zavedení v příslušném hospodářském odvětví za ekonomicky a technicky přijatelných podmínek s ohledem na náklady a přínosy, pokud jsou provozovateli zařízení za rozumných podmínek dostupné a zároveň jsou nejúčinnější v dosahování ochrany životního prostředí jako celku“.

Poznámka: Je třeba si uvědomit, že anglický výraz „technique“, překládaný jako „technika“ má široký rozsah. Označuje jak technologii, způsob výroby, tak i zařízení, jeho výstavbu, údržbu, provoz a odstavení.

LITERATURA:

1) Zákon č. 76/2002 Sb., o integrované prevenci a omezení znečištění, o integrovaném registru znečišťování a o změně některých zákonů,

2) Mikoláš, J., Moucha, B.: *Váš podnik a životní prostředí při vstupu České republiky do Evropské unie, Příručka pro podnikatele*, MŽP Praha 2004, ISBN 80-7212-268-1

NPEZ

Zkratka výrazu: Národní program environmentálního značení (viz)

Norma

(standard)

je dokument vytvořený na základě konsenzu a schválený uznaným orgánem, poskytující pro všeobecné a opakované používání pravidla, směrnice nebo znaky činností nebo výsledky činností a zaměřený na dosažení optimálního stupně uspořádání v dané souvislosti.

Poznámka: Normy mají být založeny na společných výsledcích vědy, techniky a praxe a zaměřeny na dosažení optimálního společenského prospěchu.

LITERATURA:

ČSN EN 45020 *Všeobecné termíny a jejich definice, týkající se normalizace a souvisejících činností*, Český normalizační institut 1995

Obchodovatelné povolenky

(tradeable permits)

Jedná se o tržně orientovaný nástroj (viz), který byl vyvinut v USA a aplikován především na znečišťování ovzduší. Často se v této souvislosti hovoří také o bublinové politice (bubble policy), neboť podstata nástroje spočívá ve vytýčení určitého prostoru (bubliny) v rámci regulovaného regionu a stanovení maximální povolené koncentrace sledované škodliviny v tomto prostoru (bublině). Vydají se povolenky na určitá množství emisí sledované škodliviny tak, aby jejich celková hodnota nepřestoupila maximální stanovenou hodnotu odpovídající povolené koncentraci škodliviny. Zároveň se stanoví tzv. emisní práva čili jaké množství povolenek každému podniku přísluší, přičemž každý závod může do ovzduší vypouštět jen takové množství škodliviny na které má povolenky. Jestliže se mu povolenky nedostávají, musí si je na trhu koupit, v případě že emise sledované škodliviny sníží, může povolenky prodat jiné firmě, které se nedostávají. Předpokládá se, že tento způsob umožňuje převést investice do opatření snižující množství emisí dané škodliviny tam, kde to je ekonomicky nejvýhodnější (regulované subjekty se rozhodují zda mají investovat do nákupu povolenek anebo do opatření jímž by snížily emise dané škodliviny). Aby došlo ke snižování zátěže životního prostředí musí se celkové množství vydaných povolenek s časem snižovat. V ČR je jako ve všech členských státech EU zavedeno obchodování s povolenkami na emise skleníkových plynů. Podmínky jsou stanoveny zákonem č. 695/2004 Sb., a celkové množství povolenek jakož i jejich přidělování vyplývá z Národního alokačního plánu.

LITERATURA:

- 1) Zákon č. 695/2004 Sb., o podmínkách obchodování s povolenkami na emise skleníkových plynů a o změně některých zákonů
- 2) Nařízení vlády č. 315/2005 Sb., ze dne 20. července 2005 o Národním alokačním plánu České republiky na roky 2005 až 2007
- 3) Vyhláška MŽP č. 696/2004 Sb., kterou se stanoví postup zjišťování, vykazování a ověřování množství emisí skleníkových plynů
- 4) Vyhláška MŽP č. 150/2005 Sb., kterou se stanoví formulář žádosti o vydání povolení k emisím skleníkových plynů
- 5) Jílková, J.: Obchodovatelná emisní povolení, vydalo MŽP v rámci programu PHARE v roce 1996

Odpad

(waste)

je každá movitá věc, které se osoba zbavuje nebo má úmysl nebo povinnost se jí zbavit a přísluší do některé ze skupin odpadů uvedených v příloze č. 1 k zákonu č. 106/2005 Sb., úplné znění zákona č. 185/2001 Sb., o odpadech a o změně některých dalších zákonů. Uvedený zákon rozeznává odpad nebezpečný (viz) a odpad komunální (viz).

LITERATURA:

Zákon č. 106/2005 Sb., úplné znění zákona č. 185/2001 Sb., o odpadech a o změně některých dalších zákonů.

Odpad komunální

(municipal waste)

je podle lit. 1 veškerý odpad vznikající na území obce při čin-

nosti fyzických osob a který je uveden jako komunální odpad v prováděcím právním předpisu (lit. 2) s výjimkou odpadů vznikajících u právnických osob nebo u fyzických osob oprávněných k podnikání.

LITERATURA:

1) Zákon č. 106/2005 Sb., úplné znění zákona č. 185/2001 Sb., o odpadech a o změně některých dalších zákonů.

2) Vyhláška MŽP č. 381/2001 Sb., kterou se stanoví Katalog odpadů, seznam nebezpečných odpadů a seznamy odpadů pro účely vývozu, dovozu a tranzitu odpadů a postup při udělování souhlasu k vývozu, dovozu a tranzitu odpadů (Katalog odpadů)

Odpad nebezpečný

(hazardous waste)

je odpad uvedený v prováděcím předpise (lit. 2) a jakýkoliv jiný odpad vykazující jednu nebo více nebezpečných vlastností uvedených v příloze 2 zákona o odpadech (lit. 1).

LITERATURA:

1) Zákon č. 106/2005 Sb., úplné znění zákona č. 185/2001 Sb., o odpadech a o změně některých dalších zákonů.

2) Vyhláška MŽP č. 381/2001 Sb., kterou se stanoví Katalog odpadů, seznam nebezpečných odpadů a seznamy odpadů pro účely vývozu, dovozu a tranzitu odpadů a postup při udělování souhlasu k vývozu, dovozu a tranzitu odpadů (Katalog odpadů)

Odpovědné podnikání v chemii

(responsible care)

Jedná se o kooperační nástroj spadající mezi jednostranné závazky (viz), který zavedla kanadská chemická asociace na podzim 1984 v reakci na velkou havárii chemické továrny v indickém Bhópálu v létě 1984. Nástroj spočívá v přihlášení se k programu plnění 8 zásad chování chemických podniků (1. vstřícnost, 2. ochrana zdraví, bezpečnost, 3. komplexní ochrana životního prostředí, 4. zmírnění důsledků ekologických závad, 5. proti havarijní připravenost, 6. environmentálně orientované řízení, 7. výchova a výcvik, 8. informační otevřenost). Jak je vidět jsou zásady zaměřeny hlavně na získávání důvěry zájmových skupin, především veřejnosti, úřadů, investorů, sdělovacích prostředků a nevládních ekologických organizací. Úspěch programu na severoamerickém kontinentu způsobil, že se program během necelých 6 let stal kodexem odpovědného jednání světového chemického průmyslu, za který se postavila Evropská rada svazu chemického průmyslu (CEFIC) a Mezinárodní rada svazu chemického průmyslu (ICCA), které začaly intenzivně podporovat šíření programu, dokonce se stal podmínkou členství v CEFIC.

Svaz chemického průmyslu ČR (SCHP), který vznikl v r. 1990, se stal členem CEFIC na přelomu let 1993-4 a na jaře 1994 přistoupilo představenstvo SCHP na výzvu CEFIC a stanovilo národní svazový kodex odpovídající R. C. pod názvem: Odpovědné podnikání v chemii. V říjnu 1994 se k tomuto programu podpisem přihlásilo už 45 společností.

LITERATURA:

Zíka, I.: Responsible Care – Odpovědné podnikání v chemii (Od progra-

mu a kodexu chování ke strategii a kultuře podnikání a jednání světové chemie), Chem. Listy 94, 919-923 (2000)

Odvětvová klasifikace ekonomických činností

(Industrial Classification of Economic Activities CZ-OKEČ)

je zavedena sdělením ČSÚ ze dne 18. prosince 2003 (částka 160/2003) s účinností od 1. 1. 2004. Odpovídá mezinárodnímu evropskému standardu NACE rev. 1. 1, která má vazbu na mezinárodní odvětvovou klasifikaci ekonomických činností ISIC rev. 3. 1. Předmětem klasifikování jsou všechny ekonomické činnosti vykonávané ekonomickými subjekty. Činnosti jsou strukturovány pro všechna odvětví pomocí jednomístného nebo dvoustupňového alfabetského kódu a čtyřstupňového numerického kódu (5 číslic). Čtvrtý stupeň (5. místo) vyjadřuje národní zvláštnost.

LITERATURA:

Krumpová, E., Markošová, K., Tůmová, M., Šleisová, L.: Vybrané účty životního prostředí v České republice na makroekonomické úrovni (NAMEA pro emise do ovzduší v letech 1998, 1999, 2003 a MFA v letech 1993–2004), publikace Životní prostředí, Zemědělství, ročník 2006, Český statistický úřad

OECD

Zkratka anglického názvu: Organization for Economic Cooperation and Development, tj. Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (viz)

Opakovaně použitelný

(reusable)

Adjektivum označující výrobek, většinou obal, který je určen k vícenásobnému používání, např. skleněné pивní lahve.

LITERATURA:

ČSN ISO 14021 Environmentální značky a prohlášení – Vlastní environmentální tvrzení (typ II environmentálního značení)

Organické zemědělství

(organic agriculture)

je systém řízení zemědělství podporující a zlepšující biodiverzitu, biologické cykly a půdní biologickou aktivitu. Je to zřejmě obecný pojem používaný především v USA. Ekologické zemědělství (viz) překládané jako organic farming je pojem konkrétní, vymezený v ČR zákonem č. 242/2000 Sb., o ekologickém zemědělství.

LITERATURA:

www.nal.usda.gov/afsic/ofp

Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj

(Organization for Economic Cooperation and Development)

Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj byla založena v r. 1961 jako pokračovatel OEEC (Organisation for European Economic Cooperation, tj. Organizace pro evropskou hospodářskou spolupráci), která vznikla v r. 1948 s cílem napomáhat realizaci Marshallova plánu. Činnost OECD zahrnuje s výjimkou kultury a obranné politiky všechny oblasti činnosti vlád. Nejvyšším orgánem OECD je ministerská konference, která se schází jednou za rok. V době mezi ministerskými konferencemi řídí činnost OECD Rada OECD, která jedná 1x týdně na úrovni vedoucích stálých zastoupeních členských zemí za předsednictví generálního tajemníka. Výkonný výbor zasedá na úrovni vedoucích stálých delegací a připravuje podklady pro jednání Rady. Jeho členové jsou voleni na jeden rok na ministerské konferenci. ČR se stala 26. členem OECD dne 21. 12. 1995. Členy OECD k tomuto dni byly: Austrálie, Belgie, ČR, Dánsko, Finsko, Francie, Irsko, Island, Itálie, Japonsko, Kanada, Lucembursko, Mexiko, Nizozemsko, Nový Zéland, Norsko, Portugalsko, Rakousko, Řecko, SRN, Španělsko, Švédsko, Švýcarsko, Turecko, USA a Velká Británie.

Ozon

(ozone)

je plyn, jehož molekuly se skládají ze tří atomů kyslíku, na rozdíl od vzdušného kyslíku, jehož molekuly se skládají pouze ze dvou atomů. Ozon se vyskytuje ve stratosféře zhruba ve vzdálenosti 20 km od povrchu Země, kde vytváří tzv. ozonovou vrstvu, jež chrání živé organismy před pronikáním škodlivého ultrafialového záření. V důsledku emisí freonů, které způsobují rozklad ozonu na kyslík, dochází v této vrstvě k nežádoucímu úbytku ozonu (viz heslo rozrušování ozonové vrstvy) a zvýšené pronikání škodlivého ultrafialového záření může vyvolat nežádoucí změny, především u živých organismů, kde vede k oslepnutí a ke vzniku rakoviny kůže. Na rozdíl od stratosféry, kde je snižování koncentrace ozonu nežádoucí, je v ovzduší čili v přízemní vrstvě atmosféry naopak nežádoucí jeho tvorba čili zvyšování koncentrace, ke které dochází při tvorbě tzv. fotochemického smogu (viz). Důvodem jsou vysoké oxidační schopnosti ozonu, takže při jeho vdechování dochází k poškozování dýchacích orgánů.

P

Podnik

(enterprise)

je obecné označení pro ekonomicko právní subjekt, který tvoří jednu ze základních forem institucionálního uspořádání ekonomiky založené na výrobě zboží a poskytování služeb za úplat. Smyslem podniku je organizování lidské činnosti v daném okruhu uspokojování cizích potřeb tak,

aby byly uspokojeny i potřeby podnikatele. Jde-li o uspokojování hmotných potřeb, jedná se o výrobní podniky (průmyslové, zemědělské, stavební), které přetvářejí přírodní zdroje v požadované hmotné výrobky. Jiné potřeby mohou být upokojujány poskytováním služeb, příkladem jsou obchodní podniky (velkoobchodní, maloobchodní), dopravní a zasilatelské podniky, peněžní podniky, komuni-

kační podniky a pod. Cílem podnikatelské činnosti je zisk, resp. rozmnožení majetku, zvětšení bohatství. Z hlediska životního prostředí je velmi důležitý přístup podniku k ochraně životního prostředí, neboť každý podnik ovlivňuje životní prostředí svými materiálovými a energetickými toky čili svými vstupy a výstupy. Vhodně volenou environmentální strategií a používáním dobrovolných nástrojů environmentální politiky může podnik snižovat svůj negativní dopad na životní prostředí více než od něj vyžadují legislativní předpisy daného státu.

LITERATURA:

Synek, M. a kol.: *Nauka o podniku, VŠE 1995, ISBN 80-7079-892-0*

Podnikatelská charta pro (trvale) udržitelný rozvoj

(*Business Charter for Sustainable Development*)

je soubor 16 zásad, které vypracovala Mezinárodní obchodní komora (International Commerce Chambre, zkr. ICC) na svém 64. zasedání v roce 1990. Zásady byly přijaty světovou podnikatelskou veřejností na druhé světové průmyslové konferenci o environmentálním managementu (The World Industry Conference on Environmental Management, zkr. WICEM) v dubnu 1991 a staly se vzorem pro vytvoření požadavků, jež musí splňovat environmentální manažerské systémy vytvářené dle ISO 14001 (viz) nebo dle EMAS (viz).

Jedná se o následující zásady:

- 1) Společná priorita podniku. Uznat environmentální management jako jednu z nejvyšších priorit podniku a za klíčový nástroj trvale udržitelného rozvoje. Stanovovat politiku, programy a postupy provádění jednotlivých operací tak, aby nedocházelo ke znehodnocování životního prostředí.
- 2) Integrovaný management. Stanovenou politiku, programy a postupy plně integrovat do každého podnikání jako základní prvek managementu ve všech jeho funkcích.
- 3) Proces zdokonalování. Počínaje legislativními předpisy pokračovat ve zdokonalování politiky, chování podniku a programů týkajících se životního prostředí v souladu s technickým rozvojem, vědeckým poznáním, potřebami spotřebitelů a očekáváním veřejnosti, na mezinárodním poli používat stejná kritéria ochrany životního prostředí.
- 4) Vzdělávání zaměstnanců. Vzdělávat, školit a motivovat zaměstnance podniku k tomu, aby vykonávali svoji činnost způsobem šetrným k životnímu prostředí.
- 5) Priorita ohodnocení. Posoudit dopady na životní prostředí před započítáním nové činnosti nebo projektu a před ukončením činnosti zařízení nebo před opuštěním dané lokality.
- 6) Výrobky a služby. Vyvíjet a poskytovat takové výrobky a služby, které nebudou mít nepřípustný nebo nepřiměřený vliv na životní prostředí, budou bezpečné při používání, budou mít nízkou spotřebu energie a přírodních zdrojů a po použití je bude možné buď recyklovat, znovu použít anebo bezpečně zneškodnit.
- 7) Rady zákazníkům. Radit a tam, kde je to vhodné i vychovávat (zákazníky, distributory a veřejnost) k bezpečnému používání, přepravě, skladování a likvidaci dodávaných výrobků, analogicky přístup aplikovat u služeb.

8) Provoz a zařízení. Vyvíjet, projektovat a provozovat zařízení s ohledem na efektivní využívání energie a materiálů, na udržitelné využívání obnovitelných zdrojů, na minimalizaci negativního vlivu na životní prostředí, tvorbu odpadu a na jenom bezpečné a zodpovědné odstraňování.

9) Výzkum. Provádět a podporovat výzkum environmentálních dopadů surovin, produktů, procesů, emisí a odpadů spojených s činností podniku a výzkum prostředků na minimalizaci těchto odpadů.

10) Preventivní přístup. V souladu s vědeckými a technickými poznatky modifikovat výrobu, prodej a způsob používání výrobků či služeb, popř. řízení činností tak, aby se předcházelo závažnému nebo nevratnému poškození životního prostředí.

11) Smluvní partneři a dodavatelé. Podporovat přijetí těchto zásad mezi smluvními partnery jednajícími ve jménu podniku, podněcovat je a tam, kde to je vhodné i vyžadovat zlepšení jejich jednání tak, aby bylo v souladu s jednáním podniku. Podněcovat širší akceptování těchto zásad u dodavatelů.

12) Připravenost na nepředvídané události. Tam, kde existuje nebezpečí významného rozsahu, zpracovat a udržovat pohotovostní plány ve spolupráci s pohotovostními službami a odpovědnými správními orgány se zvážením možných přes hraničních dopadů.

13) Přenos technologií. Přispívat k přenosu environmentálně vhodných technologií a řídicích postupů ve všech průmyslových odvětvích i veřejných službách.

14) Přispívat ke společnému úsilí. Přispívat k rozvoji státní a podnikatelské politiky, vládních a mezivládních programů, jakož i vzdělávacích iniciativ, jimiž se zvyšuje obecné povědomí o životním prostředí a jeho ochraně.

15) Otevřenost v otázkách vyvolávajících znepokojení. Podporovat otevřenost a dialog se zaměstnanci a veřejností. Předvídat a reagovat na jejich zájem o potenciální nebezpečí a dopady provozu, výrobků, odpadů nebo služeb včetně těch, které svým významem přesahují hranice anebo jsou celosvětově důležité.

16) Dodržování environmentálních předpisů a podávání zpráv. Měřit environmentální profil podniku, provádět pravidelné environmentální audity a hodnotit dodržování podnikových a právních předpisů a zásad Chart a periodicky poskytovat příslušné informace správní Radě, akcionářům, zaměstnancům, úřadům a veřejnosti.

LITERATURA:

Jonáš, F., Rohon, P., Sucharovová, D.: *Podnik a životní prostředí, část B1.1. Remtová, K.: Vznik a vývoj nových systémů řízení podniků, vydavatel RAABE, 1998, ISBN 80-902189-5-4*

Podnikatelská rada pro trvale udržitelný rozvoj

(*Business Council for Sustainable Development, zkr. BCSD*)

byla založena švýcarským podnikatelem Stephanem Schmidheinem. Jejím hlavním cílem bylo připravit podnikatelskou perspektivu udržitelného rozvoje pro Světovou konferenci OSN o životním prostředí a rozvoji v Rio de Janeiro v roce 1992 (viz). V roce 1993 se Podnikatelská rada pro trvale udržitelný rozvoj spojila se Světovou průmyslovou radou pro životní prostředí (World Business Council for the Environment, zkr.

WBICE) a společně vytvořily Světovou podnikatelskou radu pro trvale udržitelný rozvoj (World Business Council for Sustainable Development, zkr. WBCSD).

POEMS

(POEMS)

Zkratka z anglického názvu: Pollution Prevention and Environmental Management Systems (Systémy environmentálního managementu a prevence znečištění) byl konzultační program zaměřený na současné zavádění metod prevence znečištění a systému environmentálního managementu v malých a středních podnicích s účelem zvýšit tak ekonomickou efektivitu zavádění EMS. Projekt byl zahájen 4. 8. 1998 a kromě ČR (národním manažerem byl CEMC Praha) se jej zúčastnilo ještě Německo (INEM Hamburk), Rakousko (poradenská firma BAUM) a Maďarsko (HCPC Budapešť). Projekt prokázal poměrně malý zájem podniků o zavádění EMS, neboť z téměř 300 kontaktovaných podniků se vlastního programu nakonec zúčastnilo jen 12 podniků

Posuzování vlivů na životní prostředí

(environmental impact assessment, zkratka EIA)

je odborná expertiza nařízená zákonem. Jde o povinnost posoudit určité investiční záměry nebo činnosti ještě před jejich realizací z hlediska jejich vlivů na životní prostředí. Tato povinnost a formální postup s ní spojený, jakož i příslušné investiční záměry jsou uvedeny ve stejnojmenném zákoně č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí. Metodologický postup posuzování normován není.

LITERATURA:

Zákon č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí

Posuzování životního cyklu

(life-cycle assessment)

je informační analytický nástroj environmentální politiky s jehož pomocí lze určit všechny vlivy na životní prostředí, jež vykazuje analyzovaný výrobní systém, tj. od vlivů způsobených získáváním surovin potřebných k jeho výrobě včetně vlivů vzniklých v průběhu jeho výroby, spotřeby a zneškodňování jako odpadu.

V mezinárodní normě ISO 14040, kterou ČR přejala jako ČSN EN ISO 14040 Environmentální management – Posuzování životního cyklu – Zásady a osnova je metoda LCA definována jako: „shromažďování a vyhodnocování vstupů, výstupů a možných dopadů na životní prostředí výrobního systému během jeho celého životního cyklu“.

Provádění metody LCA je normalizované čtyřčíslicovou dekadou řady norem ISO 14000 a v praxi se rozděluje do čtyř etap:

- stanovení cíle a rozsahu
- inventarizační analýza
- stanovení dopadu
- návrh na zlepšení.

LITERATURA:

- 1) ČSN EN ISO 14040:2006 Environmentální management – Posuzování životního cyklu – Zásady a osnova
- 2) ČSN EN ISO 14044:2006 Environmentální management – Posuzování životního cyklu – Požadavky a směrnice
- 3) ČSN ISO/TR 14047:2004 Environmentální management – Posuzování

životního cyklu – Příklady aplikace ISO 14042 (Poznámka: ISO 14042 byla zrušena vydáním normy ISO 14044 a novelizací ISO 14040, které ji nahradily)

4) ČSN P ISO TS 14048:2003 Environmentální management – Posuzování životního cyklu – Formát dokumentace údajů

5) SN ISO/TR 14049:2001 Environmentální management – Posuzování životního cyklu – Příklady aplikace ISO 14041 pro stanovení cíle a rozsahu inventarizační analýzy (Poznámka: ISO 14041 byla zrušena vydáním normy ISO 14044 a novelizací ISO 14040, které ji nahradily)

6) Remtová, K.: Posuzování životního cyklu – Metoda LCA, MŽP, Praha 2003, ISBN 80-7212-232-0

Prevence (předcházení) znečišťování

(pollution prevention)

Předcházení znečišťování je pojem, který je užíván v USA místo pojmu čistší produkce (viz). Z mezinárodního pohledu jsou oba pojmy považovány za synonyma. Z hlediska českého jazyka bychom pojem čistší produkce mohly považovat za významově širší, neboť znečišťování životního prostředí je významově užší, zahrnuje jen vnášení látek do životního prostředí a ne celkové znehodnocování životního prostředí kam musíme zařadit i škodlivé vlivy vzniklé odběrem látek z ekosystémů, popřípadě změny ekosystémů způsobené kombinovanými odběrem i vnášením látek.

LITERATURA:

www.uneptie.org/pc/cp/understanding_cp/related_concepts,

Proces

(process)

Řady na sobě vzájemně závislých a působících činností, které přeměňují vstupy na výstupy.

LITERATURA:

ČSN ISO/TR 14062 Environmentální management – Integrace environmentálních aspektů do návrhu a vývoje produktu (květen 2003)

Produkt

(product)

Podle řady norem ISO 14000 je produkt společné označení pro zboží nebo službu.

Produktová kategorie

(product group)

Viz výrobní kategorie

Produktový řetězec

(product chain)

Viz dodavatelský řetězec

Produktový systém

(product systém)

Soubor materiálů a energeticky propojených jednotkových procesů, které vykonávají jednu nebo více definovaných funkcí.

LITERATURA:

1) ČSN ISO/TR 14062 Environmentální management – Integrace environmentálních aspektů do návrhu a vývoje produktu

2) ČSN EN ISO 14040:2006 Environmentální management – Posuzování životního cyklu – Zásady a osnova

Program environmentálního značení typu I

(Type I environmental labelling programme)

Program environmentálního značení typu I je oficiální název podle normy ISO14024 pro ekolabeling. V současné době existuje na světě více než 35 ekolabelingových programů.

Program EMAS

Viz heslo EMAS

Program OSN pro životní prostředí

(United Nations Environment Programme, zkratka UNEP)

je název organizace OSN vzniklé na základě rozhodnutí 27. Zasedání Valného shromáždění OSN č. 2997 (XXVII) z 15. 12. 1972 v r. 1972 na základě doporučení první mezinárodní konference o lidském životním prostředí, která se konala téhož roku ve Stockholmu. Od r. 1974 sídlí organizace (jako jediná z OSN) v rozvojové zemi – keňské Nairobi. UNEP

odpovídá za environmentální stránku udržitelného rozvoje. K hlavním úkolům UNEP patří: 1) podpora rozvoje mezinárodní spolupráce v oblasti životního prostředí, 2) koordinace environmentálních program OSN, 3) sledování stavu životního prostředí, 4) předkládání návrhů na řešení problémů životního prostředí, 5) zajištění výměny a šíření informací o životním prostředí. UNEP je realizační agenturou Světového fondu pro životní prostředí.

LITERATURA:

1) Hlaváček, J.: Česká republika a mezinárodní organizace působící v oblasti životního prostředí, Planeta ročník XV, číslo 7/2007, MŽP, ISSN 1801-6898

2) <http://www.unep.org>

Ptačí oblasti

(Special Protection Area)

Viz Natura 2000

R

REACH

(REACH)

je zkratka z anglických slov v názvu nařízení (registration, evaluation, authorization chemicals), které dne 18. prosince 2006 schválil Evropský parlament a jež vešlo v účinnost 1. 6. 2007. Jedná se o Nařízení č. 1907/2006 o registraci, hodnocení, povolování a omezování chemických látek a o zřízení Evropské agentury pro chemické látky, zkratka ECHA. Agentura sídlí ve Finsku v Helsinkách a jejím úkolem je řídit technické, vědecké a administrativní aspekty systému REACH, zajišťovat registraci, hodnocení, povolování a omezování chemických látek, aby tyto postupy vyplývající z nařízení REACH byly v celé Evropské unii stejné. Hlavním účelem jmenovaného nařízení je zajistit nejen účinné fungování společného trhu pro chemické látky, ale také ochranu lidského zdraví a životního prostředí před jejich nežádoucími účinky. Nařízení se vztahuje na látky, které jsou vyráběné nebo dovážené v množství od jedné tuny za rok. Výrobci, dovozci a následní uživatelé látek samotných nebo obsažených v přípravcích a v předmětech musí po zpracování předepsané zprávy o chemické bezpečnosti a vyhodnocení míry rizika požádat o jejich registraci u ECHA, která posoudí správnost a úplnost předložených dokladů, včetně rizik spojených s jejich používáním. Zanedbání registrace znamená, že látka nemůže být v členských zemích EU vyráběna a nemůže být do zemí dovážena. Pro zajištění vysoké úrovně ochrany lidského zdraví a životního prostředí bude věnována velká pozornost látkám mimořádně nebezpečným jako jsou například látky karcinogenní, mutagenní (viz), teratogenní (viz) apod., jejichž použití by mohlo být omežováno a bude proto vyžadována jejich náhrada bezpečnějšími alternativními látkami nebo technologiemi.

REC

Zkratka z anglického názvu: Regional Environmental Center for Central and Eastern Europe, tj. Regionální environmentální centrum pro střední a východní Evropu

Recyklace

(recycling)

nebo-li znovuzískání či opětné získání je jeden ze způsobů využití odpadu, kdy se z odpadu vhodným výrobním procesem získá některá z původních surovin, například kov ze slitiny kovů (lit. 1), který se opět průmyslově zpracuje na další výrobky buď v recyklačním anebo v jiném závodě. Viz také termíny: recyklovatelný, recyklovaný materiál.

LITERATURA:

1) Zákon č. 106/2005 Sb., úplné znění zákona č. 185/2001 Sb., o odpadech a o změně některých dalších zákonů.

Recyklovatelný

(recyclable)

Podle lit. 1 jde o termín charakterizující výrobek, obal či připojené součásti, které mohou být odkloněny z odpadního toku prostřednictvím použitelných procesů a programů, a které mohou být shromažďovány, zpracovávány a vráceny pro užívání ve formě suroviny nebo výrobku. Viz také termín recyklace.

LITERATURA:

1) ČSN ISO 14021 Environmentální značky a prohlášení – Vlastní environmentální tvrzení (typ II environmentálního značení)

Recyklovaný materiál

(recycled material)

je materiál, který byl znovu zpracován ze zhodnoceného (znovuzískaného) materiálu ve výrobním procesu a zpracovaný do konečného výrobku nebo do součásti pro začlenění do výrobku.

LITERATURA:

1) ČSN ISO 14021 *Environmentální značky a prohlášení – Vlastní environmentální tvrzení (typ II environmentálního značení)*

Referenční dokumenty nejlepších dostupných technik

(BAT Reference Documents, zkratka BREF)

Jsou dokumenty obsahující informace o nejlepších dostupných technikách (zkratka BAT, viz) získané na základě mezinárodní spolupráce. BREF jsou zveřejňovány pro všechny sledované činnosti, které spadají pod IPPC (viz). Existují referenční dokumenty nejlepších dostupných technik (čili BREFy) pro textilní průmysl, BREFy pro sklářský průmysl atp. Některé činnosti nejsou charakteristické jen pro jedno průmyslové odvětví (např. chladicí systémy) a pak se jedná o tzv. mezi sektorové nejlepší dostupné techniky a jejich referenční dokumenty tvoří samostatnou skupinu tzv. horizontální (průřezové) BREFy.

LITERATURA:

Instrukce pro aplikaci aneb nebojte se Zákona č. 76/2002 Sb., o integrované prevenci, Agentura integrované prevence, ČEÚ Praha 2003

Riziko

(risk)

vyjadřuje pravděpodobnost, se kterou dojde za definovaných podmínek expozice k projevu nepříznivého účinku. V číselném vyjádření se tato pravděpodobnost může pohybovat od 0 (k poškození vůbec nedojde) do 1 (k poškození dojde ve všech případech).

Rozpojení vazby (decoupling)

(decoupling)

je pojem používaný pro situace, kdy dochází k oddělení tempa zvyšování zátěže životního prostředí (produkce emisí, odpadů, nárůstu spotřeby energie apod.), od tempa růstu ekonomického výkonu, hybné síle této zátěže vyjádřené např. zvyšujícím se počtem výrobků či produkce anebo jiným vhodným ukazatelem, a to tak, že tempo růstu ekonomického výkonu se stane vyšším. Decoupling může být absolutní anebo relativní. U absolutního decouplingu je tempo růstu zátěže životního prostředí vyjádřeno příslušným indikátorem stabilním nebo záporným a tempo růstu příslušného ekonomického výkonu pozitivním. U relativního decouplingu je tempo růstu zátěže životního prostředí vyjádřeno příslušným indikátorem kladným, ale nižším než tempo růstu příslušného ekonomického výkonu. Viz také decouplingový faktor.

LITERATURA:

Krumpová, E., Markošová, K., Tůmová, M., Šleisová, L.: *Vybrané účty životního prostředí v České republice na makroekonomické úrovni (NAMEA pro emise do ovzduší v letech 1998, 1999, 2003 a MFA v letech 1993-2004), publikace Životní prostředí, Zemědělství, ročník 2006, Český statistický úřad*

Rozrušování ozonové vrstvy

(ozon depletion)

je jev k němuž dochází v důsledku emisí plyných fluorochlorobromových derivátů uhlovodíků (freonů). Freony jsou velmi stabilní sloučeniny, které se dostávají do strato-

sféry, kde ve vrstvě vzdálené cca 15–25 km od zemského povrchu (v tzv. ozonosféře) je zvýšená koncentrace ozonu (viz), která pohlcuje škodlivé UV-B záření od slunce o vlnové délce od 200 do 380 nm a zamezuje tak jeho dopadu na Zem. Vzhledem k tomu, že freony katalyzují rozklad ozonu na kyslík, způsobují jejich emise úbytek stratosférického ozonu čímž dochází ke vzniku tzv. ozonové díry a na Zem pak může pronikat škodlivé UV-B záření, jehož působení na živé organismy vyvolává oslepnutí, vznik rakoviny kůže a další nežádoucí efekty. První zmínky o poškozování ozonové vrstvy Země pocházejí z roku 1969. Od roku 1973 se již víceméně vědělo, že příčinou rozkladu stratosférického ozonu jsou freony, jejichž výroba od r. 1960 exponenciálně roste. Protože se jedná o globální environmentální problém, kde původce freonů není možné určit a následky mohou ovlivňovat celou Zemi, je třeba omezovat emise freonů mezinárodními úmluvami a závazky. První Vídeňská úmluva byla přijata a předložena k podpisu na konferenci UNEP v roce 1985 a v roce 1987 k ní byl jako prováděcí protokol přijat Montrealský protokol o látkách, které porušují ozonovou vrstvu. Změny a Dodatek k tomuto protokolu, které rozšířily počet látek narušujících ozonovou vrstvu, byly pak přijaty na zasedání v Londýně v roce 1990. K další regulaci došlo na zasedání v Nairobi v červnu 1991 a v Kodani v r. 1992. V současné době je ochrana ozonové vrstvy zabudována do právních předpisů všech vyspělých zemí. V EU je regulována zákonem č. 86/2002 a nařízením Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 2037/2000, o látkách poškozujících ozonovou vrstvu.

LITERATURA:

- 1) Nařízení vlády ze dne 23. února 2005 č. 117/2005 Sb., o některých opatřeních zabezpečujících ochranu ozonové vrstvy.
- 2) Vyhláška MŽP č. 358/2002 Sb., kterou se stanoví podmínky ochrany ozonové vrstvy Země
- 3) Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 2037/2000 ze dne 29. června 2000 o látkách, které poškozují ozonovou vrstvu
- 4) Lippert, E.: *Ozonová vrstva Země, Vesmír 1995, ISBN 80-901131-5-X, MŽP 1995 ISBN 80-85368-61-7*

Rozšířená odpovědnost výrobce

(extended producer responsibility)

je pojem, který bývá mylně označován jako nástroj environmentální politiky. V podstatě však nejde o nástroj, nýbrž o doporučený přístup k řešení problémů, jenž lze v praxi realizovat různými nástroji.

Pojem zavedl do praxe Švéd Thomas Lindhqvist. Navazoval tak na „integrovaný management řetězce“, zavedený v Nizozemí v roce 1989. Lindhqvist definuje rozšířenou odpovědnost výrobce jako:

„pojem, podle něhož výrobci a dovozci nesou určitý stupeň odpovědnosti za environmentální dopad svých výrobků v průběhu jejich celého životního cyklu, tj. včetně dopadu horní části cyklu, jež závisí na výběru materiálů pro výrobek a dopadu tomu odpovídajících výrobních procesů a dopadu dolní části cyklu, jenž je dán použitím výrobku a jeho zneškodněním. Výrobci by měli přijmout svou odpovědnost a konstruovat své výrobky tak, aby minimalizovali environmentální dopad jejich životních cyklů a akceptovat právní,

fyzikální a ekonomickou odpovědnost za environmentální dopad, který nemohl být eliminován konstrukcí“.

Pojem „rozšířená odpovědnost výrobce“ získal značnou publicitu uvedením na Summitu země v roce 1992 a OECD uvedla jeho oficiální definici: „rozšířená odpovědnost výrobce je politický princip, jehož úkolem je podporovat snižování negativního dopadu výrobních systémů na životní prostředí v celém jejich životním cyklu tím, že odpovědnost

výrobce produktu bude rozšířena do různých částí životního cyklu, speciálně pak na odběr, recyklaci a závěrečné zneškodnění produktu“.

LITERATURA:

- 1) Lindhqvist, T.: *Extended Producer Responsibility in Cleaner Production*, IIIIEE Dissertations 2000:2, Lund University, Sweden
- 2) *Waiting for Delivery*, International Coalition for Sustainable Production and Consumption, (publikováno v r. 1992 na Summitu Země)

S

SEA

Zkratka z anglického výrazu strategic environmental assessment, viz heslo strategická EIA)

SETAC

je zkratka z angl. názvu Society of Environmental Toxicology and Chemistry, tj. Společnost pro environmentální toxikologii a chemii (viz)

Skládka odpadů

(landfill for waste)

je technické zařízení určené k odstraňování odpadů jejich trvalým a řízeným uložením na zemi nebo do země.

LITERATURA:

Zákon č. 106/2005 Sb., úplné znění zákona č. 185/2001 Sb., o odpadech a o změně některých dalších zákonů.

Skleníkové plyny

(greenhouse gases)

Souhrnné označení pro plyny, jejichž přítomnost v atmosféře v důsledku absorpce infračerveného záření způsobuje skleníkový efekt (viz), tzn. zvyšuje teplotu na Zemi. Nejčastěji je jako skleníkový plyn uváděn oxid uhličitý CO₂, který však má nejnižší absorpční schopnost ze všech skleníkových plynů. Např. oxid uhelnatý je 3x účinnější než CO₂, uhlovodík metan je 25x účinnější a freony (viz) více než tisíckrát účinnější. Problematikou skleníkových plynů se zabývají mezinárodní normy ISO 14064 a vzhledem k tomu, že jsou v ČR předmětem obchodovatelných povolenek (viz) týkají se jich i následně uvedené legislativní předpisy 3.

LITERATURA:

- 1) *Vyhláška MŽP č. 696/2004 Sb., kterou se stanoví postup zjišťování, vykazování a ověřování množství emisí skleníkových plynů*
- 2) *Vyhláška MŽP č. 150/2005 Sb., kterou se stanoví formulář žádosti o vydání povolení k emisím skleníkových plynů*
- 3) ČSN ISO 14064-1:2006 *Skleníkové plyny – Část 1: Specifikace s návodem pro stanovení, monitorování a vykazování snížení emisí a propadů skleníkových plynů pro organizace*
- 4) ČSN ISO 14064-2:2006 *Skleníkové plyny – Část 2: Specifikace s návodem pro stanovení, monitorování a vykazování snížení emisí nebo zvýšení propadů skleníkových plynů pro projekty*
- 5) ČSN ISO 14064-3:2006 *Skleníkové plyny – Část 3: Specifikace s návodem pro validaci a ověření výroků o skleníkových plynech*

6) Nátr, L.: *Koncentrace CO₂ a rostliny*, ISV nakladatelství, 2000, ISBN 80-85866-62-5

Skleníkový efekt

(greenhouse effect)

V analogii působení skla ve skleníku, které zachycuje a také částečně zpětně odráží tepelné záření vyzařované rostlinami a půdou, označuje pojem skleníkový efekt působení určitých tzv. skleníkových plynů (viz) v atmosféře. Tím, že skleníkové plyny nepropouštějí tepelné záření do vesmíru působí v atmosféře jako pokrývka, která zvyšuje teplotu na Zemi zhruba o 21 stupňů. Kdyby atmosféra obsahovala jen kyslíka dusík, které tuto schopnost nemají, byla by teplota na Zemi pod nulou (cca –6 stupňů). Popsaný oteplovací účinek skleníkových plynů, tzv. přirozený skleníkový efekt objevil v r. 1827 francouzský vědec Jean-Baptist Fourier. V současné době dochází v důsledku stále se zvyšujících emisí skleníkových plynů k navyšování skleníkového efektu, což je nežádoucí jev, který může vést k tzv. globálnímu oteplování a ke změně klimatu. V současné době se již pozorují první následky zvyšující se teploty ovzduší jako např. úbytek ledovců v důsledku jejich zvýšeného tání. Problematikou ochrany před navyšováním skleníkového efektu se zabývá Mezivládní panel pro změnu klimatu (viz).

LITERATURA:

Houghton, J.: Globální oteplování, Academia Praha 1998, ISBN 80-200-0636-2

Směrnice EU

(directive EU)

Směrnice EU je závazná pro určitý členský stát jen pokud jde o výsledek, jehož má být dosaženo. Musí být do vnitrostátního právního řádu začleněna ve stanovené lhůtě formou obecně závazného právního předpisu, přičemž volba formy a metod dosažení výsledku je už záležitostí jen příslušného státu.

Sociální odpovědnost organizace

(corporate social responsibility, zkratka CSR)

je pojem označující nutnost integrace sociálních a environmentálních ohledů do podnikatelských aktivit, a to na základě dobrovolnosti a spolupráce se zájmovými skupinami. Pro realizaci tohoto podnikatelského přístupu v praxi je nutno podporovat vznik a synergické působení: sociálně

odpovědného managementu, sociálně odpovědné spotřeby a sociálně odpovědného investování. I když je dnes známo mnoho nástrojů, které je možné pro daný účel použít, např. kodexy chování, standardy managementu, reportování, značení produktů apod., zůstává problémem nalezení jejich optimální integrace. Diskusi o tomto problému zahájila Evropská komise v červenci 2001 vydáním zelené knihy (viz) s názvem: „Podpora Evropského rámce sociální odpovědnosti společností“. V roce 2002 bylo vydáno Sdělení Komise (lit. 1) a založeno Forum CSR (lit. 2). Danou problematikou se zabývá také Mezinárodní organizace práce (lit. 3) a Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (lit. 4). Přípravuje se vydání mezinárodní normy ISO 26000.

LITERATURA:

- 1) *Corporate Social Responsibility: A business contribution to Sustainable Development*, Brussels, 2nd July 2002, COM(2002) 347 final
- 2) *European Multistakeholder Forum on CSR*, June 2004
- 3) *Business and Code of Conduct Implementation*, International Labour Organization 2003 ISBN 92-2-113728-7
- 4) *Codes of Corporate Conduct: Expanded Review of their Contents*, OECD 2001
- 5) *Putinová, A., Seknička, P.: Etické řízení ve firmě, Nástroje a metody, Etický a sociální audit*, Grada Publishing, a. s., 2007, ISBN 978-80-247-1621-3

Společné evropské indikátory

(European Common indicators)

Jedná se o sadu indikátorů udržitelnosti (viz), kterou v rámci společného projektu vypracovala Evropská komise, Evropská agentura pro životní prostředí a Expertní skupiny pro městské životní prostředí. Výsledky projektu byly prezentovány na třetí Evropské konferenci měst pro udržitelný rozvoj v únoru 2000 a po dvouleté testovací fázi byl projekt v únoru 2003 ukončen. Sada indikátorů obsahuje jeden zastřešující indikátor, tzv. ekologickou stopu (viz) a 10 následujících tzv. titulkových indikátorů:

- 1) Průměrná spokojenost s životem v obci (v místním společenství)
- 2) Emise CO₂ na obyvatele
- 3) Podíl cest uskutečňovaných soukromou motorovou dopravou
- 4) Podíl obyvatel žijících ve vzdálenosti 300 m od veřejných zelených ploch s velikostí větší než 5000 m²
- 5) Počet případů s překročením imisního limitu pro PM 10
- 6) Podíl dětí dopravujících se do školy autem
- 7) Podíl certifikovaných podniků se zavedeným EMS (součet EMS dle ISO 14001 (viz) a EMAS (viz)) z celkového počtu podniků
- 8) Podíl obyvatel vystavených působení hluku L > 55 dB (A)
- 9) Podíl chráněných území
- 10) Podíl spotřebitelů kupujících „udržitelné“ výrobky.

Pojem titulkový znamená, že indikátory mohou být ještě doplněny místními, národními a odvětvovými indikátory. V roce 2004 byly do projektu „Společné evropské indikátory – K profilu udržitelného rozvoje na místní úrovni“ zapojena následující města a regiony v ČR: Krnov, Hradec Králové, Svítav, Vsetín, Záhora. Zavádění místních indikátorů v českých městech a obcích podporuje TIMUR (viz).

LITERATURA:

Praha – životní prostředí 2004, magistrát hlavního města Prahy 2005

Společnost pro environmentální toxikologii a chemii

(Society of Environmental Toxicology and Chemistry, zkratka SETAC)

je nezisková mezinárodní vědecká společnost, která vznikla v r. 1979 a sdružuje instituce i jednotlivce. V současnosti má přes 5000 členů. Soustředí se na výchovu, vzdělávání a také na vývoj a jeho aplikace především v oblastech: chemické výroby a distribuce, managementu a regulace přírodních zdrojů, environmentálního managementu, kde od roku 1989 intenzivně rozvíjí metodologii posuzování životního cyklu (viz) a dále na analýzu a řešení environmentálních problémů, posuzování ekologického rizika apod.

LITERATURA:

www.setac.org

Standardní nomenklatura zdrojů emisí

(Standard Nomenclature for Sources of Emission)

je nomenklatura čili jmenovitý seznam vyvinutý Eurostatem spolu s Evropskou agenturou životního prostředí (viz) a Generálním ředitelstvím pro životní prostředí Evropské komise. NOSE-P klasifikuje zdroje emisí v přímé návaznosti na klasifikaci NACE (viz).

Státní program EVVO ČR

(State EEA Programme of the Czech Republic)

Státní program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty (SP EVVO) zaměřený mimo jiné na environmentální vzdělávání veřejné správy, byl přijat vládním usnesením č. 1948 ze dne 23. října 2000. Koordinací EVVO je pověřena Meziresortní pracovní skupina ustanovená při MŽP ČR. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy je gestorem školského environmentálního vzdělávání. Na EVVO se podílejí správy národních parků, Správa ochrany přírody, CENIA, česká informační agentura životního prostředí a některé nevládní ekologické organizace, hlavně Český svaz ochránců přírody, Síť ekologických poraden STEP, Sdružení středisek ekologické výchovy Pavučina a jiní.

Strategická EIA

(strategic environmental assessment, zkratka SEA)

je posuzování vlivů strategií, plánů, programů, politik a koncepcí na životní prostředí. Na rozdíl od EIA, která posuzuje již jednotlivé konkrétní záměry, posuzuje SEA obecnější koncepční materiály se střednědobým a dlouhodobým výhledem, obvykle na regionální nebo celostátní úrovni.

Strategie udržitelného rozvoje EU

(EU strategy for Sustainable Development)

Po přijetí rámcového plánu na realizaci udržitelného rozvoje začaly jednotlivé státy formulovat odpovídající strategii na jeho realizaci. První strategii EU pro udržitelný rozvoj zaměřenou převážně environmentálním směrem přijala Evropská rada v Goteborgu v červnu 2001. S ohledem na Světový summit o udržitelném rozvoji v Johannesburgu v září 2002 byla tato strategie na zasedání v Barceloně v r. 2002 dále roz-

šířena. K další změně došlo po jejím přezkoumání v r. 2004 a zveřejnění výsledků ve sdělení Komise: Hodnocení strategie udržitelného rozvoje – akční platforma“ uveřejněného v prosinci 2005. Obnovená Strategie udržitelného rozvoje EU byla přijata v červnu 2006. Její hlavní prioritou je udržitelná spotřeba a výroba (viz). Akční plán pro udržitelnou spotřebu a výrobu byl zveřejněn 16. 7. 2008 (viz).

Subsidiarita

(subsidiarity)

Pojem označující princip, podle něhož jsou všechna opatření a pravomoci vykonávány na nejnižším stupni správy, který umožňuje jejich realizaci nebo výkon.

LITERATURA:

Slovníček vybraných pojmů politiky soudržnosti EU, vydalo Ministerstvo pro místní rozvoj v roce 1999,

Summit Země

(Earth summit)

Přijatý název pro Konferenci OSN o životním prostředí a rozvoji, která se konala 3. až 14. června 1992 v Rio de Janeiro s úkolem stanovit rámcový plán na dosažení trvale udržitelného rozvoje. Výsledkem Summitu Země, což byla do té doby největší konference na nejvyšší úrovni (účastnilo se jí 178 států), bylo pět dokumentů:

1. Deklarace z Ria de Janeira o životním prostředí a rozvoji, která obsahuje 27 zásad (viz)
2. Agenda 21, nejzávažnější dokument má 40 kapitol včetně Preambule, 39 kapitol je rozděleno do 4 oddílů (viz)
3. Zásady obhospodařování lesů
4. Úmluva o změně klimatu – obsahuje 26 článků a 2 přílohy
5. Úmluva o ochraně biologické různorodosti (42 článků).

LITERATURA:

1) *Konference OSN o životním prostředí a rozvoji, Rio de Janeiro 3.–14. června 1992, Dokumenty a komentáře, editor B. Moldan, Management Press, Praha 1993*

2) *Ganguly, P.: Trvale udržitelný rozvoj, VŠB – Technická univerzita Ostrava, 1997*

Světová komise pro životní prostředí a rozvoj

(World commission on environment and development)

Vzhledem k neutěšenému stavu životního prostředí a rozvoje společnosti odsouhlasilo na podzim roku 1983 Valné shromáždění OSN vytvoření nezávislé Světové komise pro životní prostředí a rozvoj, která měla:

- navrhnout dlouhodobé ekologické strategie zajišťující udržitelný rozvoj do roku 2000 a dále,
- doporučit takové způsoby péče o životní prostředí, které se mohou stát předmětem významné spolupráce mezi rozvojovými zeměmi a zeměmi na různých stupních hospodářského a společenského rozvoje a které povedou ke společným, mnohostranně přínosným cílům respektujícím vzájemné vztahy mezi lidmi, zdroji, prostředím a rozvojem,
- posoudit způsoby a prostředky, jejichž prostřednictvím může mezinárodní společenství účinněji pečovat o životní prostředí,

– formulovat společné představy o dlouhodobých otázkách životního prostředí a příslušných krocích potřebných k úspěšné realizaci programů k jeho ochraně a zlepšování, o dlouhodobém programu činnosti v příštím desetiletí a o cílech, k nimž by mělo směřovat lidské společenství.

Vedením této Komise pověřilo OSN paní Brundtlandovou, která v té době byla norskou premiérkou. Místopředsedou byl jmenován Mansou Khalid ze Súdánu. Komise měla ještě dalších 21 členů, kteří byli vybráni z nejrůznějších zemí. Komise pořádala veřejná slyšení po celém světě a v roce 1987 ukončila svoji činnost a výsledky zveřejnila v tzv. Tokijské deklaraci. Mezi jiným je zde formulován pojem trvale udržitelný rozvoj (viz), jako základní princip, který musí společnost akceptovat, jestliže se má pozitivně rozvíjet. Práce Komise je detailně popsána v publikaci: *Our common future* (Naše společná budoucnost), která je dostupná v českém překladu. Vzhledem k tomu, že vymezení pojmu trvale udržitelný rozvoj má velký význam pro ochranu životního prostředí, neboť před ostatními způsoby ochrany životního prostředí preferuje preventivní strategii (viz), navázaly na práci Komise nově vzniklé organizace, především při OSN vzniklá Světová rada pro trvale udržitelný rozvoj. Hlavní náplní těchto organizací bylo navržení plánu realizace trvale udržitelného rozvoje, který byl v roce 1992 projednán a schválen na Summitu Země (viz) v Rio de Janeiro a znovu potvrzen na Světovém summitu o udržitelném rozvoji (viz) v Johannesburgu v roce 2002.

LITERATURA:

Světová komise pro životní prostředí a rozvoj: Naše společná budoucnost, Academia Praha 1991

Světová organizace pro ekoznačení

(Global ecolabelling network, zkráceně GEN)

je nezisková asociace sdružující organizace, které provozují ekolabelingové systémy nebo-li environmentální značení I. typu. Vedle těchto organizací jsou přidruženými členy GEN ještě další dvě organizace, které samy o sobě neprovozují ekolabelingové systémy, ale působí na poli ekoznačení. Jedná se o Spotřebitelský výbor (Consumer's Choice Council, USA) a o Mezinárodní alianci pro sociální a environmentální akreditaci a označování (International Social and Environmental Accreditation and Labelling Alliance, zkratka ISEAL).

GEN byl založen v roce 1994, aby:

1. zlepšoval, podporoval a rozvíjel ekoznačení,
2. zajišťoval výměnu informací a harmonizaci mezi svými členy,
3. usnadňoval přístup k informacím o ekoznačení všem zájemcům,
4. podporoval ekoznačení v mezinárodních organizacích,
5. povzbuzoval poptávku a nabídku ekologicky šetrnějších produktů, tj. zboží a služeb.

Po organizační stránce řídí GEN každoročně volené představenstvo, které se schází 2–3 za rok. V současné době je předsedkyní paní Ning Yu z ekolabelingového programu Green Mark (Zelená značka) Republiky Číny. Každodenní provoz je administrativně řízen Kanceláří pro všeobecnou agendu (General Affairs Office – GAO) a Sekretariátem. GAO byl ustanoven v r. 1995 a sídlí v Japonsku v Japan Environmen-

tal Association. Služby Sekretariátu poskytuje od roku 1999 kanadská společnost TerraChoice Environmental Services Inc. Gen vydává oficiální zpravodaj: GENews, který je dostupný na webových stránkách: www.gen.gr.jp.

V současné době je členem GENU už 27 organizací včetně programů Filipínská zelená volba (Green Choice Phillipines, zkratka GCP) patřící Nadaci Clean & Green a Singapurské zelené pečeti (Singapore Green Label Seal, zkratka SGLS) patřící Singapurské environmentální radě, které se staly členy v roce 2004.

Český Národní program ekologicky šetrných výrobků se stal členem GENU v říjnu 1999 na zasedání v kanadské Ottavě. V roce 2003 proběhlo zasedání GENU v Praze v hotelu Pyramida.

LITERATURA:

<http://www.gen.gr.jp>

Světová podnikatelská rada pro trvale udržitelný rozvoj

(World Business Council for Sustainable Development, zkr. WBCSD). vznikla v roce 1993 spojením Podnikatelské rady pro trvale udržitelný rozvoj (Business Council for Sustainable Development, zkr. BSD) se Světovou průmyslovou radou pro životní prostředí (World Business Council for the Environment, zkr. WICE). WBCSD je významnou světovou organizací podnikatelů jejímž posláním je podporovat udržitelný rozvoj průmyslu. Sdružuje přes 120 podniků, bank a regionálních rad pro udržitelný rozvoj z 36 států všech kontinentů. V ČR byla založena Česká podnikatelská rada pro trvale udržitelný rozvoj v roce 1993.

Světový fond pro životní prostředí

(Global Environment Facility, zkratka GEF)

byl zřízen v roce 1991 jako společný program tří institucí: Programu OSN pro rozvoj, Programu OSN pro životní prostředí (viz) a Světové banky. Původně šlo o tříletý program s cílem poskytovat granty a půjčky s nízkým úrokem rozvojovým zemím na projekty a programy snižující tlaky na ekosystémy. Dva roky po Summitu Země byl Světový fond restrukturován a nyní působí v pěti oblastech: 1) biologická rozmanitost, 2) změny podnebí, 3) mezinárodní vody, 4) poškozování ozonové vrstvy, 5) působení znečišťujících organických látek, dlouhodobě přetrvávajících v prostředí. Financovat může i projekty týkající se poškozování půdy, pokud zde je vztah k uvedenému oblastem.

Světový summit o udržitelném rozvoji

(World Summit on Sustainable Development, zkráceně WSSD)

je čtvrtá světová konference OSN, které se konají pravidelně po deseti letech od r. 1972 (první konference ve Stockholmu, druhá v Nairobi, třetí v Rio de Janeiro), aby řešily základní otázky životního prostředí a dalšího rozvoje. Světový summit o udržitelném rozvoji, který dostal též název (Rio + 10) se konal v Jihoafrické republice v Johannesburgu od 26. 8. do 4. 9. 2002. Zúčastnilo se jej více jak 21 tisíc delegátů ze 191 zemí a byly na něm přijaty dva dokumenty:

1. Johannesburgská deklarace o udržitelném rozvoji
2. Implementační plán.

Pojem implementační, který je převzat z anglického slova „implement“, jež znamená zavedení, realizaci něčeho (systému, programu) je v podstatě pro tento summit charakteristický, neboť cílem Summitu nebylo uzavírání nových závazků či formulování nových koncepcí, ale hledání cest jak splnit závazky z předešlého Summitu Země konaného v Rio de Janeiro v roce 1992. K plnění těchto závazků se účastníci znovu zavázali už jmenovanou Deklarací, která má proklamační charakter a obsahuje 37 bodů. Realizací udržitelného rozvoje se věnuje Implementační plán, který má celkem 170 bodů rozdělených do následujících oddílů:

I. Úvod (1–6 bodů)

II. Vymýcení chudoby (7–13 bodů)

III. Změna neudržitelných vzorců spotřeby a výroby (14–23 bodů)

IV. Ochrana a řízení základny přírodních zdrojů pro hospodářský a sociální rozvoj (24–46 bodů)

V. Udržitelný rozvoj v globalizujícím světě (24–52 bodů)

VI. Zdraví a udržitelný rozvoj (53–57 bodů)

VII. Udržitelný rozvoj malých ostrovních států (58–61 bodů)

VIII. Udržitelný rozvoj Afriky (62–71 bodů)

IX. Další regionální iniciativy (63–80 bodů)

X. Prostředky implementace (81–136 bodů)

XI. Institucionální rámec pro udržitelný rozvoj (137–170 bodů).

Jedním z úkolů vyplývajících z Implementačního plánu je požadavek na vytvoření desetiletého programového rámce podpory regionálních a národních aktivit pro urychlení přechodu směrem k udržitelné spotřebě a výrobě. Rámec by měl posílit mezinárodní spolupráci a výměnu informací a příkladů nejlepší praxe k usnadnění implementace národních a regionálních programů podpory udržitelné spotřeby a výroby. První mezinárodní expertní jednání k tomuto úkolu uspořádal UNEP a Divize pro udržitelný rozvoj při OSN (UN DESA) v červnu 2003 v Marrakéši v Maroku za účasti představitelů vládních, mezivládních a nevládních organizací jakož i obchodních a průmyslových organizací. Tím se nastartoval tzv. Marrakéšský proces, který představuje pravidelná setkávání odborníků na globální a regionální úrovni za účelem výměny informací o realizaci udržitelné spotřeby a výroby (viz).

LITERATURA:

1) www.johannesburgsummit.org

2) Světový summit o udržitelném rozvoji, editor B. Moldan, MŽP, Praha 2003, ISBN 80-7212-234-7

SWOT analýza

(SWOT analysis)

SWOT analýza je standardní metoda používaná k přehlednému, v podstatě tabelárnímu, znázornění silných a slabých stránek posuzovaného objektu nebo-li jeho pozitiv a negativ z hlediska zamýšleného použití. Zkratka SWOT je vytvořena z počátečních písmen anglických slov: strong (silný), weak (slabý), opportunities (příležitosti), threats (hrozby). Při tabelárním znázornění jsou silné stránky a z nich vyplývající příležitosti (S – O) uvedeny v jedné horizontále a pod nimi pak po zapsání příslušných atributů, jsou opět v jedné horizontále uvedeny slabé stránky objektu a případné hrozby, problémy, ke kterým může dojít (W – T).

Výhodou SWOT analýzy je možnost rychlé orientace v pozitivních a negativních posuzovaného objektu z hledis-

ka jeho zamýšleného použití. Je však nutné mít na paměti, že předpokladem této výhody, je provedení vyčerpávající a objektivní analýzy posuzovaného objektu, oddělení nepodstatných rysů od podstatných a co nejstručnější a zároveň co nejvýstižnější popsání uvedených atributů.

Systém environmentálního managementu

(*environmental management system*)

nebo také „environmentální manažerský systém, zkratka EMS“, je v podstatě systém řízení ochrany životního prostředí, který si příslušná organizace jakékoliv velikosti, zaměření i charakteru vlastnictví, sama vytvoří, udržuje a zlepšuje. Jestliže organizace chce získat potvrzení o zavedení systému, musí se podrobit auditu EMS (viz), který provádí třetí nezávislá strana, mající pro tuto činnost akreditaci. Pro vytvoření systému existují dvě základní možnosti (dva návody):

- 1) Směrnice EU, (viz EMAS)
- 2) mezinárodní řada norem ISO 14000, v nichž vlastní popis tvorby systému je obsažen v normě ISO 14001 a ISO 14004 (viz ISO 14000)

Oficiální definice EMS podle normy ČSN EN ISO 14001 zní: „systém environmentálního managementu je ta součást celkového systému managementu, která zahrnuje organizační strukturu, plánovací činnosti, odpovědnosti, praktiky, postupy, procesy a zdroje k vyvíjení, zavádění, dosahování, přezkoumávání a udržování environmentální politiky.“

Z hlediska environmentální politiky patří systém environmentálního managementu mezi tzv. dobrovolné nástroje. Podnik k jeho tvorbě není nucen žádným zákonem, ale na druhé straně státní správa může různými způsoby zavádění EMS podporovat.

LITERATURA:

- 1) ČSN EN ISO 14001:2005 *Systémy environmentálního managementu – Požadavky s návodem pro použití.*
- 2) ČSN ISO 14004:2005 *Systémy environmentálního managementu – Všeobecná směrnice k zásadám, systémům a podpůrným metodám.*
- 3) Suchánek, Z., Čermák, O., Kubínová, Z., Kudlák, D., Šantora, Z.: *Požadavky normy ISO 14001:2004 (Zkušenosti z uplatňování ISO 14001 a komentář k revidované normě ČSN EN ISO 14001:2005), ČNI 2005, ISBN 80-7283-180-1*

Systém výrobek-slужba

(*product-service system*)

Výstižnější překlad by možná byl: Systém kombinující výrobek se službou. Pojem byl diskutován na pracovním semináři Product-service Systems pořádaným UNEP DTIE v Paříži v r. 2000 a lze jej definovat jako:

„výsledek inovační strategie posunující těžiště podnikání od navrhování a prodávání fyzických výrobků k prodávání systémů výrobků a služeb, které plní specifické požadavky klientů. Konečným cílem je dosáhnout udržitelných systémů výrobků a služeb.“

Význam pojmu spočívá v tom, že zavádění uvedeného systému podporuje přechod od prodeje výrobků k prodeji jejich funkce (užitečnosti). Od tohoto přechodu se očekává, že povede ke snížení množství potřebných výrobků, což by vedlo ke snížení negativního dopadu na životní prostředí, neboť se ušetří přírodní zdroje na jejich výrobu a také se sníží množství spotřebního odpadu. Jako vzorový příklad je uváděno půjčování knih z veřejných knihoven. Tím, že pro uspokojení stejného počtu čtenářů, může být vyrobeno méně knih, se sníží negativní dopad na životní prostředí způsobený jejich výrobou a likvidací po skončení doby životnosti.

Na druhé straně je zřejmé, že dosažení očekávaného efektu nemusí nastat vždy, neboť závisí ještě na mnoha dalších okolnostech. Typickým příkladem je náhrada dopisů elektronickou poštou. Teoreticky by mělo dojít k poměrně významnému snížení spotřeby papíru. Jestliže si však odesílatel každou odesílanou zprávu vytiskne, např. pro dokumentaci, a totéž učiní i příjemce, pak bude spotřeba papíru několikanásobně větší než při klasickém dopisování. V tomto případě v důsledku nepředpokládaného působení určitých faktorů došlo k neočekávanému a nežádanému postrannímu efektu. V angličtině se takový případ označuje jako „rebound effect“ čili efekt odrazu.

Uvedený podnikatelský přístup si přesto získává rostoucí pozornost jako nový způsob, který by měl vést k ekonomickému užítku a přitom redukovat negativní dopady na životní prostředí. Konečným cílem by mělo být dosažení Udržitelných systémů výrobků a služeb.

LITERATURA:

Product-Service Systems and Sustainability, vydáno UNEP DTIE, ISBN 92-807-2206-9, rok 2003)

Š

Šestý akční program Společenství pro životní prostředí

(*The Sixth Community Environmental Action Programme*)

nazvaný „Životní prostředí 2010: Naše budoucnost, naše volba“ je základním strategickým dokumentem EU pro léta 2001 až 2010 a druhým akčním programem EU zabývajícím se udržitelným rozvojem. Vznikl po zhodnocení 5. akčního programu EU (1993-2000) nazvaného „Směrem k udržitelnosti“. Šestý akční program EU se soustředí na čtyři prioritní oblasti:

- 1) boj proti změnám klimatu s cílem stabilizovat koncentrace plynů přispívajících ke skleníkovému efektu na úrovni, která nezpůsobí nepřírozené výkyvy zemského podnebí
- 2) zabezpečení biologické rozmanitosti,
- 3) vztah mezi životním prostředím a zdravím,
- 4) zajištění udržitelného hospodářství s přírodními zdroji a odpady.

Do řešení vyjmenovaných problémů je přitom třeba zapojit co nejvíce zájmových skupin, a to ve všech fázích rozho-

dovacího procesu. Navrhování, realizace a vyhodnocování environmentální politiky by se měly opírat o náležité vědecké znalosti, ekonomická vyhodnocení a o aktuální údaje a informace o životním prostředí. Vyjmenovaným posledním Akčním programům EU předcházely programy: První akč-

ní program pro životní prostředí na léta 1973–1976, Druhý akční program na léta 1977–1981, Třetí na léta 1982–1986 a Čtvrtý na roky 1987–1992.

LITERATURA:

<http://europa.eu.int/comm/environment/env-act5/envirpr.htm>

T

Technologie ozdravující životní prostředí

(*Environmental remediation technologies*)

Jedná se o technologie zbavující životní prostředí škodlivin, které se v něm vyskytují a technologie nápravné, které pomáhají ekosystému vrátit se do původního člověkem nenarušeného „zdravého“ stavu. Do první skupiny technologií patří například dekontaminace zemin a vod (častým příkladem je odstraňování ropných látek). Z druhé skupiny lze jmenovat revitalizace malých vodních toků nebo rekultivace krajiny narušené např. povrchovou těžbou.

LITERATURA:

1) Speth, J., G.: *Red Sky at Morning*,

2) <http://www.redskyatmorning.com/resourcesforcitizens.html>

Teratogenní látky

(*teratogenic substances*)

Teratos znamená v řečtině zrůda a teratogenní látky jsou látky, které podobně jako mutagenní látky nemusí mít výrazný vliv na svého nositele, ale mohou ovlivňovat jeho potomky. Např. po Conterganu – uklidňujícím léku pro těhotné ženy, se ženám rodily děti s postižením údů nebo přímo bez nich. Na rozdíl od mutagenních látek nemění teratogenní látky DNA a postižení není dědičné.

Těžké kovy

(*heavy metals*)

Jsou kovy, jež jsou stále a mají hustotu větší než 4,5 g/cm³. Patří sem: olovo, měď, nikl, kadmium, platina, zinek, rtuť a arzen. Z hlediska životního prostředí je významná jejich schopnost bioakumulace, tj. schopnost vstupovat do potravních řetězců a hromadit se v tělech živých organismů a způsobovat tak různá onemocnění. Většinou se jedná o onemocnění jater a ledvin, ale může jít i o další orgány. Např. bylo prokázáno, že kadmium se hromadí v kostech a způsobuje jejich měknutí, bioakumulace rtuti stejně jako bioakumulace olova působí na centrální nervovou soustavu, pouhý styk s niklem vyvolává dnes u mnoha lidí alergické reakce atp.

LITERATURA:

Moldán, B.: *Ekologická dimenze udržitelného rozvoje*, UK v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2001

TIMUR

Viz Týmová iniciativa pro místní udržitelný rozvoj měst

Trvale udržitelný rozvoj

(*sustainable development*)

je pojem, který definovala Světová komise pro životní prostředí a rozvoj (viz) v roce 1987 jako odpověď na otázku jak se má lidská společnost chovat, aby nepoškozovala sama sebe, tzn. aby její vývoj nebyl spojen se stále větší degradací životního prostředí, nýbrž vedl pokud možno k jeho ozdravování. Protože realizace ozdravovacího programu v USA v letech 1975–85 (lit. 2) jasně prokázala, že ozdravování životního prostředí nemohou zajistit koncové technologie, ale jen aplikace strategie prevence čili zabraňování vzniku procesů, při nichž dochází k znehodnocování životního prostředí, byl pojem trvale udržitelný rozvoj definován tak, aby tuto prevenci vyžadoval, a to jako: „takový rozvoj společnosti, kdy současná generace uspokojuje svoje potřeby tak, aby neomezila uspokojování potřeb budoucích generací“. Pro úplnost je třeba poznamenat, že v našem zákoně č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, je trvale udržitelný rozvoj definován jako: rozvoj, který současným i budoucím generacím zachovává možnost uspokojovat jejich základní životní potřeby a přitom nesnižuje rozmanitost přírody a zachovává přirozené funkce ekosystémů“ (viz). Po pěti letech od vymezení pojmu trvale udržitelný rozvoj byl na Konferenci OSN v Rio de Janeiro v r. 1992 nazvaném Summit Země (viz) schválen plán jeho realizace. Při jeho plnění dochází ke vzniku nových pojmů jako udržitelnost, udržitelná výroba (viz) a udržitelná spotřeba (viz), udržitelná výstavba, udržitelná průmyslová politika apod. V češtině se z původního pojmu „trvale udržitelný rozvoj“ vypouští slovo „trvale“ a používá se jen spojení „udržitelný rozvoj“. Nejedná se o žádnou zásadní změnu, jde o ryze kosmetickou záležitost vyplývající z hledání nejvýstižnějšího překladu anglického výrazu „sustainable development“, který se sám o sobě nemění, i když se rozšiřuje jeho náplň. Původní zaměření na environmentální problémy vedlo k příčinám, které je způsobují, takže do udržitelného rozvoje bylo třeba zařadit ekonomickou a sociální problematiku. Vznikly tzv. tři pilíře udržitelného rozvoje a na Světovém summitu o udržitelném rozvoji v Johannesburgu (viz) v r. 2002 bylo zdůrazněno, že cílem udržitelného rozvoje je zajistit rovnováhu mezi těmito třemi základními pilíři. Udržitelný rozvoj je pak třeba chápat jako normativní cíl, stálou výzvu podněcující lidskou společnost k hledání nejlepšího řešení tohoto problému.

LITERATURA:

1) Světová komise pro životní prostředí a rozvoj: *Naše společná budoucnost*, Academia Praha 1991

2) Remtová, K.: *Nová strategie v péči o životní prostředí*, Acta oeconomica pragensia, Vědecký sborník VŠE v Praze, str. 123, VŠE Praha 1993, ISSN 0572-3043

Tržně orientovaný nástroj

(market oriented tool)

Viz nástroje tržně orientované

Třetí strana

(third party)

Definice z ČSN ISO/TR 14025:

„třetí strana je osoba nebo orgán, který je v záležitostech týkajících se dané problematiky uznán jako nezávislý na dotčených (zapojených) stranách“.

Poznámka: Třetí strana nutně neznamená zapojení certifikačního orgánu.

Definice z ČSN EN 45020 je stručnější:

„osoba nebo orgán uznané za nezávislé na stranách zainteresovaných v daném problému“.

Pojem třetí strana se v problematice životního prostředí používá velmi často. Viz také heslo certifikace.

Twinningový program

(twinning)

Anglické slovo twins znamená dvojčata a odvozené slovo

twinning spojování nebo slučování. Pod pojmem twinningový program se pak rozumí program intenzivní partnerské spolupráce mezi vzájemně si odpovídajícími institucemi z členských států EU a kandidátských zemí, např. mezi ministerstvy nebo mezi městy apod.

Týmová iniciativa pro místní udržitelný rozvoj měst (zkratka TIMUR)

(Team Initiative for Local Sustainable Development, TILSD)

je sdružení nestátních neziskových organizací a jednotlivců (iniciativa na úrovni nevládního sektoru), jehož posláním je podporovat udržitelný rozvoj v ČR zaváděním místních indikátorů udržitelného rozvoje (sady Společných evropských indikátorů, viz) a sledováním ukazatelů kvality života a prostředí na místní úrovni. Partnery projektu, jejímiž koordinátory jsou Ústav pro ekopolitiku, o. p. s., REC ČR a Agentura Koniklec, bylo v roce 2004 sedm českých měst. Síť se má dále rozšiřovat.

LITERATURA:

1) Praha – Životní prostředí 2004, Magistrát hlavního města Prahy 2005

2) www.timur.cz

3) www.ekopolitika.cz

U

Účinnost

(efficiency)

Pojem označující obecně poměr všech výstupů ke všem vstupům vyjádřený v procentech. (Lit. Hájková, J. a kol.: *Slovník ekologie a životního prostředí anglicko český a česko anglický*, vydáno 1998, *Živá planeta*, ISBN: 80-234-2760-X).

Lze také říci, že jde o dosažení buď:

- a) maximálního efektu ze zdrojů určených na realizaci příslušné aktivity nebo
- b) požadovaného výstupu s minimální spotřebou vstupů

Účinnost se běžně určuje u technických zařízení, např. účinnost přeměny energie. Vstupy a výstupy bývají rozměrově stejné, ale lze hovořit i o účinnosti nějakého opatření z hlediska žádaného efektu, a v tomto případě nemusí být rozměr porovnávaných veličin stejný. Např. účinnost nějakých opatření na snížení environmentálního dopadu. Jde-li o porovnání ekonomická, používá se pojem efektivnost (efektivnost vynaložených nákladů). Viz také pojem **efektivnost**, kde je znázorněn vztah mezi účinností a efektivností.

Udržitelná průmyslová politika

(sustainable industrial policy)

je pojem, jehož vznik je podobně jako vznik pojmů: udržitelná výroba (viz) a udržitelná spotřeba (viz), reakcí na požadavek stanovený na Summitu Země (viz), a to změnit v rámci realizace udržitelného rozvoje vzorce výroby a spotřeby. Pojem udržitelná průmyslová politika se po prvé oficiálně uvádí v názvu: „Akční plán udržitelné spotřeby a výroby a udržitelné průmyslové politiky“. Akční plán má dosáhnout cíle 9 uvedeného v Lisabonském programu Společenství na roky 2008-2010 a je formulován následovně: „Společenství

podpoří průmyslovou politiku zaměřenou na více udržitelnou spotřebu a výrobu, která se soustředí na obnovitelné zdroje energie a nízkouhlíkové produkty, služby a technologie, efektivní z hlediska zdrojů“. Jinými slovy udržitelná průmyslová politika, je politika, která má co nejvíce podporovat vznik udržitelné spotřeby a výroby.

Udržitelná spotřeba

(sustainable consumption)

je pojem, který navazuje na požadavek realizovat udržitelný rozvoj změnou vzorců spotřeby a výroby jak bylo stanoveno na Summitu Země (viz). Pojem byl definován v roce 1994 v norském Oslu na Symposiu o udržitelné spotřebě jako:

„používání služeb a příslušných výrobků, jež odpovídají základním potřebám člověka a zlepšují kvalitu jeho života, přičemž zároveň minimalizují spotřebu přírodních zdrojů, používání toxických látek, produkci emisí odpadů a škodlivin v průběhu celého životního cyklu výrobku tak, aby nebylo ohroženo uspokojování potřeb budoucích generací“.

LITERATURA:

1) OECD: *Report of the OECD workshop on information and consumer decision-making for sustainable consumption*, January 2001

2) UNCSO: *Report on the seventh session on commission on sustainable development*, New York, 1999

3) *Rámcový program udržitelné spotřeby a výroby České republiky, Pláneta, ročník XII, číslo 4/2005, MŽP, ISSN 1213-3393*

Udržitelná spotřeba a výroba ČR

(sustainable consumption and production of the Czech Republic)

je v současné době jedním z hlavních úkolů environmentální politiky, neboť bod 15 Implementačního programu,

který byl odsouhlasen na Světovém summitu o udržitelném rozvoji v Johannesburgu (viz) uložil státům aby vypracovaly 10-letý programový rámec podpory regionálních a národních aktivit k urychlení přechodu k udržitelné spotřebě a výrobě. První expertní setkání představitelů vládních, mezivládních, nevládních a významných obchodních a průmyslových organizací k tomuto úkolu uspořádal UNEP a Divize pro udržitelný rozvoj při OSN (UN DESA) v červnu 2003 v Marrakéši v Maroku. Tím se nastartoval tzv. Marrakéšský proces čili pravidelná setkávání odborníků na globální a regionální úrovni za účelem výměny informací a zkušeností o realizaci udržitelné spotřeby a výroby. V reakci na mezinárodní dění byla v říjnu 2003 ustanovena v ČR při Radě vlády pro udržitelný rozvoj Pracovní skupina pro udržitelnou spotřebu a výrobu, jejímž úkolem bylo vypracovat v návaznosti na Strategii udržitelného rozvoje programový rámec podpory udržitelné spotřeby a výroby. Vypracovaný Rámec programů udržitelné spotřeby a výroby, který kromě Strategie udržitelného rozvoje ČR vychází ještě z dalších přijatých a rozpracovaných strategií a politik (Státní politiky životního prostředí, Surovinové politiky, Státní energetické koncepce, Dopravní politiky aj.), uvádí 11 základních principů a stanovuje šest strategických priorit.

Základní principy:

- 1) úcta k lidskému životu, k přírodě a kulturním hodnotám,
- 2) generační zodpovědnost,
- 3) partnerství mezi zájmovými skupinami,
- 4) nepřekračování environmentálních limitů ekonomického rozvoje,
- 5) rovné příležitosti jednotlivců i skupin,
- 6) postupné preferování intenzivního rozvoje společnosti před rozvojem extenzivním,
- 7) oddělení ekonomického rozvoje od negativních dopadů na životní prostředí (tzv. decoupling),
- 8) celostní přístup při řešení problémů,
- 9) preferování prevence,
- 10) substituce škodlivých produktů produkty neškodlivými,
- 11) snižování materiálové a energetické náročnosti systémů výroby a spotřeby.

Strategické priority:

- 1) Vzdělávání a přenos informací,
- 2) Integrace cílů politik, strategií a programů,
- 3) Eko-efektivnost v životním cyklu,
- 4) Místní iniciativy udržitelné spotřeby a výroby,
- 5) Udržitelná veřejná správa,
- 6) Podmínky trhu.

LITERATURA:

Rámec programů udržitelné spotřeby a výroby České republiky, Planeta ročník XII, číslo 4/2005, MŽP, ISSN 1213-3393

Udržitelná spotřeba a výroba v EU

(EU sustainable consumption and production)

Prvním krokem k udržitelné spotřebě a výrobě bylo vytvoření pracovní skupiny Evropské komise, která se poprvé sešla v prosinci 2003 v březnu. V průběhu roku 2004 vypracovala dokument „Udržitelná spotřeba a výroba v EU“, který obsahuje přehled stávajících politik a nástrojů v oblasti udržitelné výroby a spotřeby v rámci EU, včetně příkladů dobré praxe z jednotlivých zemí. V listopadu 2004 uspořádala Evropská

komise ve spolupráci s UNEP (viz) a UN DESA a za podpory vlád Belgie, Finska, Německa a Švédska širší evropské setkání v Ostende v Belgii. Cílem bylo zajistit rozpracování závěrů Světového summitu pro udržitelný rozvoj (viz) a stanovit klíčové role každé zájmové skupiny, prioritní oblasti v politikách a nástrojích apod. a začlenit vše do strategie udržitelného rozvoje (viz).

Udržitelná výroba

(sustainable production)

je definována analogicky k pojmu udržitelná spotřeba (viz). Udržitelná výroba je výroba produktů, které odpovídají základním lidským potřebám a zlepšují kvalitu života, přičemž zároveň minimalizují spotřebu přírodních zdrojů, používání toxických látek, produkci emisí odpadů a škodlivin v průběhu jejich celého životního cyklu tak, aby nebylo ohroženo uspokojování potřeb budoucích generací.

Udržitelné zásobování

(sustainable procurement)

Další pojem vzniklý v důsledku snahy o realizaci udržitelného rozvoje. Oficiální definice zatím nebyla vybrána. UNEP (viz) považuje udržitelné zásobování za proces v němž organizace při nákupu bere v úvahu:

1. klasické vlastnosti jako cenu, kvalitu, dostupnost, funkčnost, apod.,
 2. environmentální aspekty, tj. vlivy produktu na životní prostředí, jež vykazuje v průběhu svého celého životního cyklu,
 3. celý životní cyklus produktu,
 4. sociální aspekty, tj. vlivy na odstranění chudoby, mezinárodní rovnost v distribuci zdrojů, pracovní podmínky atp.
- Udržitelné zásobování musí:

- zajistit rovnováhu mezi třemi pilíři: environmentálním, ekonomickým a sociálním,
- být zavedeno všemi partnery,
- být integrováno do politiky a do všech operačních úrovní,
- být začleněno do pojmu ekonomika životního cyklu,
- být doprovázeno vytvořením dostatečné kapacity,
- být „měřitelné“ a podporovat transparentnost,
- být aplikovatelné a realistické v zemích, kde jej realizují.

LITERATURA:

Bakken, P. M.: UNEP and Sustainable Procurement, referát na: The 1st International Conference on Green Purchasing in Sendai, October 6–7, 2004, Japan

www.sustainableprocurement.net

Udržitelný rozvoj

(sustainable development)

Viz trvale udržitelný rozvoj

Udržitelný rozvoj v ČR

(Czech Republic Sustainable Development)

Definice udržitelného rozvoje z ČSN ISO 14050 zní: Uspokojení potřeb současnosti bez ohrožení schopnosti budoucích generací uspokojovat jejich vlastní potřeby. Vývoj pojmu viz heslo: trvale udržitelný rozvoj.

Na základě Implementačního plánu schváleného na Světovém summitu o udržitelném rozvoji v Johannesburgu (viz)

doporučila vláda svým usnesením č. 1286 ze dne 16. prosince 2002: „institucionálně zabezpečit na národní úrovni řešení problematiky udržitelného rozvoje vytvořením poradního orgánu vlády pro trvale udržitelný rozvoj.“ Dalším vládním usnesením č. 778 byla pro realizaci udržitelného rozvoje zřízena dne 30. června 2003 Rada vlády pro udržitelný rozvoj (RVUR) jako stálý poradní a koordinační orgán vlády ČR pro oblast udržitelného rozvoje a strategického řízení. Ve struktuře RVUR jsou výbory pro strategii a pro komunikaci a osm pracovních skupin. Pracovní skupina pro udržitelnou spotřebu a výrobu byla ustanovena 30. 9. 2003 a od svého prvního zasedání 19. 11. 2003 intenzivně pracovala na podkladech pro vytvoření desetiletého programového rámce podpory regionálních a národních iniciativ pro urychlení přechodu směrem k udržitelné spotřebě a výrobě (viz). Strategie udržitelného rozvoje České republiky byla schválena usnesením vlády č. 1242 ze dne 8. 12. 2004. Jejím úkolem je být konsenzuálním rámcem pro zpracování dalších materiálů koncepčního charakteru a být východiskem pro strategické rozhodování v rámci jednotlivých resortů i pro meziresortní spolupráci a spolupráci se zájmovými skupinami. Základní časový horizont je rok 2014, některé úvahy a cíle míří až do r. 2030. V listopadu 2005 byl pak přijat Rámec programů podpory USV, který stanovuje 11 principů a 6 strategických priorit udržitelné spotřeby a výroby (viz). Usnesením vlády č. 1111 ze dne 27. září 2006 byly činnosti spojené s prací RVUR převedeny z úřadu vlády na MŽP a byl schválen nový status Rady. Předsedou Rady je předseda vlády, výkonným místopředsedou je ministr životního prostředí a dalšími místopředsedy jsou ministr průmyslu a obchodu a ministr práce a sociálních věcí.

LITERATURA:

- 1) ČSN EN ISO 14050 Slovník
- 2) Nováček, P., Medrly, P., a kol.: *Strategie udržitelného rozvoje*, v edici *Učebnicové texty* vydalo nakladatelství G plus G, Praha, ISBN 80-901896-2-8
- 3) Kušková, P. a kol.: *Česká republika 2003, Deset let ? udržitelného rozvoje*, Univerzita Karlova v Praze, Centrum pro otázky životního prostředí, 2003
- 4) Moldán, B.: *Ekologická dimenze udržitelného rozvoje*, Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum 2001, ISBN 80-246-0246-6
- 5) *Strategie udržitelného rozvoje České republiky*, vydal Úřad vlády ČR, Praha 2005, ISBN 80-86734-42-0
- 6) *Rámec programů udržitelné spotřeby a výroby České republiky, Pláneta*, ročník XII, číslo 4/2005, MŽP ISSN 1213-3393

Udržitelný cestovní ruch

(sustainable tourism)

je definován v materiálech WTO (lit. 1) jako: „takový cestovní ruch, jenž uspokojuje potřeby současných cestovatelů a hostitelských regionů, zatímco jsou chráněny a zlepšovány jeho možnosti do budoucna. To si lze představit jako řízení všech zdrojů tak, že ekonomické, sociální a estetické potřeby jsou naplňovány, zatímco je udržována kulturní integrita, nezbytné ekologické procesy, biologická diverzita a systémy potřebné pro život“. Podobné definice má ve svých dokumentech (lit. 2, 5) Evropská komise. Negativní vlivy turismu včetně dopravy na jednotlivé složky životního prostředí jsou

přehledně uvedeny v (lit. 5). Určitá řešení by mělo přinést vyžadování certifikace ubytovacích zařízení včetně kempů jako ekologicky šetrných ubytovacích zařízení podle environmentálního značení I typu (směrnice pro dané výrobní kategorie jsou už vypracovány, v ČR i v EU) a vyžadování EMS dle ISO 14001 nebo EMAS. Pro udržitelný turismus v chráněných oblastech, označovaný také jako ekoturismus (viz), byla vypracována Evropská charta (viz).

LITERATURA:

- 1) *Doporučení vládám od Světové organizace cestovního ruchu (World Tourism Organisation, zkr. WTO) specializované agentury OSN v roce 2002*,
- 2) Kolářová H.: *Udržitelný rozvoj: Hledání cest, které nekončí*, Univerzita Karlova v Praze, Centrum pro otázky životního prostředí, Praha 2006, ISBN 80-87076-02-8
- 3) *Basic orientations for the sustainability of European tourism, COM(2003) 716 final, European Commission, November 2003*
- 4) Philippe Crist (OECD Secretariat) *OECD Programme on sustainable consumption, sector case studies series: Household Tourism Travel: Trends, Environmental Impacts and Policy Responses, OECD 2002 ENV/EPOC/WPNEP(2001) 14/FINAL*,
- 5) *Taking Account of Environment in Tourism Development, Commission of the European Communities, Directorate-General XXIII – Tourism unit, 1993, ISBN 92-826-6501-1*

UNCED

Zkratka z angl. názvu United Nations Conference on Environment and Development, tj. Konference OSN o životním prostředí a rozvoji, viz Summit Země

UNCSD

Zkratka anglického názvu: United Nations Commission for Sustainable Development, tj. Komise OSN pro udržitelný rozvoj

UNEP

Zkratka anglického názvu: United Nations Environment Programme, v překladu: Program OSN pro životní prostředí (viz) je nejvýznamnější organizací OSN v oblasti životního prostředí.

UNGASS

Zkratka z angl.: Special Session of the General Assembly to Review and Appraise the Implementation of Agenda 21, tj. Zvláštní zasedání Valného shromáždění OSN pro přezkoumání a vyhodnocení Agendy 21 (viz).

LITERATURA:

<http://www.un.org/esa/earthsummit>

UNIDO

Zkratka anglického názvu: United Nations Industrial Development Organization, tj. Organizace OSN pro rozvoj průmyslu. Organizace vznikla jako autonomní orgán na základě Usnesení č. 2152 (XXI) valného shromáždění OSN ze dne 17. 11. 1966. Nahradila třicetileté Centrum pro průmyslový rozvoj (Centre for Industrial Development) založené v r. 1961. Hlavním úkolem je urychlovat industrializaci rozvojových zemí, přičemž mezi hlavní tři prioritní oblasti patří: 1) snižování chudoby pomocí produktivních aktivit, 2) vytvá-

ření obchodních kapacit, 3) problematika energie a životního prostředí.

LITERATURA:

<http://www.unido.org>

Uvažování v rámci životního cyklu

(life-cycle thinking)

je výraz inspirovaný přístupem zohledňujícím celý životní cyklus (viz). V podstatě jde o zdůraznění té skutečnosti, že při posuzování negativních dopadů jakéhokoliv systému (služ-

ba, výrobek, akce, činnost) na životní prostředí, je důležité, aby u daného systému byly posouzeny vlivy všech etap jeho života čili od fáze jeho vzniku (u výrobku získávání surovin) včetně fáze jeho zániku. Posuzováním jen některých etap životního cyklu můžeme získat výsledek, jenž se od skutečného celkového dopadu bude výrazně lišit.

Území významná pro Společenství

(Sites of Community Importance)

Viz Natura 2000

V

Valdezovy zásady

(The Valdez principles)

Valdezovy zásady byly vyvinuty a předloženy Koalicí pro environmentálně odpovědnou ekonomii v reakci na havárii ropného tankeru Exxon Valdez na Aljašském pobřeží v roce 1989. Jedná se o 10 následujících zásad, které by měly podniky dodržovat:

1. ochrana biosféry,
2. udržitelné využívání přírodních zdrojů,
3. snižování a zneškodňování odpadů,
4. rozumné využívání energie,
5. snižování rizika,
6. marketing bezpečných výrobků a služeb,
7. kompenzace škod,
8. podávání pravdivých informací,
9. zřízení funkce ředitelů a manažerů ochrany živ. prostředí,
10. provádět roční audit – sebe vyhodnocování jak jsou tyto zásady plněny.

Při havárii vyteklo do moře 40,9 milionů tun ropy, která znečistila pobřeží v délce 1930 km, poškodila 32 tisíc rybářů a zahynulo při ní 250 tisíc mořských ptáků a tisíce mořských savců. Soudem byla oceněna na 6,75 miliardy dolarů náhrady škody. Exxon Valdez hned po havárii zaplatil dobrovolně 2,5 milionů dolarů na odstranění následků katastrofy a 300 milionů dolarů náhrady škody rybářům. O doplacení rozdílu se vede již 15 let soudní spor.

Veřejné dobrovolné programy

(public voluntary schemes)

patří mezi nástroje environmentální politiky. Jedná se o aktivity, které jsou iniciovány nějakou veřejně právní institucí a účast v nich není nijak omezená. Úkolem a cílem těchto programů je snižování negativního dopadu subjektu na životní prostředí.

Do skupiny veřejných dobrovolných programů můžeme zařadit program EMAS (Eco-Management and Audit Scheme) iniciovaný Evropskou unií nebo zavádění systému environmentálního managementu podle mezinárodní normy ISO 14001. Ve Spojených státech existuje mnoho různých typů environmentálně zaměřených dobrovolných programů, jež vyhláší Federální úřad pro životní prostředí (En-

vironmental Protection Agency, zkráceně EPA) a k nimž se podniky mohou dobrovolně přihlašovat.

Veřejné zakázky

(public procurement)

jsou úplatné smlouvy uzavřené mezi veřejnou správou (státní správa, samospráva) a uchazečem na dodání zboží, provedení práce nebo poskytování služeb. Vzhledem k tomu, že při veřejných zakázkách se spotřebovávají peníze daňových poplatníků, je nutné aby bylo zajištěno, že tyto peníze budou skutečně zhodnoceny a ne jen utraceny. Z toho důvodu jsou pro veřejné zakázky stanovena pravidla, jímž má zakázka vyhovět. Veřejné zakázky mohou vzhledem k velkému množství výrobků, kterých se týkají, značně přispět ke snížení negativních vlivů na životní prostředí, tím že do kritérií určujících vlastnosti výrobku budou řazeny vlivy výrobků na životní prostředí a při uzavírání veřejných zakázek bude dáována přednost výrobkům s nejnižšími negativními vlivy na životní prostředí. Na tuto skutečnost se zaměřuje Evropská politika veřejných zakázek, jejímž úkolem je sestavit pravidla, která povedou k vytvoření konkurenčního, nediskriminačního trhu veřejných zakázek v Evropské unii.

Pravidla o zadávání veřejných zakázek jsou v každém státě určena příslušným právním předpisem. V České republice to byl zákon č. 229/1996 Sb., o zadávání veřejných zakázek, který je nyní, aby se dosáhlo souladu s předpisy EU, nahrazen zákonem č. 40/2004 Sb., o veřejných zakázkách. V tomto novém zákoně je již mimo jiné uveden požadavek, aby uchazeč doložil splnění jakosti dodávek z hlediska ochrany životního prostředí. Kromě toho jedním z kritérií pro zadání veřejné zakázky je i ekologická vlastnost předmětu.

LITERATURA:

Zákon č. 40/2004 Sb., o veřejných zakázkách

Veřejný statek

(public goods)

je ekonomický pojem, který označuje statek, jenž je charakterizován následujícími vlastnostmi:

1. nemůže být dodáván jednotlivcům v omezeném množství podle výše platby, je-li dodán jednomu, je dodán všem,

2. nikdo nemůže být (s přijatelnými náklady) vyloučen z jeho spotřeby
3. spotřeba osoby A nesnižuje možnost všech ostatních osob spotřebovávat ten samý statek.

Z uvedeného vyplývá, že s veřejným statkem jsou problémy v tržní ekonomice, neboť se vymyká tržnímu mechanismu a jeho cenu nelze určit trhem. Jde o tzv. selhání trhu. Z hlediska životního prostředí je podstatné, že mnohé environmentální statky, např. čistý vzduch mají vlastnosti veřejného statku, takže jejich cena nemůže být určena trhem.

Vlastní environmentální tvrzení

(self-declared environmental claim)

je řazeno mezi typy environmentálního značení. Z hlediska environmentální politiky se jedná o dobrovolný informační nástroj, který podnik může používat bez vnější součinnosti a jehož úkolem je informovat zájmové skupiny, především spotřebitele a zákazníky o vlastnostech výrobku nebo služby z hlediska životního prostředí. Vlastní environmentální tvrzení je definováno normou ČSN ISO 14021 jako: „environmentální tvrzení (viz) výrobců, dovozců, distributorů, maloobchodníků nebo jakékoli další osoby, která by pravděpodobně mohla mít z takového tvrzení prospěch, které je vydáno bez certifikace třetí, nezávislou stranou“. Jmenovaná norma uvádí také požadavky, které musí vlastní environmentální tvrzení splňovat.

LITERATURA:

ČSN ISO 14021 *Environmentální značky a prohlášení – Vlastní environmentální tvrzení (typ II environmentálního značení)*

Výrobová kategorie

(product group)

je vybraný a vymezený druh výrobků pro něž se, v Národním programu označování ekologicky šetrných výrobků, stanoví požadavky, které musí výrobek tohoto druhu splňovat, aby mu mohla být ochranná známka ekologicky šetrný výrobek propůjčena. Soubor požadavků vytváří tzv. směrnici (viz). Nově se používá také pojem produktová kategorie anebo doslovného překladu skupina produktů.

LITERATURA:

1) *Národní program označování ekologicky šetrných výrobků*, CENIA, česká informační agentura životního prostředí, Praha 2005, ISBN 80-85087-55-3

2) www.env.cz

3) www.ekoznacka.cz

Výrobové systémy

(products systems)

Tímto pojmem se označuje skutečnost, že vliv životního cyklu jednoho výrobku na životní prostředí závisí také na tom, jak ovlivňují životní prostředí životní cykly dalších výrobků nebo služeb, s nimiž je sledovaný výrobek funkčně spojen. Např. vliv automatické pračky na životní prostředí bude dán tím:

- jaké vlivy na životní prostředí budou vykazovat životní cykly všech dílčích výrobků z nichž je pračka sestavena,
- jak velká bude spotřeba elektrické energie při praní a z jakých primárních zdrojů byla příslušná elektrická energie získána,

- jak velké množství vody pračka při praní spotřebuje,
- jaké množství pracího prášku a jiných činidel pračka při praní spotřebuje
- jaký vliv na životní prostředí vykazuje životní cyklus pracího prášku, popřípadě životní cykly ostatních činidel
- jakým způsobem je prováděna údržba pračky během její životnosti,
- jakým způsobem bude pračka po skončení své životnosti likvidována,
- atp.

Vzorce spotřeby

(consumption patterns)

Pod tímto pojmem se rozumí obecné kvalitativního a kvantitativního charakteru spotřeby, které podobně jako kvalitativní a kvantitativní zaměření výroby (viz vzorce výroby a spotřeby) má velký vliv na životní prostředí. V současné době se ukazuje, že k požadované změně vzorců výroby již pomalu dochází, zatímco opatření na změnu vzorců spotřeby jsou zcela nedostatečná, takže současné vzorce spotřeby jsou obecně považovány za jednu z hlavních příčin zátěže životního prostředí. Vzorce spotřeby se přitom velice liší nejen v rámci jednotlivých zemí, ale především v rámci států. Spotřeba ve vyspělých zemích je několikanásobně větší než v zemích rozvojových, přičemž z hlediska celkové kapacity Země si nelze vůbec představit, že by spotřeba všech lidí na světě dosáhla současné výše spotřeby v USA. Nerovnoměrnost spotřeby lze kvantitativně změřit pomocí indikátorů spotřeby, jako např.: environmentální prostor (viz), environmentální stopa (viz) a environmentální batoh (viz).

Vzorce výroby a spotřeby

(production and consumption patterns)

Nejedná se o nějaké konkrétní vzorce, ale o obecné označení zaměření výroby a spotřeby. Oficiálně byl pojem uveden ve výstupních dokumentech Konference OSN o životním prostředí a rozvoji, nazvané Summit Země (viz), která se konala v Rio de Janeiro v r. 1992. Jedná se o Agendu 21 (viz), kde se v prvním oddíle v kap. 4. uvádí jako jeden z cílů udržitelného rozvoje změna neudržitelných vzorců výroby a spotřeby a dále o Deklaraci o životním prostředí a rozvoji, která obsahuje 27 hlavních zásad trvale udržitelného rozvoje a kde zásada č. 8 zní: „S cílem dosáhnout trvale udržitelného rozvoje a lepší kvality života pro všechny lidi by státy měly omezit a vyloučit neudržitelné vzorce výroby a spotřeby a zavádět vhodná demografická opatření“. Jinými slovy přejít z výrobních procesů, produktů a procesů jejich spotřeby a závěrečné likvidace jako odpadů, které životní prostředí poškozují, jsou neudržitelné, na procesy a produkty, jež budou udržitelnější čili šetrnější vůči životnímu prostředí, tj. snažit se o zavedení udržitelné spotřeby a výroby. Znovu je tento požadavek zařazen do Implementačního plánu, tj. výstupního dokumentu Světového summitu o udržitelném rozvoji (viz) konaném v Johannesburgu v r. 2002, podle něhož si státy mají vytvořit strategie na dosažení udržitelné spotřeby a výroby. Konkrétní strategie na dosažení udržitelné spotřeby a výroby (viz) a specifikace priorit, na něž se změna má

zaměřit se mění s časem. V současné době klade EU ve svém „Akčním plánu udržitelné spotřeby a výroby a udržitelné průmyslové politiky“ důraz na co největší využívání obno-

vitelných zdrojů energie, zařazování environmentálních technologií (viz) a podporování nízkouhlíkových produktů a technologií.

W

WSSD

Zkratka z angl. názvu: World Summit on Sustainable Development, viz Světový summit o udržitelném rozvoji

Z

Zainteresovaná strana

(interested party)

Pojem je oficiálně definován v mezinárodních normách řady ISO 14000, kde také existuje hned v několika definičních variantách:

ČSN EN ISO 14001: „zajímavá strana je jednotlivec nebo skupina, která se zajímá o environmentální profil organizace nebo je jím ovlivněna“,

ČSN ISO/TR 14025: „zajímavá strana je jakákoli strana ovlivněná vypracováním a použitím environmentálního prohlášení typu III“,

ČSN ISO 14024: „zajímavá strana je jakákoli strana ovlivněná vypracováním a použitím environmentálního prohlášení typu I“,

ČSN EN ISO 14040: „zajímavá strana je jedinec nebo skupina dotčená environmentálním výkonem výrobního systému nebo výsledky posuzování životního cyklu“.

Zájmové skupiny

(stakeholders)

Subjekty, kterých se změna životního cyklu výrobku může ekonomicky dotknout. Viz též pojem zainteresované strany. Neplést se shareholder (podílčníci) a stockholder (akcionáři). Uváděné definice:

1. „skupina nebo jednotlivci, kteří mohou mít vliv na dosažení podnikových cílů, ale na druhé straně mohou být sami dosažením podnikových cílů ovlivněni.“ (Ed Freeman: „Strategic Management – A Stakeholder Approach“),
2. „subjekty, jež mají možnost nebo moc působit na podnik“ (Carroll 1993)
3. „subjekty, jejichž hmotné zájmy jsou spojeny s podnikem, takže v závislosti na chování podniku mohou něco ztratit nebo naopak něco získat“ (Clarkson 1995).

LITERATURA:

1) Beckenstein, A. R., Long, F. J., Arnold M. B., Gladwin, T. N.: Stakeholder Negotiations: Exercises in Sustainable Development, IRWIN, USA, 1996, ISBN 0-256-18806-8

Zálohové systémy

(deposit refundation systems)

patří mezi tržně orientované ekonomické nástroje environmentální politiky. Předmětem trhu u zálohových systémů jsou výrobky, u nichž je třeba, aby je spotřebitel po použití vrátil.

Jedná se buď o výrobky, které lze použít několikanásobně, (např. z obalů vratné pивní lahve), anebo výrobky, jež je zapotřebí zneškodnit určitým způsobem (např. zářivky, baterie, akumulátory, pneumatiky). K navrácení výrobku je spotřebitel nucen tím, že při nákupu zaplatí určitou zálohu, kterou po přinesení výrobku obdrží zpět.

Používání zálohových systémů se ve světě stále více prosazuje, neboť se v podstatě jedná o preventivní přístup.

Navíc zálohové systémy vytvářejí ze záloh, jež nebyly vyzvednuty finanční zdroje, které lze použít pro environmentální účely.

Zelená kniha EU

(Green Paper)

Účelem Zelených knih (Green Paper) je soustředit co nejvíce návrhů na realizaci plánované akce a předložit je veřejnosti za účelem vyvolání diskuse. Po Zelených knihách následují Bílé knihy, které již obsahují konkrétní návrhy pro přijetí opatření ve specifických oblastech politiky.

Zelená poptávka

(green demand)

Pod tímto pojmem se rozumí nejen přednostní nakupování výrobků a služeb s co nejnižším negativním dopadem na životní prostředí, ale i jejich aktivní vyhledávání a požadování.

Zelená produktivita

(green productivity)

Termín zavedený Asijskou organizací pro produktivitu (Asian Productivity Organisation) v roce 1994 v rámci založení Programu pro zelenou produktivitu vyzývajícímu k dosažení

udržitelné produktivity. Ve spojení s pojmem čistší produkce je zelená produktivita strategií pro zvýšení produktivity a zlepšení environmentálního profilu s cílem zlepšit sociálně-ekonomický rozvoj. Šest metodologických kroků zelené produktivity je popsáno v lit. 2.

LITERATURA:

1) UNIDO: *Manual on the Development of Cleaner Production policies – Approaches and Instruments*, Vienna 2002

2) Baas, L. W.: *Cleaner Production and Industrial Ecology: Dynamic Aspects of the Introduction and Dissemination of New Concepts in Industrial Practice*, Eburon Academic Publishers, The Netherlands 2005, ISBN 90-5972-083-0

3) www.apo-tokyo.org

Zelená veřejná zakázka

(green public procurement)

je taková veřejná zakázka (viz), kde se nárokuje i určité splnění environmentálních požadavků, ať už v rámci technických požadavků nebo v rámci výběrových kritérií.

Vzhledem k tomu, že nákupy v rámci veřejných zakázek tvoří cca 14 % až 16 % HDP Evropské unie, považuje Evropská unie zavedení zelených veřejných zakázek za velmi významné z hlediska ochrany životního prostředí a podporuje jej ve svém Šestém akčním programu. Nezanedbatelná není ani ta skutečnost, že zařazení environmentálního hlediska do veřejných zakázek bude výrobce motivovat k vývoji nových produktů a technologií s nižšími negativními dopady na životní prostředí. Také v našem novém zákoně č. 40/2004 Sb., o veřejných zakázkách je již jedním z kritérií pro zadání veřejné zakázky i ekologická vlastnost předmětu a je požadováno, aby uchazeč doložil, že předmět plní požadovanou jakost z hlediska ochrany životního prostředí.

LITERATURA:

ICLEI: *The World buys Green – International Survey on National Green Procurement Practices*, Germany 2001

Zelené nakupování

(green purchasing)

znamená vybírat výrobky nebo služby při nakupování nejen podle ceny a kvality, ale také podle jejich vlivu na životní prostředí.

Význam zeleného nakupování spočívá především v tom, že na trhu vytváří zelenou poptávku a tím podporuje zelenou nabídku. Podobně jako u ekolabelingu (viz) jde o tržně orientovaný nástroj. Zelené nakupování stejně jako zelené zásobování a zelené veřejné zakázky jsou velmi důležité pro dosažení udržitelného rozvoje a je proto třeba zajistit intenzivní výměnu informací. První mezinárodní konference o zeleném nakupování se uskutečnila 6.–8. října 2004 v Sendai v Japonsku. Výsledkem konference je Sendajská deklarace Zeleného nakupování shrnující základní principy podporující zelené nakupování. Organizátoři konference: Green Purchasing Network z Japonska a město Sendai. Spolupracovníci: ICLEI (viz), GEN (viz) a japonská federace ekonomických organizací a zaměstnavatelských sdružení (Keidanren). Green Purchasing Network (zkratka GPN) již vydala Principy zeleného nakupování, které sestávají ze 4 hlavních zásad:

1. před nákupem si ověřit jeho nezbytnost,
2. uvědomit si environmentální dopady nakupovaného produktu ve všech stádiích jeho životního cyklu,
3. ověřit si environmentální profil výrobců a distributorů,
4. získávat environmentální informace při nákupu.

Na bázi uvedených zásad vydala GPN již 15 Nákupních směrnic týkajících se nákupu jednotlivých druhů výrobků např. osobních počítačů, kancelářského nábytku, ledniček, televizorů, ubytovacích zařízení.

LITERATURA:

1) OECD: *Greener Public Purchasing, Issues and Practical Solutions*, year 2000, ISBN 92-64-17688-8

2) Kanichová, K.: *Odpovědné nakupování*, CENIA, česká informační agentura životního prostředí, Praha 2008, ISBN 978-80-85087-61-1

Zelené zásobování

(green procurement)

se užívá v případě zásobování orgánů veřejné správy. Jde v podstatě o zelené nakupování (green purchasing), ale ve větším měřítku.

Vedle pojmu ekvivalentního anglického výrazu green procurement se vyskytuje ještě pojem eco-procurement čili eko-zásobování (viz), kde se jedná nejen o nakupování výrobků s co nejnižšími negativními dopady na životní prostředí, ale i o omezení nákupů čili snížení množství nakupovaných výrobků.

Výsledky studie realizované Komisí EU v roce 2003 ukázaly, že pokud jde o zelené zásobování orgánů veřejné správy je na prvním místě Švédsko, kde s propagací zeleného nakupování začaly na začátku 90. let min. století a v letech 1998 až 2001 jmenovala švédská vláda Výbor pro ekologicky udržitelné veřejné zakázky. Jedním z výsledků práce Výboru bylo vytvoření obecného národního nástroje, tzv. EKV. instrumentu na podporu ekologicky udržitelných veřejných zakázek. Zelené zásobování je ve Švédsku zavedeno již u 50 % úřadů a environmentální kritéria jsou uvedena u více než 50 % nákupů. Na druhém místě je Dánsko s 40 % úřady, kde je zelené zásobování zavedeno u více než 50 % nákupů. Na třetím místě je Německo s 30% účastí, dále Rakousko s 28% účastí a Velká Británie s 23% účastí. Průměrná účast v EU je 19 %. V ČR začalo se zeleným zásobováním (nakupováním ekologicky šetrných výrobků) MŽP na základě příkazu ministra z r. 1998. V r. 2000 bylo přijato usnesení vlády podporující nakupování ekologicky šetrných výrobků centrálními orgány státní správy. Kancelář veřejného ochránce práv v Brně začala zelené nakupovat v rámci realizace ekologicky šetrnějšího provozu v roce 2003.

LITERATURA:

Stav zeleného zásobování v Austrálii v roce 2004 – zpráva na: www.greenprocurement.org.au

Zelenější produkt

(greener product)

je podle, dále uvedené literatury, produkt (viz), který má nižší dopad na životní prostředí (viz) v průběhu svého životního cyklu (viz) než produkty s ním alternativní, tj. produkty plnící tutéž funkci.

Poznámka: Rozdíl mezi pojmem zelenější produkt a ekologicky šetrný výrobek (viz), popř. produkt je dán pouze tím, že ekologicky šetrný výro-

bek je označen ochrannou známkou, jež jeho nižší environmentální dopad potvrzuje a zároveň jej zařazuje do určité výrobkové kategorie, takže lze přesně zjistit i požadavky, které pro získání této ekoznačky musí splnit. Zelenější výrobek je širší pojem. Platí, že každý ekologicky šetrný výrobek musí patřit mezi zelenější výrobky, ale neplatí opak, každý zelenější výrobek nemusí být označen známkou. Hlavní příčinou je ta skutečnost, že nebyla v daném ecolabelingovém programu vyhlášena příslušná výrobková kategorie, kam by zelenější výrobek patřil. Důvodem nevyhlášení výrobkové kategorie může být i ta skutečnost, že existuje jen málo výrobků, jež by vytyčené požadavky mohly splnit a nemá význam vynakládat peníze na příslušné řízení s tím spojené.

LITERATURA:

Commission of the European Communities: *Integrated Product Policy, Building on Environmental Life-Cycle Thinking, Communication from the Commission to the Council and the European Parliament*, Brusel 18. 6. 2003

Zvláštní zasedání Valného shromáždění OSN pro přezkoumání a vyhodnocení Agendy 21

(*Special Session of the General Assembly to Review and Appraise the Implementation of Agenda 21*, zkratka UNGASS)

se konalo v New Yorku v červnu 1997 s účelem posoudit pokrok dosažený v naplňování závěrů Summitu Země (viz) a zúčastnilo se ho cca 40 představitelů vlád a států, kromě G7 většinou ze států OECD (viz) a několika zemí rozvojových. Zasedání se seznámilo s národními strategiemi udržitelného rozvoje a s poznatkem, že se většinou nejlépe realizují v lokálním měřítku. Značná pozornost byla věnována emisím skleníkových plynů a úbytku zdrojů sladké vody.

LITERATURA:

1) <http://www.un.org/esa/earthsummit>

2) Moldán, B.: (Ne) udržitelný rozvoj ekologie hrozba i naděje, Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum 2001, ISBN 80-246-0286-5

Ž

Životní cyklus výrobku

(*product life-cycle*)

Oficiální definice životního cyklu je uvedena v normě ČSN EN ISO 14040 a zní: všechna stadia života výrobku od získávání surovin potřebných k jeho výrobě, přes výrobu vlastního výrobku, jeho používání a likvidace použitého, již nepotřebného výrobku. Není totožný se životností výrobku (viz).

LITERATURA:

ČSN EN ISO 14040:2006 *Environmentální management – Posuzování životního cyklu – Zásady a osnova*

Životní prostředí

(*environment*)

Pro pojem životní prostředí existuje několik definic. Nejznámější z nich jsou:

- 1) definice dynamická od norského profesora Wika, přijatá na konferenci UNESCO v Paříži v roce 1967: „životní prostředí je ta část světa, se kterou je živý organismus ve stálé interakci, to znamená, kterou používá, mění a které se musí přizpůsobovat“;
- 2) definice tbiliská přijatá na konferenci v Tbilisi v roce 1979: „životní prostředí je systém složený z přírodních, umělých a sociálních složek materiálního světa, jež jsou, ane-

bo mohou být s uvažovaným organismem ve stálé interakci“;

- 3) definice uvedená v našem zákoně č. 17/1992 Sb., o životním prostředí: „vše, co vytváří přirozené podmínky existence organismů včetně člověka a je předpokladem jejich dalšího vývoje. Jeho složkami jsou zejména: ovzduší, voda, horniny, půda, organismy, ekosystémy a energie“;
- 4) definice uvedená v normě ČSN EN ISO 14001: „prostředí, ve kterém organizace provozuje svou činnost a zahrnující ovzduší, vodu, půdu, přírodní zdroje, rostliny a živočichy, lidi a jejich vzájemné vztahy“.

LITERATURA:

1) Remtová, K.: *Strategie podniku v péči o životní prostředí*, Dobrovolné nástroje, VŠE Praha 2006, ISBN 80-245-1086-3

2) Reichholz, J.: *Životní prostředí, Ekologie lidských sídel*, Ikar Praha 1999, ISBN 80-7202-503-1

3) Zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí

4) ČSN EN ISO 14001:2005 *Systémy environmentálního management – Požadavky s návodem k použití*

Životnost výrobku

(*useful life of product*)

je doba, po kterou výrobek plní svou funkci, pro níž byl vyroben. Nesmí se plet s pojmem životní cyklus výrobku (viz).

Abecední přehled výrazů uvedených ve slovníku

(v závorce je uveden odpovídající anglický výraz)

A

Aarhuská úmluva (*Aarhus Convention*)
Aarlborgská charta (*Aarlborg Chart*)
Acquis communautaire (*Acquis communautaire*)
Agenda 21 (*Agenda 21*)
Agroturistika (*agrotourismus*)
Akční plán pro udržitelnou spotřebu a výrobu a udržitelnou průmyslovou politiku (*The Community Sustainable Consumption and Production and Sustainable Industrial Policy Action Plan*)
Akreditace (*accreditation*)
Analýza SWOT (*SWOT analysis*)
Audit (*audit*)
Audit EMS (*audit EMS*)
AWI zkratka z angl.: *Approved Work Item for a New International Standard or a Revision*, tj. Nová pracovní verze mezinárodní normy nebo revize

B

BAT zkratka z anglického: *best available technique*, tj. nejlepší dostupná technika
BCSD zkratka z *Business Council for Sustainable Development*, Podnikatelská rada pro trvale udržitelný rozvoj
Benchmarking (Porovnávání s nejlepším) (*benchmarking*)
Benchmarking environmentální výkonnosti (*benchmarking environmental performance*)
BIG-NET (zkratka *Buy it green*, tj. Nakupuj zeleně)
Bílá kniha EU (*White Paper*)
Bílá labuť (*White Swan*)
Bioakumulace (*bioaccumulation*)
Biodegradovatelný (*biodegradable*)
Biodiverzita (*Biodiversity*)
Biopotravina (*organic food*)
Bioprodukt (*product of organic farming*)
BREF zkratka z anglického výrazu: *BAT reference documents*

C

CD zkratka z angl.názvu: *Committee Draft of a New International Standard or a Revision*, tj. Koncept výboru pro mezinárodní normu nebo revizi
CEN (*Comité européen de normalisation*)
Certifikace (*certification*)
CSR zkratka z angl. názvu: *Corporate Social Responsibility*, tj. sociální odpovědnost organizace

Č

Číslo CAS (*CAS No.*)
Čistší produkce (*cleaner production*)

D

D4E totéž co zkratka *DfE = Design for Environment*. Je využito stejné výslovnosti anglické číslovky *four = 4* s předložkou „for“
Decoupling (*decoupling*, viz rozpojení vazby)
Decouplingový faktor (*decoupling factor*)
Deklarace o čistší produkci (*Declaration on Cleaner Production*)
Dematerializace (*dematerialization*)
DfE zkratka z *Design for Environment*, (*ekodesign*)
DIS zkratka z anglického názvu: *Draft International Standard*, tj. Koncept mezinárodní normy
Dobsonova jednotka, označení D.U. (*Dobson unit*, , *D.U.*)
Dobrovolné environmentální dohody (*voluntary environmental agreements*)
Dobrovolné přístupy (*voluntary approaches*)
Dodavatelský řetězec (*supply chain*)
Dohled nad výrobkem (*product stewardship*)

E

EEA zkratka z angl. názvu *European Environment Agency*, tj. Evropská agentura životního prostředí
Efekt odrazu (*rebound efekt*)
Efektivita (*effectiveness*)
EIA zkratka *environment impact assessment*, tj. posuzování vlivů na životní prostředí
Ekoagroturistika (*ecoagrotourismus*)
Ekodesign (*ecodesign*)
Eko-efektivita (*eco-effectiveness*)
Ekolabeling (*ecolabelling*)
Ekolabelingový program (*ecolabelling programme*)
Ekologická stopa (*ecological footprint*)
Ekologické zemědělství (*organic farming*)
Ekologický batoh (*ecological rucksack*)
Ekologie (*ecology*)
Ekosystém (*ecosystem*)
Ekoturistika (*ecotourism*)
Eko-účinnost (*eco-efficiency*)
Eko-zásobování (*eco-procurement*)
Ekoznačka (*eco-label*)
EMA zkratka z: *environmental management accounting*, tj. environmentální manažerské účetnictví (viz)
EMAS zkratka z názvu *eco-management and audit scheme*
Emise (*emission*)
EMS (*environmental management system*)
Energetické služby se zárukou (*energy performance contracting*)
Energetické štitkování (*energy efficiency labelling programme*)
Environmentální aspekt (*environmental aspect*)
Environmentální audit (*environmental audit*)
Environmentální dohody (*environmental agreement*)
Environmentální dopad (*environmental impact*)

Environmentální komunikace (*environmental communication*)
Environmentální manažerské účetnictví (EMA) (*environmental management accounting*)
Environmentální náklady (*environmental costs*)
Environmentální pojištění (*environmental insurance*)
Environmentální politika (*environmental policy*)
Environmentální profil (*environmental performance*)
Environmentální prohlášení (*environmental declaration*)
Environmentální prohlášení o produktu (*environmental product declaration*)
Environmentální prohlášení typu III (*type III environmental declaration*)
Environmentální prostor (*environmental space*)
Environmentální reporting (*environmental reporting*).
Environmentální technologie (*environmental technology*)
Environmentální tvrzení (*environmental claim*)
Environmentální účetnictví (*environmental accounting*)
Environmentální vliv (*environmental influence*)
Environmentální výrobkově orientovaná politika (*environmental product oriented policy*)
Environmentální značení (*environmental labelling*)
Environmentální značení typ I (*environmental labelling type I*)
Environmentální značení typ II (*environmental labelling type II*)
Environmentální značení typ III (*environmental labelling type III*)
Environmentální značka (*environmental label*)
EPA zkratka z angl. názvu *The Environment Protection Agency*, tj. Úřad na ochranu životního prostředí
EPC zkratka z anglického výrazu: *Energy Performance Contracting*, tj. Energetické služby se zárukou
EPD zkratka angl. názvu *Environmental Product Declaration*, environmentální produktová deklarace
EPER zkratka z angl. názvu *European Pollutant Emission Register*, tj. Evropský registr emisí znečišťujících látek
ESCO zkratka *Energy Services Company*, tj. firma poskytující energetické služby metodou EPC nebo dle M&T ESCO
Eutrofizace (*nutrification*)
Evropský registr emisí znečišťujících látek (*European Pollutant Emission Register*, zkratka EPER)
Evropská agentura životního prostředí (*European Environment Agency*, zkratka EEA)
Evropská charta pro udržitelnou turistiku v chráněných oblastech (*European Charter for Sustainable Tourism in Protected Areas*)
Evropská politika veřejných zakázek (*European public procurement policy*)
Evropská strategie udržitelného rozvoje (*European sustainable development strategy*)
Externalita (*externality*)

F

FDIS zkratka z angl. výrazu: *Final Draft International Standard*, tj. Závěrečná verze mezinárodní normy
Fotochemický smog (*photochemical smog*)
Funkční jednotka (*functional unit*)

G

Globální fond životního prostředí (*Global Environment Facility*, zkratka GEF)

GEN zkratka z *Global ecolabelling network* čili Globální síť ekologizačních programů
Globalizace (*globalization*)
Globální oteplování (*global warming*)
Globální síť ekologizačních programů (*Global ecolabelling Network*)
GRI zkratka z *Global Reporting Initiative*, tj. Iniciativa globálního reportingu

H

Hodnocení environmentálního profilu (*environmental performance evaluation*)
Hodnocení možností čistší produkce (*cleaner production assessment*)
Hodnocení životního cyklu (původní překlad *Life-cycle assessment*, nyní Posuzování životního cyklu, viz)
Hodnotový řetězec (*value chain*)
Hospodárnost (*economy*)

I

ICLEI zkratka z anglického názvu: *International Council for Local Environmental Initiatives*, tj. Mezinárodní rada pro lokální environmentální iniciativy
Imise (*air pollution*)
Indikátory udržitelného rozvoje (*sustainability indicators*)
Integrovaná produktová politika (*integrated product policy*, zkratka IPP)
Integrované řízení řetězců (*integrated chain management*)
Integrovaný management životního cyklu (*integrated life cycle management*)
Integrovaná prevence a omezování znečištění (*integrated prevention and pollution control*)
Inventarizační analýza životního cyklu (*life-cycle inventory analysis*, LCI)
IPCC zkratka z angl. názvu: *Intergovernmental Panel on Climate Change*, tj. Mezivládní panel pro změnu klimatu
IPPC zkratka z anglického výrazu *Integrated prevention pollution control*, viz Integrovaná prevence a omezování znečištění
ISO 14000 (*ISO 14000*)
ISO normy (*ISO standards*)
ISO normy-vývoj (*ISO standards –development*)

J

Jednostranné dohody (*unilateral agreements*)
Jednostranné závazky (*unilateral commitments*)

K

Kjotský protokol (*Kyoto Protocol*)
Kód NACE (*NACE code*)
Kód NOSE-P (*NOSE-P Code*)
Koncové technologie (*end-of-pipe technologies*)

L

LCA zkratka z *life-cycle assessment*, posuzování životního cyklu
LCI zkratka angl. výrazu: *life-cycle inventory*, tj. inventarizace životního cyklu

M

MA 21 zkratka pro Místní Agendu 21

Management dodavatelského řetězce (supply-chain management)

Marrakéšský proces (Marrakesh Process)

M&T zkratka výrazu „monitoring a targeting“

Materálová identifikace (material identification)

Mezinárodní deklarace o čistší produkci (International declaration on cleaner production)

Mezinárodní smlouvy (international conventions)

Mezivládní panel pro změnu klimatu (Intergovernmental Panel on Climate Change)

MŽP ČR zkratka pro: Ministerstvo životního prostředí České republiky, tj. the Ministry of the Environment of the Czech Republic

Místní Agenda 21 (Local Agenda 21)

Mobiova smyčka (Mobius loop)

Modrý anděl (Blue Angel)

Monitoring a targeting (monitoring and targeting)

Mutagenní látky (mutagenic substances)

N

Náhrada výrobku službou (system product-service)

NAMEA (NAMEA)

Národní klasifikace ekonomických činností (National Classification of Economic Activities)

Národní program čistší produkce (National programme of cleaner production)

Národní program EMAS (National Programme of EMAS)

Národní program environmentálního značení (National programme of labelling)

Národní program označování ekologicky šetrných výrobků (National programme of labelling environmentally friendly products)

Národní program zavedení systému řízení podniku a auditu z hlediska ochrany životního prostředí (National programme of eco-management and audit scheme)

Natura 2000 (Natura 2000)

Nástroje analytické (posuzovací) (analytical tools)

Nástroje direktivní (normative tools)

Nástroje dobrovolné (voluntary tools)

Nástroje dokumentační (documentary tools)

Nástroje edukační (educational tools)

Nástroje ekonomické (economic tools)

Nástroje environmentální politiky (tools of environmental policy)

Nástroje finanční (financial tools)

Nástroje informační (informative tools)

Nástroje kooperační (cooperative tools)

Nástroje regulační (regulative tools)

Nástroje smluvní (agreement tools)

Nástroje tržně orientované (market oriented tools)

Negativní externalita (negative externality)

Nejlepší dostupná technika (best available technique)

Norma (standard)

O

Obchodovatelné povolenky (tradeable permits)

Odpad (waste)

Odpad komunální (municipal waste)

Odpad nebezpečný (hazardous waste)

Odpovědné podnikání v chemii (responsible care)

Odvětvová klasifikace ekonomických činností CZ-NACE (Industrial Classification of Economic Activities CZ-OKEČ)

OECD zkratka pro: Organization for Economic Cooperation and Development, tj. Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj

Opakovaně použitelný (reusable)

Organické zemědělství (organic agriculture)

Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (Organization for Economic Cooperation and Development)

Ozon (ozone)

P

Podnik (enterprise)

Podnikatelská charta pro (trvale) udržitelný rozvoj (Business Charter for Sustainable Development)

Podnikatelská rada pro trvale udržitelný rozvoj (Business Council for Sustainable Development, zkr.BCSD)

POEMS zkratka z anglického názvu: Pollution Prevention and Environmental Management Systems, tj. Systémy environmentálního managementu a prevence znečištění

Posuzování vlivů na životní prostředí (environmental impact assessment, zkratka EIA)

Posuzování životního cyklu (life-cycle assessment)

Prevence (předcházení) znečištění (pollution prevention)

Proces (process)

Produkt (product)

Produktová kategorie (product group)

Produktový řetězec (product chain)

Produktový systém (product systém)

Program EMAS (EMAS programme)

Program environmentálního značení typu I (Type I environmental labelling programme)

Ptačí oblasti (Special Protection Area)

R

REC zkratka z anglického názvu: Regional Environmental Center for Central and Eastern Europe, tj. Regionální environmentální centrum pro střední a východní Evropu

Recyklace (recycling)

Recyklovatelný (recyclable)

Recyklovaný materiál (recycled material)

Referenční dokumenty nejlepších dostupných technik (BAT Reference Documents, zkratka BREF)

Riziko (risk)

Rozpojení vazby (decoupling)

Rozrušování ozonové vrstvy (ozone depletion)

Rozšířená odpovědnost výrobce (extended producer responsibility)

RVUR zkratka z názvu: Rada vlády pro udržitelný rozvoj, The Government Council for Sustainable Development

S

SEA zkratka z anglického: strategic environmental assessment

SETAC zkratka z angl. názvu Society of Environmental Toxicology and Chemistry, tj. Společnost pro environmentální toxikologii a chemii

Skládka odpadů (landfill for waste)

Skleníkové plyny (greenhouse gases)

Skleníkový efekt (*greenhouse effect*)

Směrnice EU (*directive EU*)

Sociální odpovědnost organizace (*corporate social responsibility, zkratka CSR*)

Společné evropské indikátory (*European common indicators*)

Společnost pro environmentální toxikologii a chemii (*Society of Environmental Toxicology and Chemistry*)

Standardní nomenklatura zdrojů emisí (*Standard Nomenclature for Sources of Emission*)

Státní program EVVO ČR (*State EEA Programme of the Czech Republic*)

Strategická EIA (*strategic environmental assessment, zkratka SEA*)

Strategie udržitelného rozvoje EU (*EU Strategy for Sustainable Development*)

Subsidiarita (*subsidiarity*)

Summit Země (*Earth summit*)

Světová komise pro životní prostředí a rozvoj (*World Commission on Environment and Development*)

Světová organizace pro ekoznačení (*Global Ecolabelling Network*)

Světový fond pro životní prostředí (*Global Environment Facility, zkratka GEF*)

Světový summit o udržitelném rozvoji (*World Summit on Sustainable Development*)

SWOT analýza (*analysis SWOT*)

Systém environmentálního managementu (*environmental management system*)

Systém výrobek-slужba (*product-service system, zkratka PSS*)

Š

Šestý akční program Společenství pro životní prostředí (*The Sixth Community Environment Action Programme*)

T

Technologie ozdravující životní prostředí (*environmental remediation technologies*)

Teratogenní látky (*teratogenic substances*)

Těžké kovy (*heavy metals*)

TIMUR zkratka z Týmová iniciativa pro místní udržitelný rozvoj měst, angl.: Team Initiative for Local Sustainable Development, zkratka: TILSD

TILSD zkratka z Team Initiative for Local Sustainable Development, tj. Týmová iniciativa pro místní udržitelný rozvoj měst, zkratka TIMUR

Trvale udržitelný rozvoj (*sustainable development*)

Třetí strana (*third party*)

Twiningový program (*twinning*)

Týmová iniciativa pro místní udržitelný rozvoj měst (zkratka TIMUR) (*Team Initiative for Local Sustainable Development, TILSD*)

U

Účinnost (*efficiency*)

Udržitelná průmyslová politika (*sustainable industrial policy*)

Udržitelná spotřeba (*sustainable consumption*)

Udržitelná spotřeba a výroba ČR (*sustainable consumption and production of the Czech Republic*)

Udržitelná spotřeba a výroba EU (*sustainable consumption and production EU*)

Udržitelná výroba (*sustainable production*)

Udržitelné zásobování (*sustainable procurement*)

Udržitelný cestovní ruch (*sustainable tourism*)

Udržitelný rozvoj (*sustainable development*)

Udržitelný rozvoj ČR (*the Czech Republic Sustainable Development*)

UNCED zkratka angl. názvu *United Nations Conference on Environmental Development*, tj. Konference OSN o životním prostředí a rozvoji

UNCSD zkratka anglického názvu: *United Nation Commission for Sustainable Development*, tj. Komise OSN pro udržitelný rozvoj

UNEP zkratka z *United Nations Environmental Programme*

UNGASS zkratka pro: *Special Session of the General Assembly United Nations (to Review and Appraise the Implementation of Agenda 21)*, Zvláštní zasedání Valného shromáždění OSN (pro přezkoumání a vyhodnocení Agendy 21)

UNIDO zkratka anglického názvu: *United Nations Industrial Development Organization*, tj. Organizace OSN pro rozvoj průmyslu

Uvažování v rámci životního cyklu (*life-cycle thinking*)

V

Valdezovy zásady (*Valdez principles*)

Veřejné dobrovolné programy (*public voluntary schemes*)

Veřejné zakázky (*public procurement*)

Veřejný statek (*public goods*)

Vlastní environmentální tvrzení (*self-declared environmental claims*)

Výrobová kategorie (*product group*)

Výrobové systémy (*product systems*)

Vzorce spotřeby (*consumption patterns*)

Vzorce výroby a spotřeby (*production and consumption patterns*)

W

WBCSD zkratka *World Business Council for Sustainable Development*, viz Světová podnikatelská rada pro trvale udržitelný rozvoj

WSSD zkratka z angl. názvu: *World Summit on Sustainable Development*, viz Světový summit o udržitelném rozvoji

Z

Zainteresovaná strana (*interested party*)

Zájmové skupiny (*stakeholders*)

Zálohové systémy (*deposit refundation systems*)

Zelená kniha EU (*Green Paper*)

Zelená poptávka (*green demand*)

Zelená produktivita (*green productivity*)

Zelená veřejná zakázka (*green public procurement*)

Zelené nakupování (*green purchasing*)

Zelené zásobování (*green procurement*)

Zelenější produkt (*greener product*)

Zvláštní zasedání Valného shromáždění OSN pro

přezkoumání a vyhodnocení Agendy 21 (*Special Session of the General Assembly to Review and Appraise the Implementation of Agenda 21, zkratka UNGASS*)

Ž

Životní cyklus výrobku (*product life-cycle*)

Životní prostředí (*environment*)

Životnost výrobku (*useful life of product*)

Anglicko-český slovník

A

Aarhus Convention (Aarhuská úmluva)

Aarlborg Chart (Aarlborgská charta)

Accreditation (akreditace)

Acquis communautaire (Acquis communautaire)

Agenda 21 (Agenda 21)

Agreement tools (nástroje smluvní)

Agrotourismus (Agroturistika)

Air pollution (znečištění ovzduší, imise)

Analysis SWOT (SWOT analýza)

Analytical tools (Nástroje analytické)

Audit (audit)

Audit EMS (audit EMS)

AWI zkratka z angl.: *Approved Work Item for a New International Standard or a Revision*, tj. Nová pracovní verze mezinárodní normy nebo revise

B

BAT zkratka *Best Available Technique*, tj. nejlepší dostupná technologie

BAT Reference Documents (referenční dokumenty nejlepších dostupných technik)

BCSD zkratka z *Business Council for Sustainable Development*, Podnikatelská rada pro trvale udržitelný rozvoj

Benchmarking nechává se v původním tvaru *benchmarking*, znamená: porovnávání s nejlepším

Benchmarking environmental performance (*benchmarking environmentální výkonnosti*)

Best available technique (nejlepší dostupná technika)

BIG-NET zkratka *Buy it green* čili Nakupuj zeleně

Bioaccumulation (Bioakumulace)

Biodegradable (biodegradovatelný)

Biodiversity (biodiverzita)

Blue Angel (Modrý anděl)

BREF zkratka z anglického výrazu: *BAT reference documents*

Business Charter for Sustainable Development (Podnikatelská charta pro (trvale) udržitelný rozvoj)

Business Council for Sustainable Development, zkr. BSD (Podnikatelská rada pro trvale udržitelný rozvoj)

C

CAS No. (Číslo CAS)

CD zkratka z angl. názvu: *Committee Draft of a New International Standard or a Revision*, tj. Koncept výboru pro mezinárodní normu nebo revizi

CEN (Comité européen de normalisation)

Certification (certifikace)

Cleaner production (čistší produkce)

Cleaner production assessment (hodnocení možností čistší produkce)

Community Sustainable Consumption and Production and Sustainable Industrial Policy Action Plan (Akční plán pro

udržitelnou spotřebu a výrobu a udržitelnou průmyslovou politiku)

Consumption patterns (vzorce spotřeby)

Cooperative tools (nástroje kooperační)

Corporate social responsibility, zkr. CSR (sociální odpovědnost organizace)

CSR zkratka z angl. názvu: *Corporate Social Responsibility*, tj. sociální odpovědnost organizace

Czech Republic Sustainable Development (Udržitelný rozvoj ČR)

D

D4E totéž co zkratka *DfE* = *Design for Environment*, využívá se stejné výslovnosti anglické číslovky *four* = 4 s předložkou „for“, viz heslo *ekodesign*

Declaration on Cleaner Production (Deklarace o čistší produkci)

Decoupling (rozpojení vazby, často se užívá anglický výraz)

Decoupling factor (decouplingový faktor)

Dematerialization (dematerializace)

Design for environment (ekodesign)

Deposit refundation systems (zálohové systémy)

DfE = zkr. pro *design for environment* (ekodesign)

DIS zkratka z anglického názvu: *Draft International Standard*, tj. Koncept mezinárodní normy

Directive EU (směrnice EU)

Documentary tools (nástroje dokumentační)

Dobson unit, D.U. (Dobsonova jednotka, označení D.U.)

E

EEA zkratka z angl. názvu *European Environment Agency*, tj. Evropská agentura životního prostředí

Earth summit (Summit Země)

Ecoagrotourismus (Ekoagroturistika)

Ecodesign (ekodesign)

Eco-effectiveness (eko-efektivita)

Eco-efficiency (eko-účinnost)

Eco-label (ekoznačka)

Ecolabelling (ekolabeling)

Ecolabelling programme (ekolabelingový program)

Ecological footprint (ekologická stopa)

Ecological rucksack (ekologický batoh)

Ecology (ekologie)

Economic tools (ekonomické nástroje)

Economy (hospodárnost)

Eco-procurement (eko-zásobování)

Ecosystem (ekosystém)

Ecotourism (ekoturistika)

Educational tools (nástroje edukační)

Effectiveness (efektivita)

Efficiency (účinnost)

EIA zkratka z *environmental impact assessment*, tj. posuzování vlivů na životní prostředí

EMA zkratka z: *environmental management accounting*, tj. environmentální manažerské účetnictví (viz)

EMAS zkratka z *Eco-management and Audit Scheme*, tj. Program ekomanagementu a auditu

EMAS programme (Program EMAS)

Emission (emise)

EMS zkratka z *environmental management systém*, tj. environmentální manažerský systém

End-of-pipe technologies (koncové technologie)

Energy efficiency labelling programme (energetické štítkování)

Energy performance contracting (energetické služby se zárukou)

Enterprise (podnik)

Environment (životní prostředí)

Environmental accounting (environmentální účetnictví)

Environmental agreement (environmentální dohody)

Environmental aspect (environmentální aspekt)

Environmental audit (environmentální audit)

Environmental claim (environmentální tvrzení)

Environmental communication (Environmentální komunikace)

Environmental costs (environmentální náklady)

Environmental declaration (environmentální prohlášení)

Environmental impact (environmentální dopad)

Environmental impact assessment, zkr. EIA (posuzování vlivů na životní prostředí)

Environmental influence (environmentální vliv)

Environmental insurance (environmentální pojištění)

Environmental label (environmentální značka)

Environmental labelling (environmentální značení)

Environmental labelling type I (environmentální značení typ I)

Environmental labelling type II (environmentální značení typ II)

Environmental labelling type III (environmentální značení typ III)

Environmental management system (systém environmentálního managementu)

Environmental performance (environmentální profil)

Environmental performance evaluation (hodnocení environmentálního profilu)

Environmental policy (environmentální politika)

Environmental product oriented policy (environmentální výrobně orientovaná politika)

Environmental product declaration (Environmentální prohlášení o produktu)

Environmental remediation technologies (technologie ozdravující životní prostředí)

Environmental reporting (environmentální reporting)

Environmental space (environmentální prostor)

Environmental technology (Environmentální technologie)

EPA zkratka z angl. názvu *The Environmental Protection Agency*, tj. Úřad na ochranu životního prostředí

EPC zkratka z anglického výrazu: *Energy Performance Contracting*, tj. Energetické služby se zárukou

EPD zkratka angl. názvu *Environmental Product Declaration*, environmentální produktová deklarace

EPER zkratka z angl. názvu *European Pollutant Emission Register*, tj. Evropský registr emisí znečišťujících látek

ESCO zkratka *Energy Services Company*, jedná se o firmy poskytující energetické služby metodou EPC nebo dle M&T ESCO

EU Strategy for Sustainable Development (Strategie udržitelného rozvoje EU)

European Charter for Sustainable Tourism in Protected Areas (Evropská charta pro udržitelnou turistiku v chráněných oblastech)

European common indicators (Společné evropské indikátory)

European Environment Agency, zkr. EEA (Evropská agentura životního prostředí)

European Pollutant Emission Register, zkr. EPER (Evropský registr emisí znečišťujících látek)

European public procurement policy (Evropská politika veřejných zakázek)

European sustainable development strategy (Evropská strategie udržitelného rozvoje)

Extended producer responsibility (rozšířená odpovědnost výrobce)

Externality (externalita)

F

FDIS zkratka z angl. výrazu: *Final Draft International Standard*, tj. Závěrečná verze mezinárodní normy

Financial tools (nástroje finanční)

Functional unit (funkční jednotka)

G

GEN zkratka z *Global Ecolabelling Network* čili Globální síť ekolabelingových programů

GEF zkratka z angl. názvu: *Global Environment Facility*, tj. Globální fond životního prostředí

Global Ecolabelling Network (Globální síť ekolabelingových programů, tj. Světová organizace pro ekoznačení)

Global Environment Facility, zkr. GEF (Světový fond pro životní prostředí)

Globalization (globalizace)

Greenhouse gases (skleníkové plyny)

Greenhouse efekt (skleníkový efekt)

Green Paper (zelená kniha EU)

Green procurement (zelené zásobování)

Green productivity (zelená produktivita)

Green public procurement (zelená veřejná zakázka)

Green purchasing (zelené nakupování)

Greener product (zelenější produkt)

GRI zkratka z *Global Reporting Initiative*, tj. mezinárodní organizace „Iniciativa globálního reportingu“

H

Hazardous waste (nebezpečný odpad)

Heavy metals (těžké kovy)

I

ICLEI zkratka z anglického názvu: *International Council for Local Environmental Initiatives*, tj. Mezinárodní rada pro lokální environmentální iniciativy

Industrial Classification of Economic Activities, CZ-NACE (Odvětvová klasifikace ekonomických činností OKEČ)

Informative tools (informační nástroje)

Intergovernmental Panel on Climate Change (Mezivládní panel pro změnu klimatu)

Integrated chain management (integrované řízení řetězců)

Integrated life cycle management (integrovaný management životního cyklu)

Integrated prevention and pollution control (integrovaná prevence a omezování znečištění)

Integrated Product Policy (integrovaná výrobní politika)

Interested party (zajímavá strana)

International conventions (mezinárodní smlouvy)

International Declaration on Cleaner Production (mezinárodní deklarace čistší produkce)

IPCC (Intergovernmental Panel on Climate Change, tj. Mezivládní panel pro změnu klimatu)

IPPC zkratka z anglického výrazu *Integrated prevention pollution control*, viz *Integrovaná prevence a omezování znečištění*

ISO 14000 (ISO 14000)

ISO standards (ISO normy)

ISO standards-development (ISO normy-vývoj)

K

Kyoto Protocol (Kjótský protokol)

L

Landfill for waste (skládka odpadů)

LCA zkratka z *life-cycle assessment*

LCI zkratka *Life-cycle inventory analysis*, tj. inventarizační analýza životního cyklu

Life-cycle assessment (posuzování životního cyklu, ve starších materiálech: hodnocení životního cyklu)

Life-cycle inventory analysis (inventarizační analýza živ. cyklu)

Life-cycle thinking (uvažování v rámci životního cyklu)

Local Agenda 21 (Místní Agenda 21)

M

MA 21 zkratka pro Místní Agendu 21

M&T (*monitoring and targeting*, užívá se i v češtině ve významu stanovit si úkoly podle výsledků měření)

Market oriented tools (nástroje tržně orientované)

Marrakesh Process (Marrakéšský proces)

Material identification (materiálová identifikace)

Mobius loop (Mobiova smyčka)

Monitoring and targeting (*monitoring a targeting*)

Municipal waste (Odpad komunální)

Mutagenic substances (mutagenní látky)

NACE code (Kód NACE)

NAMEA (NAMEA)

National Classification of Economic Activities (Národní klasifikace ekonomických činností)

National Programme of Cleaner Production (Národní program čistší produkce)

National Programme of Eco-management and Audit scheme (Národní program zavedení systému řízení podniku a auditu z hlediska ochrany životního prostředí)

National Programme of EMAS (Národní program EMAS)

National programme of labelling (Národní program environmentálního značení)

National programme of Labelling Products with the “Environmentally Friendly Product” Ecolabel (Národní program udělování ochranné známky ekologicky šetrný výrobek)

Natura 2000 (Natura 2000)

Negative externality (negativní externalita)

Normative tools (direktivní nástroje)

NOSE-P Code (Kód NOSE-P)

NPEZ zkratka názvu Národní program environmentálního značení, *National programme of environmental labelling*

Nutrification (eutrofizace)

O

OECD zkratka z anglického názvu: *Organization for Economic Cooperation and Development*, tj. Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj

Organic agriculture (organické zemědělství)

Organic farming (ekologické zemědělství)

Organic food (biopotravina)

Organization for Economic Cooperation and Development (Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj)

Ozone (ozon)

Ozone depletion (rozrušování ozonové vrstvy)

P

Photochemical smog (fotochemický smog)

POEMS (zkratka z anglického názvu: *Pollution Prevention and Environmental Management Systems*, tj. Systém environmentálního managementu a prevence znečištění)

Pollution prevention (prevence (předcházení) znečišťování)

Process (proces)

Product (produkt)

Product chain (produktový řetězec)

Product group (výrobní kategorie)

Product life-cycle (životní cyklus výrobku)

Product of organic farming (bioprodukt)

Product-service system, zkr. PSS (systém výrobek-slужba)

Product stewardship (dohled nad výrobkem)

Product systems (výrobní systémy)

Production and consumption patterns (vzorce výroby a spotřeby)

Public goods (veřejný statek)

Public procurement (veřejné zakázky)

Public voluntary schemes (veřejné dobrovolné programy)

R

Rebound efekt (efekt nečekaného odrazu)

REC zkratka z anglického názvu: *Regional Environmental Center for Central and Eastern Europe*, tj. Regionální environmentální centrum pro střední a východní Evropu

Recyclable (recyklovatelný)

Recycled material (recyklovaný materiál)

Recycling (recyklace)

Reduction tools (redukční nástroje)

Regulative tools (regulační nástroje)

Responsible care (odpovědné podnikání v chemii)

reusable (opakovaně použitelný)

Risk (riziko)

S

SEA zkratka *strategic environmental assessment*, tj. strategická EIA

Self-declared environmental claim (vlastní environmentální tvrzení)

SETAC zkratka z angl. názvu *Society of Environmental Toxicology and Chemistry*, tj. Společnost pro environmentální toxikologii a chemii

Sixth Community Environment Action Programme (Šestý akční program Společenství pro životní prostředí)

Society of Environmental Toxicology and Chemistry (Společnost pro environmentální toxikologii a chemii)

Special Protection Area (Ptačí oblasti)

Stakeholders (zájmové skupiny)

Standard (norma)

Standard Nomenclature for Sources of Emission (Standardní nomenklatura zdrojů emisí)

State EEA Programme of the Czech Republic (Státní program EVVO ČR)

Strategic Environmental Assessment, zkratka SEA (strategická EIA)

Subsidiarity (subsidiarita)

Supply Chain (dodavatelský řetězec)

Supply-chain management (management dodavatelského řetězce)

Sustainability indicators (indikátory udržitelného rozvoje)

Sustainable consumption (udržitelná spotřeba)

Sustainable consumption and production EU (Udržitelná spotřeba a výroba EU)

Sustainable consumption and production of the Czech Republic (Udržitelná spotřeba a výroba ČR)

Sustainable development (trvale udržitelný rozvoj, nově jen udržitelný rozvoj)

Sustainable industrial policy (udržitelná průmyslová politika)

Sustainable procurement (udržitelné zásobování)

Sustainable production (udržitelná výroba)

Sustainable tourism (udržitelný cestovní ruch)

SWOT analysis (SWOT analýza)

System product-service (náhrada výrobku službou)

T

Team Initiative for Local Sustainable Development, TILSD (Týmová iniciativa pro místní udržitelný rozvoj měst, zkratka TIMUR)

Teratogenic substances (Teratogenní látky)

Third party (třetí strana)

TILSD (TIMUR)

Tools of environmental policy (nástroje environmentální politiky)

Tradeable permits (obchodovatelná povolení)

Twinning (twinningový program)

Type I environmental labelling programme (program environmentálního značení typu I)

Type III environmental declaration (environmentální prohlášení typu III)

U

UNCED zkratka angl. názvu *United Nations Conference on Environment and Development*, tj. Konference OSN o životním prostředí a rozvoji – konala se v Rio de Janeiro v červnu 1992

UNCSD zkratka *United Nation Commission on Sustainable Development*, tj. Komise OSN pro udržitelný rozvoj

UNEP zkratka z angl. názvu *United Nations Environmental Programme*, Organizace OSN pro životní prostředí – vznikla v r. 1972

UNGASS zkratka pro: *Special Session of the General Assembly United Nations (to Review and Appraise the Implementation of Agenda 21, Zvláštní zasedání Valného shromáždění OSN (pro přezkoumání a vyhodnocení Agendy 21*

UNIDO zkratka anglického názvu: *United Nations Industrial Development Organization*, tj. Organizace OSN pro průmyslový rozvoj

Unilateral agreements (jednostranné dohody)

Unilateral commitments (jednostranné závazky)

Useful life of product (životnost výrobku)

V

Valdez principles (Valdezovy zásady)

Value chain (hodnotový řetězec)

Voluntary approaches (dobrovolné přístupy)

Voluntary environmental agreements (dobrovolné environmentální dohody)

Voluntary tools (dobrovolné nástroje)

W

Waste (odpad)

WBCSD zkratka *World Business Council for Sustainable Development*, Světová podnikatelská rada pro udržitelný rozvoj

White Paper (Bílá kniha EU)

White Swan (Bílá labuť)

World Commission on Environment and Development (Světová komise pro životní prostředí a rozvoj)

World Summit on Sustainable Development (Světový summit o udržitelném rozvoji)

WSSD zkratka z angl. názvu: *World Summit on Sustainable Development*, tj. Světový summit o udržitelném rozvoji

Deklarace z Rio de Janeira z konference o životním prostředí a rozvoji – červen 1992

Konference OSN o životním prostředí a rozvoji, která se konala v Rio de Janeiro ve dnech 3.–14. června 1992, potvrzuje Deklaraci z Konference OSN o životním prostředí přijatou ve Stockholmu 16. června 1972 a ve snaze na tuto Deklaraci navázat s cílem vytvořit nové a spravedlivé partnerské vztahy v globálním měřítku, novou úroveň spolupráce mezi státy, klíčovými sférami společnosti a lidem hledajícím cestu k mezinárodním dohodám, které by respektovaly zájmy všech lidí a chránily nedělitelnost globálního spojení životního prostředí a rozvoje, uznávající nedělitelnost a vzájemnou závislost všeho na Zemi, která je naším domovem, prohlašuje, že:

Zásada 1

Lidské bytosti stojí v ohnisku zájmu o trvale udržitelný rozvoj. Mají právo na zdravý a produktivní život, který je v souladu s přírodou.

Zásada 2

V souladu s Chartou OSN a se zásadami mezinárodního práva mají státy plné právo užívat své vlastní zdroje ve shodě s vlastní politikou péče o životní prostředí a rozvoj a zároveň jsou zodpovědné za to, aby činnosti, které spadají pod jejich jurisdikci nebo kontrolu, nepoškozovaly životní prostředí jiných států nebo území, která pod jejich státní jurisdikci nespadají.

Zásada 3

Právo na rozvoj musí být naplňováno tak, aby odpovídalo potřebám současných a budoucích generací, pokud jde o stav životního prostředí.

Zásada 4

V zájmu dosažení trvale udržitelného rozvoje musí ochrana životního prostředí tvořit nedílnou součást procesu rozvoje a nemůže být chápána odděleně.

Zásada 5

Všechny státy a všechny národy musí spolupracovat na základním úkolu – odstranění chudoby, což je neodmyslitelný předpoklad pro trvale udržitelný rozvoj, musí spolupracovat tak, aby zmenšovaly rozdíly v životní úrovni a aby se více vycházelo vstříc potřebám většiny lidí na zeměkouli.

Zásada 6

Mimořádná pozornost musí být věnována zvláštnímu postavení a potřebám rozvojových zemí, především těch nejméně rozvinutých a těch, jež jsou v oblasti životního prostředí nejzranitelnější. Mezinárodní akce na poli životního prostředí a rozvoje by též měly odpovídat zájmům a potřebám všech zemí.

Zásada 7

Státy musí spolupracovat v duchu globálního partnerství tak, aby bylo možné uchovávat, chránit a obnovovat zdraví a integritu ekosystémů na Zemi. Vzhledem k odlišné míře, již státy přispívají ke globálnímu zhoršování stavu životního prostředí, mají tyto státy společnou, ale diferenciovanou zodpovědnost. Vyspělé země uznávají svou odpovědnost za snahu o trvale udržitelný rozvoj, berouce v úvahu důraz, který jejich společnosti kladou na otázky globálního životního prostředí.

Zásada 8

S cílem dosáhnout trvale udržitelného rozvoje a lepší kvality života pro všechny lidi by státy měly omezit a vyloučit neudržitelné modely výroby a spotřeby a zavádět vhodná demografická opatření.

Zásada 9

Státy by měly spolupracovat tak, aby byly posíleny jejich vlastní schopnosti dosáhnout trvale udržitelného rozvoje, budou proto zvyšovat vzájemné porozumění formou výměny vědeckých a technologických poznatků, klást důraz na rozvoj, přizpůsobování, rozšiřování a transfer technologií, včetně technologií nových a inovovaných.

Zásada 10

Otázky životního prostředí se nejlépe řeší za účasti všech zainteresovaných občanů na všech úrovních. Na národní úrovni musí mít každý jednotlivec řádný přístup k informacím týkajících se životního prostředí, které jsou v držení úřadů, včetně informací o nebezpečných látkách a činnostech probíhajících v jejich společenství, musí také mít možnost podílet se na rozhodovacích procesech. Státy musí podporovat a napomáhat rozvoji vědomí a účasti veřejnosti tím, že budou v širokém měřítku zpřístupňovat informace. Musí být umožněn efektivní přístup k právním a administrativním aktům, včetně vyrovnaní a odškodnění.

Zásada 11

Státy musí vytvořit účinnou legislativu týkající se životního prostředí. Ekologické normy, cíle a priority řízení péče o životní prostředí by měly odrážet ty kontexty životního prostředí a rozvoje, ke kterým se vztahují. Normy používané v jedné zemi nemusí být vhodné pro jiné země, především pro země rozvojové, neboť jim mohou způsobit nečekané ekonomické a sociální výdaje.

Zásada 12

Státy by měla spolupracovat s cílem vytvořit opěrný a otevřený mezinárodní ekonomický řád, který by vedl ve všech zemích k ekonomickému růstu a k trvale udržitelnému rozvoji a tím by umožnil lepší řešení problémů spojených s poškozováním životního pro-

středí. Ekologicky cílená opatření v obchodní politice by neměla být prostředkem svévolné nebo neoprávněné diskriminace nebo skrytého omezování mezinárodního obchodu. Je třeba se vyhýbat jednostranným akcím, jejichž cílem je vypořádat se s ekologickými dopady, které jsou mimo jurisdikci dovážející země. Environmentální opatření řešící globální ekologické problémy nebo problémy přesahující hranice států by měla být pokud možno přijímána na základě mezinárodního konsensu.

Zásada 13

Státy musí vytvořit vlastní právní systém týkající se závazků a náhrad poskytovaných obětem znečištění nebo jiných ekologických škod. Státy musí také urychleně a rozhodnějším způsobem spolupracovat na dalším rozvíjení mezinárodního práva týkajícího se závazků a náhrad za negativní účinky ekologických škod způsobených oblastem mimo jurisdikci těchto států aktivitami provozovanými v rámci jejich vlastní jurisdikce nebo kontroly.

Zásada 14

Státy by měly rozvíjet účinnou spolupráci s cílem znesnadnit nebo zamezit přemísťování a přenos aktivit a látek, které způsobují vážné ekologické škody nebo jsou pokládány za škodlivé lidskému zdraví.

Zásada 15

Státy musí za účelem ochrany životního prostředí přijímat podle svých schopností preventivní přístupy. Tam, kde hrozí vážná nebo nenapravitelná škoda, nesmí být nedostatek vědecké jistoty zneužit pro odklad účinných opatření, která by mohla zabránit poškození životního prostředí.

Zásada 16

Státní úřady by měly usilovat o to, aby výdaje na životní prostředí braly v úvahu mezinárodní souvislosti, aby byly využívány ekonomické nástroje a aby bylo dodržováno pravidlo, že náklady související se znečištěním by měl v zásadě nést znečišťovatel. Přitom by měl být brán ohled na veřejný zájem a neměly by být narušovány mezinárodní obchodní vztahy a investiční aktivity.

Zásada 17

Hodnocení vlivu činností na životní prostředí (EIA) jako nástroj uplatňovaný na celostátní úrovni musí být aplikováno na ty navrhované aktivity, které by pravděpodobně mohly mít závažný negativní dopad na životní prostředí a které jsou předmětem rozhodování odpovídajících státních orgánů.

Zásada 18

Státy musí okamžitě uvědomit druhé státy o jakémkoliv přírodní katastrofě, která by mohla mít negativní dopad na jejich životního pro-

středí. Mezinárodní společenství musí vynaložit veškeré úsilí, aby pomohlo takto postiženým zemím.

Zásada 19

Státy musí předem a včas uvědomit a řádně informovat druhé – potenciálně postižené – státy o aktivitách, které mohou mít závažné negativní ekologické účinky přesahující hranice států a musí s těmito státy včas a v dobré víře danou záležitost konzultovat.

Zásada 20

Ženy sehrávají důležitou úlohu v péči o životního prostředí a rozvoj. Jejich plné uplatnění je tedy zásadní podmínkou pro dosažení trvale udržitelného rozvoje.

Zásada 21

Tvůrčí schopnosti, ideály a odvaha mladých lidí v celém světě musí být mobilizovány s cílem vytvořit globální partnerství, jež by umožnilo dosažení trvale udržitelného rozvoje a zajištění lepší budoucnosti pro všechny lidi.

Zásada 22

Domorodé obyvatelstvo a jeho společenství a další místní společenství hrají díky svým znalostem a tradičním zvyklostem důležitou roli v ochraně a rozvoji životního prostředí. Státy by měly uznávat a podporovat jejich identitu, kulturu a zájmy a tak jim umožnit zapojení do úsilí o dosažení trvale udržitelného rozvoje.

Zásada 23

Životní prostředí a přírodní zdroje utlačovaných, ovládaných, a okupovaných národů musí být chráněny.

Zásada 24

Válečné aktivity jsou pro udržitelný rozvoj destruktivní. Proto musí státy i v dobách ozbrojených konfliktů respektovat mezinárodní právo zajišťující ochranu životního prostředí a v případě potřeby spolupracovat na jeho dalším rozvoji.

Zásada 25

Mír, rozvoj a ochrana životního prostředí jsou na sobě vzájemně závislé a neoddělitelné.

Zásada 26

Státy musí řešit své spory týkající se životního prostředí mírovou cestou a vhodnými prostředky v souladu s Chartou OSN.

Zásada 27

Státy a národy musí v dobré víře a v duchu partnerství spolupracovat na plnění zásad zakotvených v této Deklaraci a na dalším rozvíjení mezinárodního práva v oblasti trvale udržitelného rozvoje.